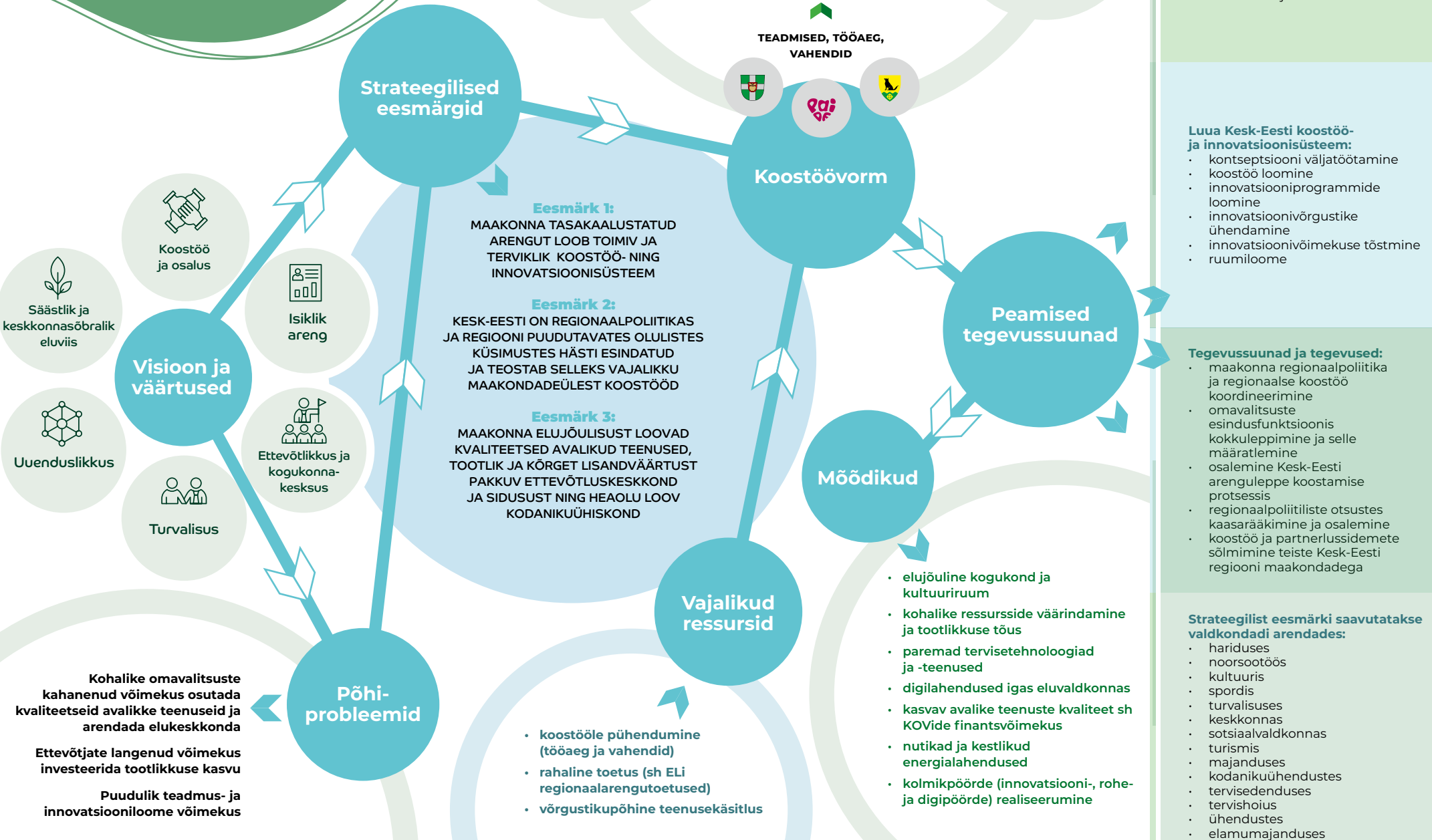

JÄRVAMAA ARENGUSTRATEEGIA **2035 +**

SISUKORD

Arengustrateegia visuaalne kokkuvõte	3	SA Järvamaa hetkeseis ja tulevik	45
ARENGUSTRATEEGIAST	4	Lahendused	46
Järvamaa arengustrateegia aluspõhimõtted	6	Juhtimistasandite vajadus	47
Lahendust vajavad põhiprobleemid	7	Koostöömudeli eesmärgid	48
VÄÄRTUSED JA VISIOON	9	MAAKONDLIK INNOVATSIOONISÜSTEEM	49
Järvamaa väärtused	10	Tutvustus	50
Järvamaa visioon	12	Kesk-Eesti regionaalne innovatsioonisüsteem	51
STRATEEGILISED EESMÄRGID JA VÄLJAKUTSED	13	Innovatsioonisüsteem	52
Strateegiline kontekst	14	ETTEPANEKUD RIIGIVALITSEMISELE	58
Üldine eesmärk ja arengustrateegia eesmärgid	17	Uuendamise protsess ja kaasamine	60
ARENGUSTRATEEGIA VALDKONNAD	22	LISA 1:	
Valdkonnad	23	Regionaalvaldkonna analüüs	63
Kultuur	25	Väljavõte EESTI REGIONAALTASANDI ARENGU ANALÜÜSIST	63
Haridus	26	Järvamaa arengustrateegia määratlus ja valdkonnad	67
Keskkond	27	Eesmärgid arengustrateegia koostamise protsessile	68
Noorsootöö	28	Valdkondade kokkuvõte	72
Turism	29	LISA 2:	
Sport	30	Seireanalüüsi kokkuvõte	78
Kodanikuühiskond	31	Maakonna ülevaade	80
Sotsiaalvaldkond	32	Järvamaa sotsiaal-majanduslik areng	81
Ettevõtlus	33	LISA 3:	
Elamumajandus	34	Kesk-Eesti regionaalse innovatsioonisüsteemi käsitlus	88
Elamumajandus ja ruumiloome	35	Arengustrateegia koostamise protsess, juhtimisstruktuur ja seire	89
Tervisedendus	36	Regionaalne innovatsioonisüsteem	92
Tervishoid	37	LISA 4:	
Turvalisus	38	Arengustrateegia tegevuskava	93
Ühendused	39		
MAAKONDLIK KOOSTÖÖMUDEL JA JUHTIMISSTRUKTUUR	40		
Maakondliku koostöö hetkeseis	41	Kasutatud lühendid	
Lisanduvad ootused maakondlikule koostöötasandile (SA Järvamaale)	44		

Järvamaa on ärksate eestimaalaste elu- ja kohtumispaik, kus koostöös saavutatakse edu ja ollakse teejuhiks teistele

Arendada maakonna tasandi juhtimisvõimekust kolme omavalitsuse ühistes huvides:

- juhtimis- ja arendusstruktuuri määramine
- tegevmeeskonna ja arendusüksuse loomine
- kaasamis- ja osalusformaatide arendamine
- mainekava ja identiteet

Lua Kesk-Eesti koostöö- ja innovatsioonisüsteem:

- kontseptsiooni väljatöötamine
- koostöö loomine
- innovatsiooniprogrammide loomine
- innovatsioonivõrgustike ühendamine
- innovatsioonivõimekuse tõstmine
- ruumiloome

Tegevussuunad ja tegevused:

- maakonna regionaalpoliitika ja regionaalse koostöö koordineerimine
- omavalitsuste esindusfunktsioonis kokkuleppimine ja selle määramine
- osalemine Kesk-Eesti arenguleppe koostamise protsessis
- regionaalpoliitiliste otsustes kaasarääkimine ja osalemine
- koostöö ja partnerlussidemete sõlmimine teiste Kesk-Eesti regiooni maakondadega

Strateegilist eesmärki saavutatakse valdkondade arendades:

- hariduses
- noorsootöös
- kultuuris
- spordis
- turvalisuses
- keskkonnas
- sotsiaalvaldkonnas
- turismis
- majanduses
- kodanikuühendustes
- tervisedenduses
- tervishoius
- ühendustes
- elamumajanduses

A close-up, low-angle shot of a person riding a bicycle. The person is wearing a dark, patterned long-sleeved shirt and light-colored pants. The bicycle is white with a black fender over the front wheel. The background is a field of white flowers, possibly daisies, under a warm, golden sunset sky. The image is framed by white, wavy graphic elements on the right and bottom left sides.

ARENGUSTRATEEGIAST

Järvamaa arengustrateegia on maakonna tähtsaim arengudokument, mille osalised lepivad kokku ühistes aluspõhimõtetes, väärtustes, maakonna tulekuvisionis, strateegilistes eesmärkides, koostöövormis ja tegevuskavas.

Maakondliku arengustrateegia koostamise ülesanne on seadusega määratud kohalikule omavalitsusele.

Järvamaal on maakondliku arengustrateegia koostamine delegeritud maakondlikule arendusorganisatsioonile (MARO) SA Järvamaa, kelle põhikirjaliseks ülesandeks on ühtlasi maakonna tasakaalustatud ja tervikliku arengu toetamine.

Maakondliku arengustrateegia raames kokku lepitud arengusuundumusi arvestavad ka riigiasutused regionaaltoetuste ja kohalike omavalitsuste investeeringutoetuste andmisel.

Maakondliku arengustrateegia ülesanne on esitada maakonna arengu tervikvaade, suundumused ja teekaart muudatusteks.

Vastavad seaduse punktid:

KOKS § 6¹ lg 1 „Omavalitsusüksuste ülesanne on ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist.“

KOKS § 37³ lg 1 „Maakonnal peab olema arengustrateegia, mis on aluseks maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ja koostööpartnerite poolt ühiselt maakonna arengu suunamisel, ühiselt tehtavate ja omavalitsusüksuste ülese mõjuga investeeringute kavandamisel, investeeringuteks toetuse taotlemisel ning käesoleva seaduse § 6¹ lg 1 nimetatud kohaliku omavalitsuse üksustele antud ühiste ülesannete täitmisel.“

KOKS § 37³ lg 11 „Riigieelarvest kohaliku omavalitsuse üksustele juhtumipõhiste toetuste andmisel, riiklike investeeringute kavandamisel ja riigiasutuste osutatavate teenuste kättesaadavuse muutmisel maakonnas võetakse arvesse maakondlikus arengustrateegias kavandatud arengueesmärgid ja kajastatud tegevuskogumeid.“

RES § 50 lg 4 „Riigieelarvest antakse kohaliku omavalitsuse üksusele juhtumipõhist investeeringutoetust [tingimusel, et] toetatava investeeringuga panustatakse kohaliku omavalitsuse üksuse arengukava või maakondliku arengudokumendi investeeringuga seotud valdkondliku eesmärgi täitmisse.“

Järvamaa arengustrateegia aluspõhimõtted

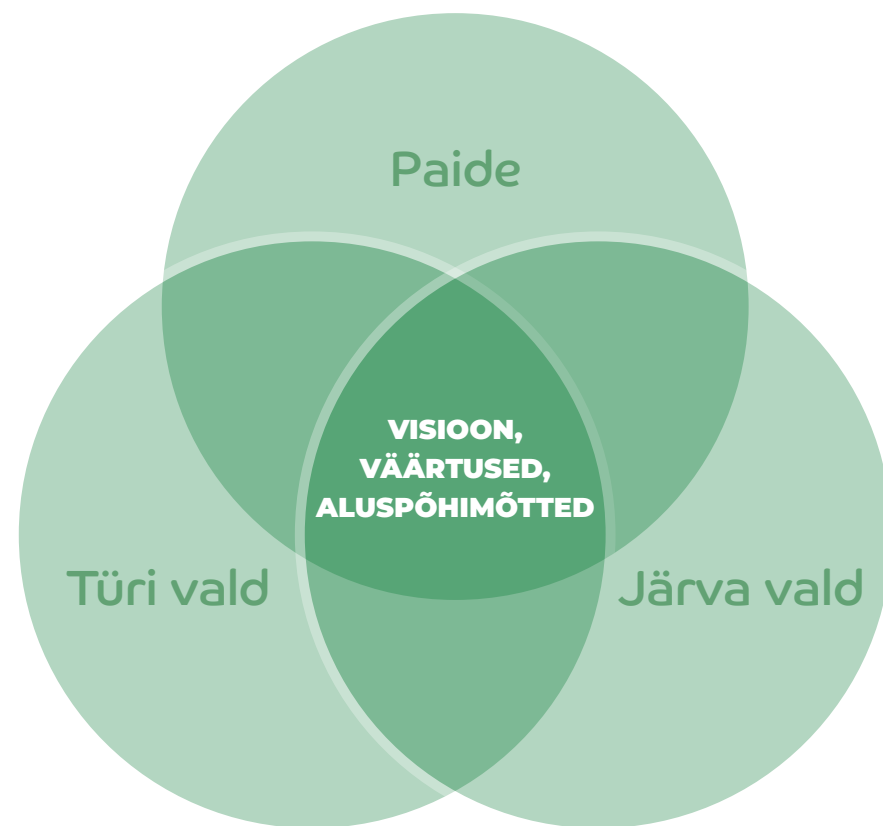
- 1. FOKUS KOOSTÖÖL JA TEADMUSLOOMEL** – maakondlike muutuste elluviimise kindel eeldus on ühine teadmus sellest, mida, miks ja kuidas tuleb teha ning mil viisil me koos töötame ja ülesandeid jagame.

Sellest tulenevalt käsitleb Järvamaa arengustrateegia peamiselt maakondlikku teadmus- ja koostööloomet. Otseselt elukeskkonda ja avalikke teenuseid puudutavad eesmärgid asuvad valdkondlikes käsitlustes.

- 2. OMANIKUST LÄHTUMINE** – iiga eesmärgi ja tegevuse puhul peab tegevusi ellu viiv omanik osalema nende sõnastamisel. Muudel käsitlustel on arengustrateegias sümboolne või intellektuaalne tähendus.

- 3. UUE VÄÄRTUSE JA KOOSTÖÖ LOOMINE** – arengustrateegia keskendub peamiselt osaliste ühisosast tulenevatele eesmärkidele ja tegevustele ning nende koostöös realiseerimisele.

- 4. REALISTLIKKUS** – eesmärgid ja tegevused on teostatavad, tegevusi olgu pigem vähem kui palju.

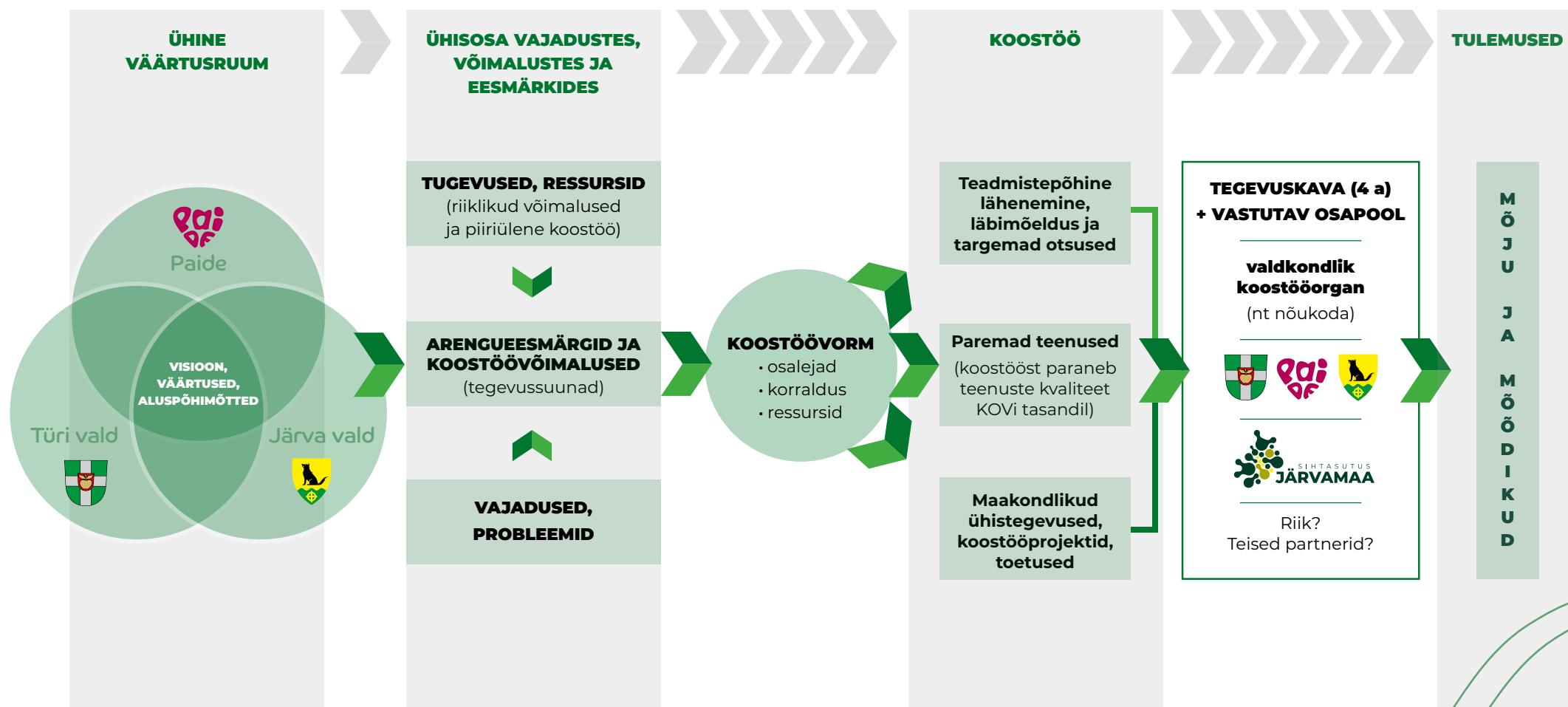
Lahendust vajavad põhiprobleemid

Suures plaanis peaks
Järvamaa
arengustrateegia
lahendama kolme
põhiprobleemi

- **Kohalike omavalitsuste kahanenud võimekust osutada kvaliteetseid avalikke teenuseid ja arendada elukeskkonda.**
- **Ettevõtjate vähenenud võimekust investeerida tootlikkuse kasvu.**
- **Puudulikku teadmus- ja innovatsiooniloome võimekust.**

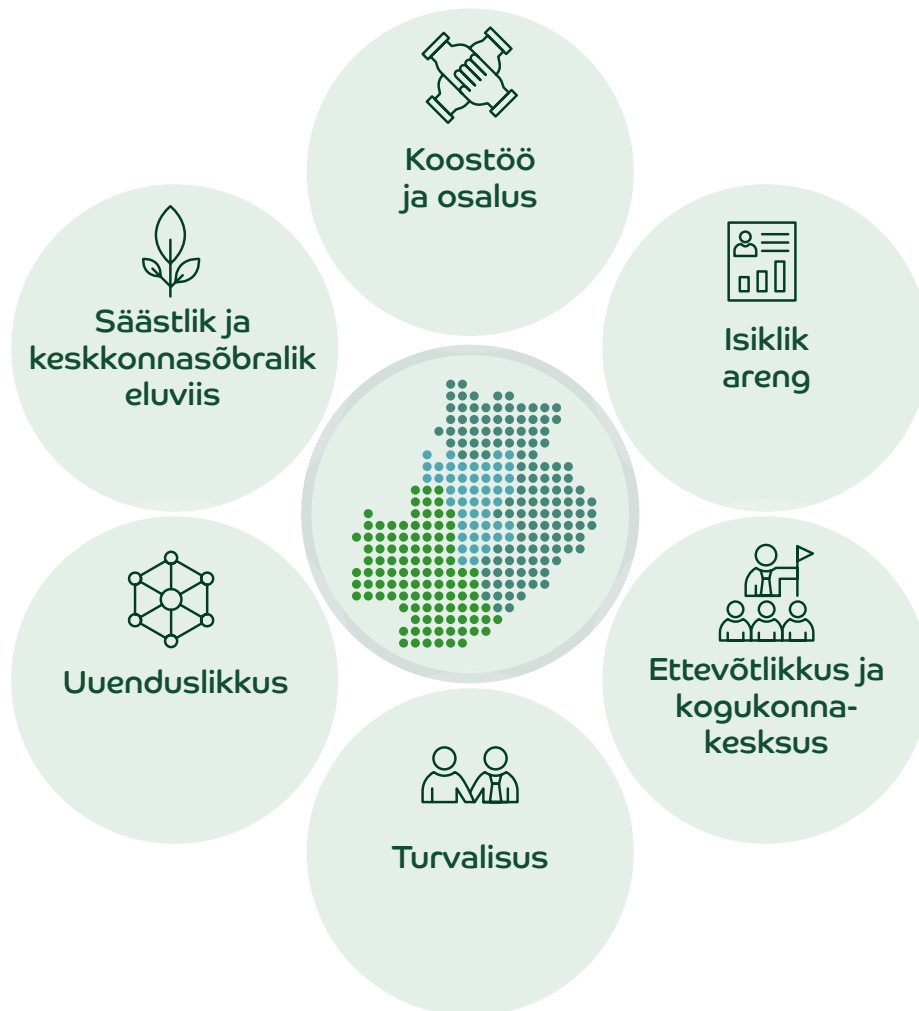
Arenustrateegiat läbiv käsitusmudel – selle järgi saadakse vastused kõikele olulistele strateegilistele küsimustele üldisel ja valdkondlikul tasandil.

VÄÄRTUSED JA VISIOON

Järvamaa väärtused

Koostöö ja osalus

Koostööl ja osalusel põhineb kogu maakonna arengustrateegia kontseptsioon. See tähendab, et kõikides valdkondades ja tegevuskihtides otsitakse võimalusi koostööks ning ollakse valmis eraldama selleks vajalikku aega, raha ja vahendeid.

Koostöine tegutsemise eeldab ka võimekust ja oskusi koostööks. Seejuures arvestatakse otsuste tegemisel osaluspõhimõtetega ning juhitakse muutusi kaasava ja osalusvõimalusi loova keskkonna kujundamise kaudu. Osaluskultuuri tõstmiseks on vaja teadlikku tegutsemist.

Uuenduslikke strateegiaid kujundades vajab kohalik omavalitsus elanike tuge ja abi, mille eelduseks on elanike soov ja motiveeritus oma teadmisi jagada. Seda teadmiste rikkust tuleb hinnata ning elanikud peavad tajuma, et nende teadmisi mitte üksnes ei väärtustata, vaid nendega elukeskkonna ümberkujundamises ka arvestatakse. Ametnikud ei saa kodanikke koostööle kohustada, vaid pigem soodustada ühisarutelusid nii kohalike omavalitsuste kui ka elanike võimaluste ja piirangute osas, sõltumata sellest, kellelt tuleb algatus.

Isiklik areng

See tähendab pidevat enesetäiendamist ja elukestvas õppes osalemist, sh isiksuslikule arengule pühendumist. Kuid see tähendab ka töökeskkondade ja tööprotsesside disainimist selliselt, et need võimaldavad pidevat õppimist ja õppes olekut, lisaks toetavat ja üksteise arengusse panustavat suhtluskultuuri avatud tagasiside ja toetavate hoiakutega. Isiklikku arengut toetav töö- ja elukeskkond on olulisim eeldus tarkade töökohtade loomiseks ja inimeste piirkonda meelitamiseks. Seejuures on vaja kujundada ennastjuhtiva õppija hoiakuid ja õppimisvõimalusi.

Ettevõtlikkus ja kogukonnakesksus

Ettevõtlikkus kui inimese tegutsemisvõime ja -tahe. See põhineb loominguulisusel, uuendusmeelsusel ja riskivalmidusel, samuti oskusel ära tunda ja realiseerida võimalusi.

Ettevõtlik inimene oskab probleemi ära tunda, leida sellele lahendusi ja neid ka teostada.

Kogukonnakesksed probleemilahendused on kestlikud ning arvestavad iga kogukonna eripära ja vajadusi. Teenuste kujundamisel tuleb lähtuda kogukondade võimestamisest, vaid nii on võimalikud kestlikud lahendused (eriti väiksemates piirkondades). Kogukondlik kuuluvustunne ja usaldus on kohaliku elukeskkonna arendamisel vajaliku motivatsiooni eelduseks. Avatud ja paindliku valitsemise kaudu saab luua ettevõtlikele ja kogukonnale olulise partnerluse kohaliku elu arendamisel.

Uuenduslikkus

Tegevuste kavandamisel osatakse ja suudetakse olukorda hinnata, andmeid koguda ja neid analüüsida. Tulemusi mõõdetakse ja hinnatakse. Teadmuse suurendamiseks kaasatakse eksperte ja partnereid kaugemalt. Otsuste tegemisel hinnatakse ja kasutatakse teadmispõhist argumentatsiooni. Järvamaal tegutsevad organisatsioonid on ühendatud võimalikult paljudesse teadmusvõrgustikesse.

Säästlik ja keskkonnasõbralik eluviis

Ümbritseva looduskeskkonna säästmine ja kestlikud eluviisid on muutunud Järvamaa inimeste ja organisatsioonide igapäevaste harjumuste kujundajaks. Rohелеpe pole üksnes organisatsioonide, vaid iga inimese pühendumine elurikkuse säilimisele ja keskkonna hoidmisele.

Turvalisus

Turvalisus on päevakorras avalikus ruumis, haridusasutustes, kodudes ja kollektiivides. Turvalisus on inimese ja ühiskonna toimimise üks alusväärtustest. Selle puudumisel kannatab kogu inimese areng. Meil tuleb taas pöörata rohkem tähelepanu turvalise elukeskkonna aspektidele ja lahendada mitmeid turvalisusega seotud väljakutseid.

Järvamaa visioon

Järvamaa on ärksate eestimaalaste elu- ja kohtumispaik, kus koostöös saavutatakse edu ja ollakse teejuhiks teistele.

Visiooni seletus

Visiooni ülesandeks on anda maakonna kaugeim ja olulisim (eristuv) siht, kuhu poole püüelda.

Järvamaa on Eesti südamaa ja juba geograafiliselt paljude eestimaalaste teekonnal. Soovime, et see teekond kujuneks ka tähendusrikkaks **kohtumispaigaks** ja sealt edasi juba elupaigaks. Ootame siia ärksaid **eestimaalasi**, kellele läheb korda kogukond ja kes kannavad ettevõtlikku vaimu. **Kohtumispaiga** kujundamisel lähtume külalislahkest, keskkonnasõbralikust ja loovast keskkonnast, kuhu on ikka ja jälle soov tagasi tulla.

Üksnes jagatud teadmuse, usaldusliku ja toetava õhustiku kaudu on võimalik luua püsiv ja tulemuslik koostöö. Meie innovatsioon seisnebki koostöös ja selleks vajalike tingimuste kujundamises. Soovime selles olla kasulikuks teejuhiks teistelegi.

STRATEEGILISED
EESMÄRGID JA
VÄLJAKUTSED

Strateegiline kontekst

Järvamaa sise- ja väliskeskkonna tingimused on viimasel neljal aastal pigem halvenenud.

Majandus – Järvamaa majanduse alustalaks oleva tööstuse maht on üldiselt küll kasvanud, kuid tootlikkus ja lisandväärtuse kasvamine on võrreldes palkade kasvuga jäänud paigale ja kahandanud sellega oluliselt ettevõtete konkurentsivõimet. Eriti raskeks kujunevad lähiaastad neile ettevõtetele, kes pole süsteemselt tehnoloogiasse ja arendustegevustesse panustanud. Keeruline seis on ka Järvamaa ühes peamises tööstusharus – puidutööstuses. Kui eelmiste kriiside ajal oli just tööstusvaldkond stabiilsuse looja, siis eelseisvatel aastatel võib tööstusettevõtete kehv positsioon mõjutada kogu maakonna arengut ja jätkusuutlikkust negatiivselt. Tarkadest töökohtadest on endiselt suur puudus ning teadus- ja innovatsioonitegevus kesine. Ettevõtete arengut piirab ka terav spetsialistide ja laiemalt tööjõu puudus.

Elukeskkonna juures märgitakse peamiseks takistuseks **elamispindade vähesust**. Turutõrge kinnisvaraturul ja inimeste võimekus oma kinnisvarasse piisavalt investeerida on viinud elamufondi kriitilisele piirile. Üüriturug kiratseb (nõudlus selgelt suurem kui pakkumine) ja müügis olevate elamispindade kvaliteet pole kiita.

Kohalikud omavalitsused – on territoriaalse haldusreformi muutustega kohanenud ja teinud vastavad muudatused teenuste kujundamiseks. Hästi on toime tulnud Järva vald, kes pidi teenusvõrgustiku ümber kujundama väga suurel territooriumil, samal ajal mitut keskust üleval pidades. Kõige halvemaks üllatuseks on kujunenud aga omavalitsuste drastiliselt langev eelarvepositsioon alates 2021. aastast. Seoses kiire inflatsiooni ja energiahindade tõusuga on omavalitsuste investeerimisvõimekus kahanenud minimaalsele tasemele. Paljudes valdkondades on jäänud arendustegevus seisma ja raske on leida sobivat tööjõudu. Selle kõige juures on jäänud oma teenustes rajasõltuvusse ja suuremaid struktuurseid muudatusi ei soovita poliitilistel põhjustel teha.

Teenuste terviklikul mõtestamisel ja ümberkujundamisel on omavalitsustel hädasti abi tarvis. Praegu tegelevad omavalitsused peamiselt probleemide lahendamisega, jõudes hädavaevu täita kõiki seadusest tulenevaid ülesandeid. Teenuste terviklik juhtimine, arendamine ja vajadusel ümbermõtestamine (teenuse disain) on jäänud tagaplaanile. Samuti võimekus mõjutada valdkondi, mis otseselt omavalitsuste ülesannete hulka ei kuulu, kuid mis on elukeskkonna arendamisel hädavajalikud: elamumajandus, ettevõtetus, kodanikuühiskond, rohelepe, teadus- ja innovatsioonitegevused, teadmussiire, uute tehnoloogiate ja digilahenduste kasutuselevõtt.

Rahvastik – viimastel aastatel on rahvastiku vähenemine Järva- maal oluliselt pidurdunud, kuid selle põhjusteks võivad olla nii koroonakriis kui ka Ukraina sõda. Seega ei pruugi olla välistatud edasine kiire kahanemine, eelkõige majandusest tulenevate tingimuste tõttu. Samas on neljarealine kiirtee viinud maakonna pealinna „kuldse ringi“ servale ja see võib omakorda suurendada nende inimeste hulka, kes otsivad Tallinna asemele sobivamat elukeskkonda. Endiselt oleme oma tervise, hariduse ja sotsiaalsete näitajate poolest maakondade lõikes kehvemas otsas.

Koostöö ja regionaalpoliitika – pärast maavalitsuste kadumist on maakondlik koostöö ja esindatus jäetud Eestis omavalitsuste maakondlike katusorganisatsioonide kanda. Omavalitsuste liitude kõrval on aastakümneid tegutsenud ka maakondlikud arenduskeskused, kes on peamiselt täitnud väljastpoolt (riigiasutustelt) tulevaid maakonnatasandi ülesandeid (nt alustavate ettevõtete ja vabaühenduste nõustamine) ja regionaalarengu projekte. Järva- maa on erinevalt enamikust maakondadest valinud enda maakondlikuks arendusorganisatsiooniks SA Järvamaa. Maavalitsuste likvideerimise järel on kohalikele omavalitsustele lisandunud mõned kohustuslikud maakonnatasandi koostööülesanded: maakonna arengukava koostamine, tervisedendus, turvalisusnõukogud ja ettevõtluse arendamine.

Maakondadest vaatab seega vastu üsna kirju pilt: mõnes maakonnas on tehtud valik ja paigutatud kogu ressursid omavalitsuste liitu või arenduskeskusesse, mõnel pool eksisteerivad võrdse suurusega organisatsioonid. Omanikeks on mõlemal juhul ikkagi kohalikud omavalitsused (arenduskeskused enamasti liidu kaudu).

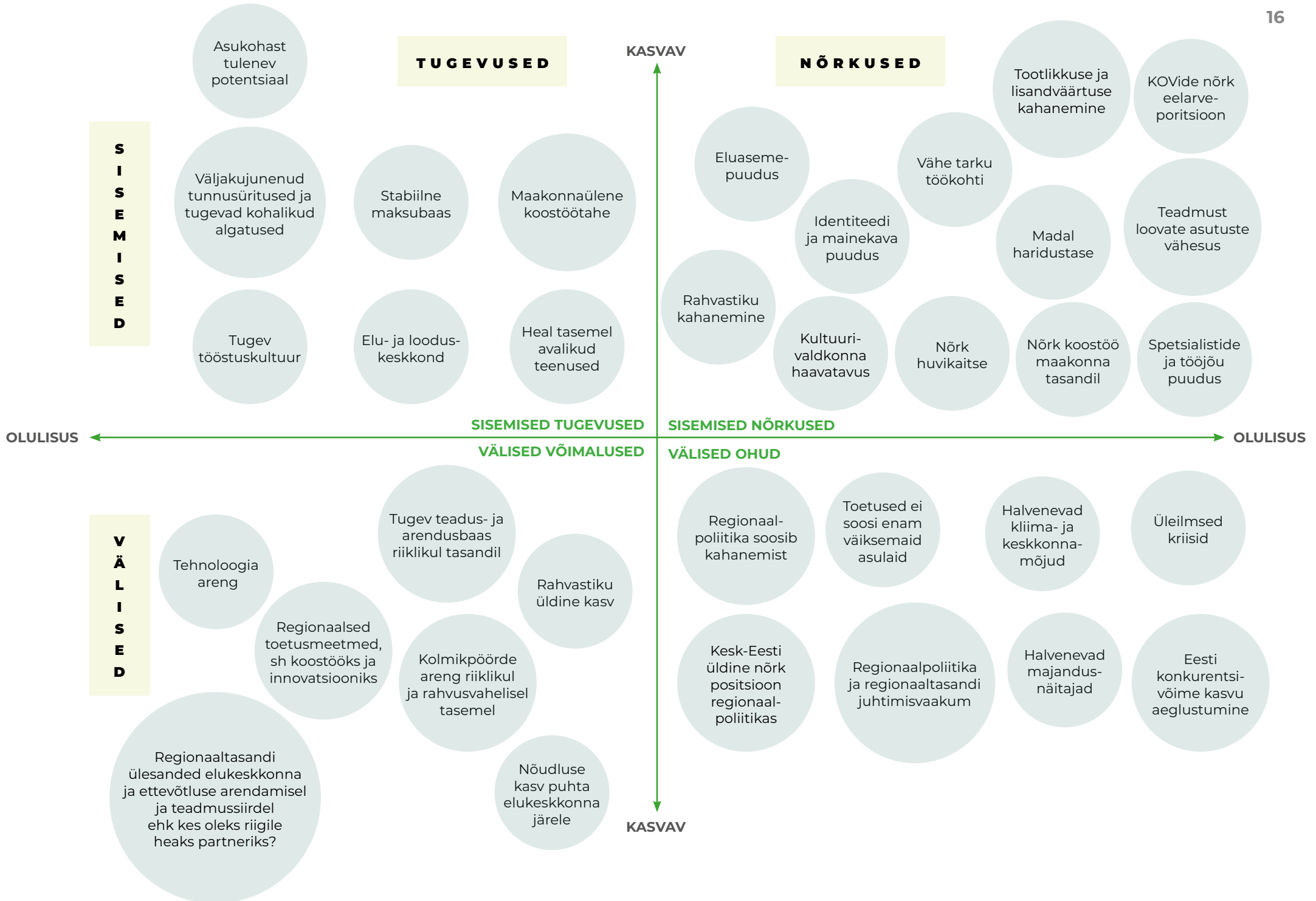
Riigiasutused kujundavad regioonidepõhist töökorraldust oma asutuse sisese parima teenuspraktika järgi. Selle põhjal oleme Eesti maakondadest kõige enamate riigiasutuste regionaalsete struktuuride vahel jagunev maakond.

Maakondlik ja regionaalne koostöö on nii riigiasutustele kui ka kohalikele omavalitsustele teisejärguline ülesanne. Kõigepealt vaadatakse, et enda ülesanded ja vajadused oleksid täidetud, seejärel tegeletakse suuremate teemadega. See on viinud paljude maakondade regionaalse juhtimise vaakumisse.

- **SELLEST TULENEBKI ARENGUSTRATEEGIA PÕHIPROBLEEM JA VÕIMALIK NÕRKUS: VABATAHTLIKUL KOOSTÖÖL JA PEAMISLT RIIGI RAHASTUSEL PÕHINEV KOOSTÖÖVORM EI LOO PIISAVAT STIIMULIT PANUSTAMISEKS – OMANIKUTUNNE JÄÄB NÕRGAKS.**

Teisalt on riik selgelt otsimas paremaid väljundeid oma eesmärkide (Eesti 2035+ strateegiast tulenevaid) saavutamiseks kohalikul tasandil. Paljudes valdkondades nähakse just regionaaltasandi koostöös võimalust muutuste ellukutsumiseks rohujuure tasandil – olgu selleks siis rohelepe, digipööre, teadmussiire või inimeste tervis ja heaolu. See annab eelise neile maakondadele, kellel on tugev ja toimiv maakondlik arendusüksus.

Lisaks oma maakonna tasandile lisandumas märkimisväärsed regionaaltoetused ettevõtluse, elukeskkonna ja avalike teenuste arendamiseks. Nende oskuslik ja nutikas kasutamine kombineerituna maakonna võimaluste ja koostöövormiga võib oluliselt parandada Järvamaa väljavaateid elukeskkonna arenguks. Toetusmeetmete kasutamine eeldab omakorda tugeva maakondliku arendusüksuse eksisteerimist.

Arengustrateegia seab maakonna visiooni ja tasakaalustatud arengu täitmiseks kolm peamist eesmärki.

Eesmärk 1:

**MAAKONNA TASAKAALUSTATUD
ARENGUT LOOB TOIMIV NING
TERVIKLIK KOOSTÖÖ- JA
INNOVATSIOONISÜSTEEM**

Sellise eesmärgi püstitamisega seavad Järvamaa arengustrateegia osalised kesksele kohale jagatud teadmuse ja innovatsiooniprotsesside arendamise kui eelduse õppiva maakonnana uudsete lahenduste kasutuselevõtuks.

Ühiste õpi- ja innovatsioonikogukondade või rakukeste teke on laiemaks eelduseks kestlike muutuste tekkimiseks kõigis eluvaldkondades ja temaatikates.

Eesmärgi täitmiseks ühinevad esmalt arengustrateegia osalised ise ühiseks õppivaks teadmusrõrgustikuks, mis loob eeldused koostöösuhete tekkimiseks ja seeläbi ka uudsete lahenduste loomiseks. Teiseks peab selline koostöövõrgustik olema avatud ja tugeva osaluskultuuriga, et teadmusrõrgustike kihtides ühineksid ka kohalikud elanikud, kogukonnad ja ettevõtjad. Nende usaldus ja osalemine arenguprotsessides on aluseks tuleviku-teenuste disainimisel ja rakendamisel. Innovatsioonisüsteemi terviklikkus tähendab, et arvestatakse kõikide innovatsiooniprotsessi osadega ja väärtustatakse nii ühist õppimist ja uute teadmiste loomist kui ka uute teenuste disaini ja loomeprotsessi ning rakendusfaasi ja täiustamist. Täpsem innovatsioonimudel on kirjeldatud koostöövormi peatükis.

Maakonna terviklik koostöö- ja innovatsioonisüsteem loob ühise teadmusrõrgustiku kõikidele maakonna arendusüksustele ja arendustegevustega tegelevatele spetsialistidele.

Tegevussuunad ja tegevused:

- ARENDADA MAAKONNA TASANDI JUHTIMISVÕIMEKUST KOLME OMAVALITSUSE ÜHISTES HUVIDES:
 - **juhtimis- ja arendusstruktuuri määratlemine** – sh valdkondlikud koostöövormid ja nende jõustamine, kõikide KOV tasandite sidumine (kohustuslikuks) koostöök
 - **tegevmeeskonna ja arendusüksuse loomine** ning selleks vajalike ressursside panustamine
 - **kaasamis- ja osalusformaatide arendamine** nelja sektori (nn Quadruple Helix mudel) koostöök
 - **mainekava ja identiteedi** kirjelduste loomine ühise väärtusruumi ja kultuuriruumi kujundamiseks

- LUUA KESK-EESTI KOOSTÖÖ- JA INNOVATSIOONISÜSTEEM:
 - **kontseptsiooni väljatöötamine** ja rakendumiseks vajalike stiimulite leidmine
 - **koostöö loomine** süsteemi osaliste vahel, sh koordineerimine, koostöökokkulepped ja motivatsioon (nt koodikool innovatsioonisüsteemi osalisena)
 - **innovatsiooniprogrammide** („teekondade“, „torude“) loomine nii avalikule kui ka erasektorile ning eelkõige sektoriüleselt sotsiaalse innovatsiooni võimaldamiseks (nn Quadruple Helix mudel)
 - **innovatsioonivõrgustike ühendamine** – kohalikesse, regionaalsetesse, riiklikesse ja rahvusvahelistesse innovatsioonivõrgustikesse lülitumine ja nende ühendamine terviklikku innovatsioonisüsteemi
 - **innovatsioonivõimekuse tõstmine** – sh inkubatsiooniprogrammid, koolitused, nõustamine, mentorlus jms
 - **ruumiloomine** kohtumispaiga ja ühiste tööruumide kujundamiseks, mis võimaldaks teadmusalust ja sotsiaalset innovatsiooni, teadmussiiret ja sünergiaorganisatsioonide ning üksikisikute tasemel

TULEMUSED

(ühildudes TAIE 2035+ eesmärkidega)

- elujõuline kogukond ja kultuuriruum
- kohalike ressursside väärdamine ja tootlikkuse tõus
- paremad tervisetehnoloogiad ja -teenused
- digilahendused igas eluvaldkonnas
- kasvav avalike teenuste kvaliteet, sh KOVide finantsvõimekus
- nutikad ja kestlikud energialahendused
- kolmikpöörde (innovatsiooni-, rohe- ja digipöörde) realiseerumine

Eesmärk 2:

KESK-EESTI ON REGIONAALPOLIITIKAS JA REGIOONI PUUDUTAVATES OLULISTES KÜSIMUSTES HÄSTI ESINDATUD JA TEEB SELLEKS VAJALIKKU MAAKONDADEÜLEST KOOSTÖÖD

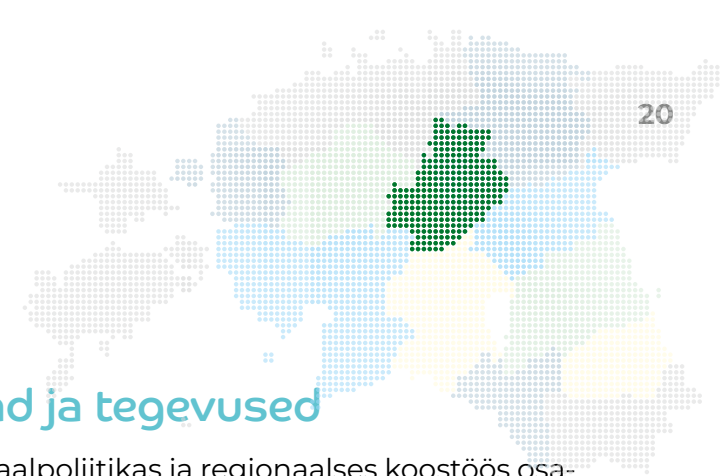
Järvamaa omavalitsustel, ettevõtjatel ja kodanikuühendustel tuleb võtta aktiivne roll regionaalse koostöö ja piirkonna huvikaitse teostamisel. Vaid nii on võimalik regionaalne tasakaalustatud areng ja suuremate arendusprojektide teostus. Vastavalt regionaalsetele uuringutele on Kesk-Eesti maakondadel sarnased arenguvajadused. Suurte tömbekeskuste lähedus on loonud piirkondlikku ebavõrdsust ja tekitanud petliku mulje üldisest arengust. Tegelikult on Kesk-Eesti mahajäämus märgatav ja vajab terviklikku süsteemset lahendust.

Tegevussuunad ja tegevused

- maakonna regionaalpoliitika ja regionaalses koostöös osalemise ülesande andmine (koos vajaliku ressursiga) maakondlikule arendusorganisatsioonile (SA Järvamaa)
- omavalitsuste esindusfunktsioonis kokkuleppimine ja selle määratlemine
- osalemine Kesk-Eesti arenguleppe koostamise protsessis regionaalpoliitiliste otsuste juures kaasarääkimine ja otsustamises osalemine
- koostöö ja partnerlussidemete sõlmimine teiste Kesk-Eesti regiooni maakondadega

Mõõdikud

- rahulolu riigi teenustega
- naabermaakondadega ühiste koostööprojektide arv
- maakonnas töötavate riigiametnike arv
- Kesk-Eesti programmi loomine
- arenguleppe elujõulisus
- Järvamaa poliitikute osalemine maakonna esindamisel ja Kesk-Eesti arenguleppes

Eesmärk 3:

MAAKONNA ELUJÕULISUST
 LOOVAD KVALITEETSED AVALIKUD
 TEENUSED, TOOTLIK JA KÕRGET
 LISANDVÄÄRTUST PAKKUV
 ETTEVÕTLUSKESKKOND JA
 SIDUSUST NING HEAOLU LOOV
 KODANIKUÜHISKOND

Tegevussuunad ja tegevused

- STRATEEGILINE EESMÄRK SAAVUTATAKSE VALDKONDADE ARENGU KAUDU:
 - hariduses
 - noorsootöös
 - kultuuris
 - spordis
 - turvalisuses
 - keskkonnas
 - sotsiaalvaldkonnas
 - turismis
 - majanduses
 - kodanikuühendustes
 - tervisedenduses
 - tervishoius
 - ühendustes
 - elamumajanduses

Mõõdikud

- rahulolu KOVi teenustega
- KOVi teenustasemetel kvaliteedikriteeriumid
- rohepöörde mõõdikud
- maapiirkondade elujõulisus

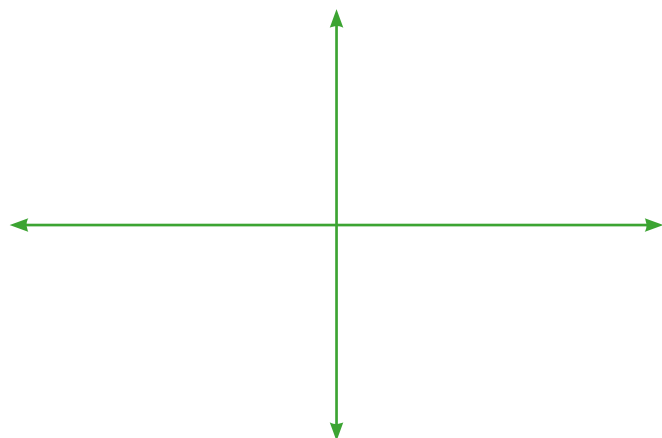
ARENGUSTRATEEGIA VALDKONNAD

Valdkonnad

Valdkondade jaotuses lähtuti omaniku põhimõttest: liiga suur ja üldine valdkond ei leia „omanikku“ või töögruppi, kes selle edendamise eest vastutaks, liiga kitsas samuti mitte.

Kõige mõistlikum on kasutada üldlevinud jaotust peamiste eluvaldkondade kaupa – sarnaselt kohalike omavalitsuste tegevusvaldkondadele. Miinuseks on valdkonnaülest ja valdkondade koostööd eeldavate teemade käsitlemise nõrkus. Kuid selle riski saab viia miinimumini valdkondi keskselt koordineerides ja seda protsessi lihtsustades. Palju halvem oleks kaotada side konkreetsete inimeste ja vastutajatega.

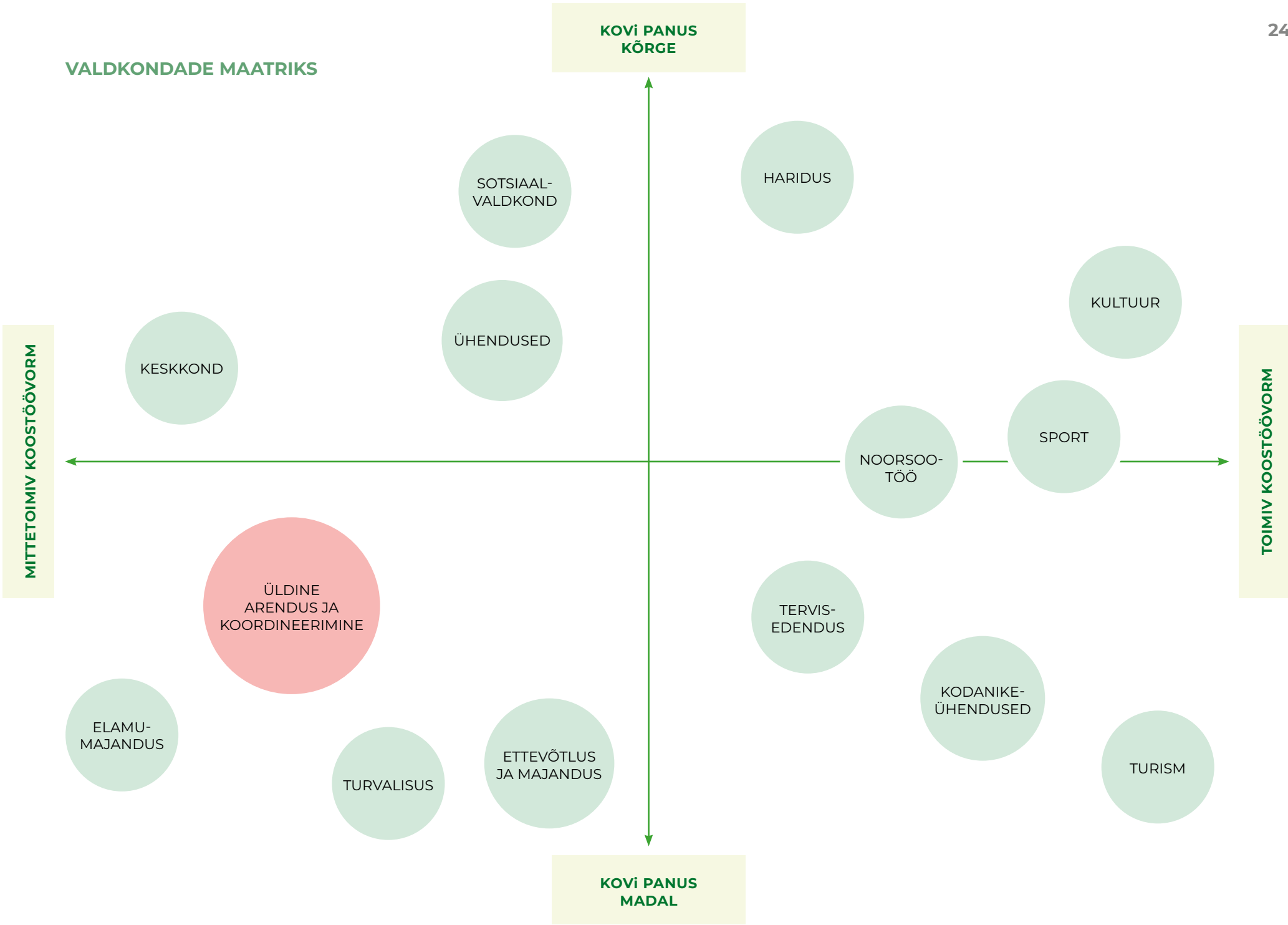

VALDKONNAD SAAB JAGADA KAHEL TELJEL NELJAKS. TELJED ON

1. **toimiv või mittetoimiv koostöövorm**
2. **omavalitsuse panus valdkonda**

Sellest skeemist võib teha mitu järeldust. Näiteks, miks ühes või teises valdkonnas koostöö toimib ja kas KOVide panus erinevatesse valdkondadesse läheb kokku ka tegelike arenguvajadustega. Väga suur probleem on näiteks elamumajanduse olukord, aga selle küsimuse lahendamiseks ei tehta koostööd ega panustata sellesse ka eraldiseisvalt. Siis võib küsida, miks ei tehta koostööd mahukat panust nõudvates valdkondades, nagu sotsiaalvaldkond ja keskkond?

VALDKONDADE MAATRIKS

VÄÄRTUSED	VAJADUSED	EESMÄRGID JA TEGEVUSED		KOOSTÖÖVORM
		Eesmärgid	Tegevussuunad	
<p>INIMENE Loov, teadmishimuline, salliv, valmis muutusteks. Kultuurikorraldaja – motiveeritud ja valmis uuendama teadmisi. Kultuuritarbija – valmis kogukonna kultuuritegevuses osalema ja sellesse panustama.</p> <p>ÜHISKOND</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitmekesine kultuuriruum, erinevatele sihtrühmadele suunatud tegevused ja võimalused rahvakultuuri säilimine ja edendamine professionaalse kultuuri vahendamine ja loomine kohapärimuse ja kultuurimälu hoidmine. <p>Kõrge kultuuriline tase ja teenindus, kogukondlikkus (kogukonna algatuste toetamine). Kestlik kultuurikorraldus (arvestab loodusega ja üleüldise mõistlikkusega). Maakondlik ja regionaalne koostöö.</p> <p>KESKKOND Loomingulist tööd toetav, loodust hoidev, kultuuritegevust ja osalemist võimaldav: toimiv rahvamajade, raamatukogude, muuseumide võrgustik; kommunikatsioon; taristu; olulised maakonnaülesed kultuuriobjektid (PAMT, Paide Vallimägi, kirikud jt). Võrdne ligipääs kõigile (erivajadustega arvestamine).</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rahvakultuuriga tegelevate inimeste ja kollektiivide väärtustamine tunnustamisest tasustamiseni kultuuriline mitmekesisus (võimalus tarbida erinevaid kultuuriteenuseid) ühiskonnagruppide võrdne ligipääsetavus kultuurisündmustele kultuurivaldkonna rohe- ja digipööre KOV kultuuritöötajate töötasu on seotud riiklikuga korrastatud kultuuriobjektid piisavalt ressursse maakonna kultuurikoordinaatori ametikoht (1,0), sh projektivahendite taotlemise ja aruandluse ühine korraldus tehnika uuendamine ja digitaalne areng museaalide paremad pikaajased säilitustingimused. 	<ul style="list-style-type: none"> Järvamaa kultuur on elujõuline, arenev ja maailmale avatud ning kultuuris osalemine on iga inimese elu loomulik osa. Maakonna kultuurielu on tugev ja toimiv. Kultuuri ja loovuse roll kogukonna arengus on väärtustatud. Järvamaa kultuurivaldkonnal on toimiv ja lahendusi loov koostöö. 	<ul style="list-style-type: none"> Maakonnaülese kultuuripoliitilise vaate kujundamine maakonna identiteedi sõnastamine kultuuri kaudu omavaheline koostöö: kohtumised, kogemuste vahetamine, koolitused, õppereisid jms ühisüritused keskkonnasõbralike sündmuste hea tava rakendamine (kogemuste jagamine ja ühtsetele reeglitele üleminek) kultuurisündmustele ligipääsetavuse parandamine (teenuse disaini puhul kasutada maakondlikku innovatsiooniüsteemi) kultuurivaldkonna analüüs ja hindamine kultuuripärandi pikaajaline füüsiline ja digitaalne säilitamine – võimaliku ühishoidla loomine digipööre – jagatud võimekus digilahenduste kasutamisel, ühiste digilahenduste kasutamine ja info jagamine sündmuste kohta kultuuritaristu kaasajastamine ja tehnoloogiline uuendamine. 	<p>Järvamaa Kultuuri Nõukoda ühendab Järva maakonnas tegutsevaid kultuuritöötajaid, on eestvedajaks maakondlike kultuurisündmuste kavandamisel ja elluviimisel ning omavalitsustele nõuandvaks organiks maakonna kultuuripoliitika kujundamisel.</p> <p>Nõukoja eesmärk on Järvamaa kõrgelt väärtustatud kultuuripärand, eripärane, kestlik, arenev ja elav kultuurielu ning iga Järvamaa elaniku aktiivne kuulumine ühisesse kultuurikeskkonda. Selle saavutamiseks on nõukoja tegevusteks kultuurivaldkonna kohaliku omavalitsuse üksuste ühiselt täidetavate ülesannete elluviimise koordineerimine, Järva maakonna kultuuripoliitika kujundamine ja elluviimine, kultuurikoostöö ja ühistevõime koordineerimine.</p> <p>Nõukoda koordineerib SA Järvamaa kultuurikoordinaator. Nõukoja tegevusse panustavad maakonna kultuuritöötajad ja valdkonna ametnikud.</p>

ALUSPÕHIMÕTTED JA VÄÄRTUSED	TUGEVUSED	VAJADUSED	
<ul style="list-style-type: none"> • haridustöötajate ja õpilaste vaimne tervis • töenduspõhisus ja professionaalsus • ühiskonda ja looduskeskkonda säästev areng • kogukonna sidusus • ühisloome ja -algatused • nüüdisaegne õpikäsitus (ettevõtlikkus ja lahenduskesksus, õppiija võimestamine, õpikeskkonna pidev areng) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Õpilaste arvu vähenemine on peatunud (demograafiline madalseis on möödunud). 2. Haridusasutustel on väljakujunenud koostööpartnerid. 3. Maakonnas on koolijuhtide ja õppejuhtide aineühendus. 4. Enamik maakonna haridusasutuste hooneid on heas seisukorras. Renoveerimist vajavad Järva-Jaani Gümnaasiumi, Retla-Kabala Kooli Oisu õppekoha, Türi Ühisgümnaasiumi, Roosna-Alliku Põhikooli (mõis), Paide Hammerbecki Põhikooli hoone. 5. Maakonnas on toimiv riigigümnaasium. 6. Tugev kogukondlik tegevus võimaldab kogukonna loimimist õpikeskkonnaga. 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Rohkem õpetajaid ja erialaspetsialiste (õpetajate pealekasv ei täida haridussüsteemi vajadusi, õpetajate ettevalmistus ei vasta veel täielikult muutuva õpikäsituse vajadustele). 2. Suurem võimekus (oskused, motivatsioon, ressursid) haridusuuenduste elluviimisel ja üldpädevustele suunatud õpikeskkonna loomisel. 3. Parem juhtimisvõimekus: kujundada organisatsioonis üksteist toetav arengu- ja õpikultuur, luues arengusse panustamiseks vajalikud stiimulid kõigis koolis töötavates ja õppivates inimestes. 4. Pikem KOV hariduspoliitiline vaade ja toetus muutusteks ametnike, valitsuse ja volikogu tasandil. 5. Suutlikkus haridusasutuste kvaliteeti ja olukorda hinnata, sh võrdlev analüüs maakonna tasandil. 6. Sotsiaalne ja psühholoogiline tugi haridustöötajate ja õpilaste vaimse tervise probleemide lahendamiseks. 7. Koostöö kogukonnaga ja haridusprogrammide kaasamine õpikeskkonna loomisse (kust leida aega ja rahalist ressursi). 8. Keskkonnasäästlike harjumuste ja digilahenduste koolikultuuri viimine. 9. Mitteformaalsete õpi- ja arengukeskkondade loomine. 	
TEGEVUSSUUNAD	EESMÄRGID	KOOSTÖÖMUDEL	MÕÕDIKUD
<ol style="list-style-type: none"> 1. Maakondliku hariduskokkuleppe loomine (nt väärtused/aluspõhimõtted, ühised eesmärgid, koostööformaad ja maakonna haridusvaldkonna tulevikunägemus) ning sõlmimine maakonna KOVide ja koolijuhtide vahel. 2. Töö- ja palgakorralduse kaasajastamine ja ühtlustamine, võimaldamaks ja stimuleerimaks arendustegevustes osalemist. 3. Kaasava hariduse terviklik maakonnaülene käsitus (analüüs, ettepanekud riigile ja omavalitsustele koostööks). 4. Maakondlikul tasandil õpetajate arenguprogrammi loomine, haridusjuhtide programmi loomine. 5. Ettevõtliku kooli programm + haridusasutusi nõustava ja jõustava maakondliku haridusvaldkonna koordinaatori ametikoha loomine. 6. Õpetajaameti propageerimine järelkasvu tekitamiseks. 7. IT-haridus ja digiteerimine (sh koostöö koodikooliga). 8. Haridustaristu ja õppevahendite kaasajastamine ja nende ühtlaselt kõrge kvaliteet kogu maakonnas. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maakonna haridusvõrk võimaldab kvaliteetset ja kättesaadavat õpikeskkonda. 2. Ettevõtliku kooli programmi jätkamine ja hariduse maakondliku koordinaatori tegevuse toetamine – ettevõtliku kooli formaat võiks olla keskne koostööplatvorm. 3. Haridusuuenduste elluviimisel tuginetakse teaduspõhisusele, mis võimaldab koguda andmeid ja analüüsida haridusuuenduste rakendamist. See annab võimaluse koolil tagasisidet saada ka Järvamaa koolide kontekstis. 4. Haridustöötajate võimestamine ja sobiva töökeskkonna kujundamine. 5. Koostöine koolikultuur igal tasandil (lasteaed, põhikool, gümnaasium, KOV, maakond). 	Tuleb luua maakonna haridusnõukoda, kuhu kuuluvad haridusvaldkonna inimesed igast omavalitsusest. Regulaarsed kohtumised, ülesannete jaotus, tegevuste elluviimine ja tööaja eraldamine ameti-ülesannete raames.	<ul style="list-style-type: none"> • ettevõtliku kooli standard • HARNO rahulolu-uuring • haridusasutuste rahulolu- ja tagasiside-uuringud

VÄÄRTUSED	VAJADUSED	EESMÄRGID JA TEGEVUSED		KOOSTÖÖVORM
		Eesmärgid	Tegevussuunad	
<ul style="list-style-type: none"> • kestlik arengutee • elurikkuse ja ringmajanduse peavoolustamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Koordineeriv võimekus valdkondade vahel: keskkonnavaldkond on sisult valdkondadeülene ja selle eesmärkide täitmine eeldab valdkondadeülest koordineerimist nii omavalitsuse kui maakonna tasandil. Tegevuste koordineerimine ka erasektoris: ettevõtetes ja kogukondades. • Rohkem ressursse keskkonnavaldkonna koordineeritud ja valdkonnaüleseks toimimiseks ning otseste muutuste elluviimiseks. • Kestlikud eluviisid ja organisatsioonide süsteemne käitumine kestlike lahenduste kasutuselevõtuks (mahajäämus teistest ELi riikidest on ilmne). • Tegevuskava ja terviklik juhtimine KOVide ja maakonna tasandil keskkonnavaldkonna 2023. a riikliku arengukava ja KOVidele rohepöördeks esitatud soovitude osas. <p>Kolm olulist valdkonda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kliimakriis (eesmärgiks on kliimamuutuste pidurdamine ja kliimamuutuste negatiivsete mõjudega kohanemine). 2. Loodusressursid (eesmärgiks on ressursisääst ning elurikkuse hoidmine ja taastamine). 3. Ringmajandus (eesmärgiks on ringmajandusele kui uuele majandusmudelile ja jäätmemajanduse loogilisele jätkule üleminek). 	<ul style="list-style-type: none"> • kliimaneutraalne Järvamaa 2035 • looduslik mitmekesisus ja loodushoid on kõrgel tasemel • kestlikud eluviisid on levinud kõikide inimeste igapäevaelu ja organisatsioonid arvestavad süsteemselt kestlike lahendustega kõikidel tegutsemistasanditel 	<ul style="list-style-type: none"> • Rohepöörde eestvedaja/koordinaatori leidmine ning maakondliku ja regionaalse koostöö käivitamine (2023. a I poolaasta). • Rohehindamised ja seired (2023. a I-III kvartal). • Rohekompetentside kasvatamine (alates 2023. a IV kvartal). • Jäätmetekke vähendamine (2023-2024). • Energiasääst (2023-2024) • Keskkonnasõbralikud hanked ja soetamised (2023. a). • Ringmajanduse juurutamine. • Disainitakse maakondlik või regionaalne ringmajanduse olering ning koostatakse vastav visioon. • Käivitatakse ringmajandusvõrgustiku projekt. 	<p>Tuleb luua maakonna keskkonnanõukoda koordineeriva funktsiooniga SA Järvamaa juurde. Koostöorgan kaasaks teadmisi ja kompetentsi ka teistelt võrgustikelt ja naabermaakondadest, luues uusi koostööviimalusi ja suurendades maakonna omavalitsuste roheteadmust.</p> <p>Nõukotta panustavad valdkonna ametnikud ja valitsusliikmed ning volikogude komisjonid.</p>

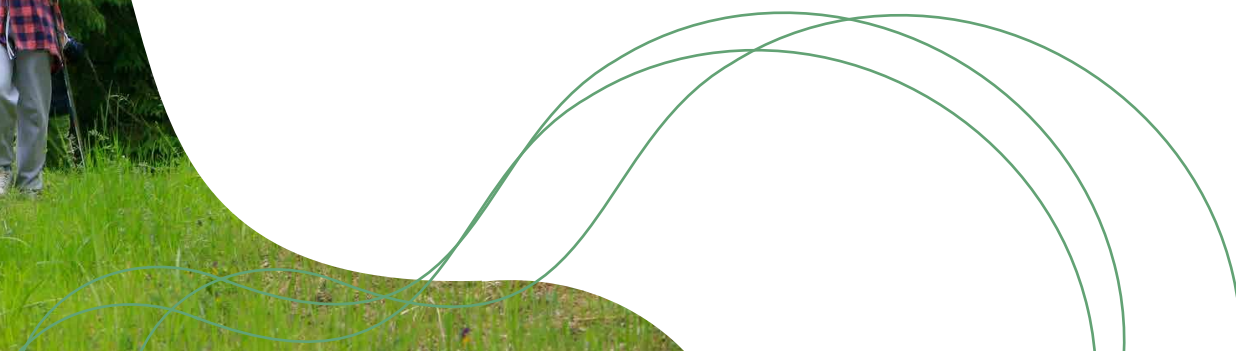
VÄÄRTUSED	VAJADUSED	EESMÄRGID JA TEGEVUSED		KOOSTÖÖVORM
		Eesmärk	Tegevussuunad	
<p>Juhindume „Noortevaldkonna arengukava 2021–2035“ väärtustest.</p> <p>Teadvustame, et noortel on eriomased vajadused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rohkem vajadustest lähtuvalt koolitatud spetsialiste. Läbimõeldud motivatsioonis pakett noorsootõtajale. Ennetustöö programmide rahastamine. Noorte keskkonnateadlikkuse tõus. Noorte potentsiaali suurem rakendus. Noorsootöö kvaliteedi ja koordineerimise arendamine. Ühtlasem noorsootöö teenuste kättesaadavus (sh 16+ vanus). Noorte ettevõtlikkuse suurem toetamine. 	<p>Aastal 2035 elavad noored Järvamaal tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud arendama kogukonda ja maakonda selliselt, et Järvamaa on parim paik noortele kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks.</p> <ul style="list-style-type: none"> Rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks (sh huvitegevus). Ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine. Aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes. Kvaliteetne noorsootöö. Noorte ettevõtlikkuse toetamine. Noortega töötavad väärtustatud spetsialistid. 	<ul style="list-style-type: none"> Noortest teada ja aru saada. Noori ei saa käsitleda homogeense rühmana, vaid lähtuda tuleb nende vanusest, erinevatest väljakutsetest ja vajadustest. Teadmuspõhine lähenemine võimaldab mõista noorte tegelikke huve, soove ja vajadusi ning lähtuda neist nii noortepoliitika kavandamisel kui ka üksikjuhtumite võimalikult varajasel märkamisel ja iga noore toetamisel. Tagada noorte õiguste ja autonoomia kaitse. Noorte õiguste kaitse on eeldus noorte teadlikkusele oma õiguste piiridest ja kohustustest. Võtta noori tõsiselt ja võrdväärsete partneritena. Suhtlus noortega peab põhinema eetilistel kaalutlustel ja empaatial. Tagada noorte mõtestatud aktiivne kaasamine ja osalus nii valikute kaalumisel kui ka otsuste tegemisel ja elluviimisel. Noortel peab olema võimalus valida, algatada ja luua lahendusi olulistele väljakutsetele, saades selleks piisavalt infot, tuge ja tagasisidet. Väärtustada noorte kujunemisteed ja eneseteostust. Väärtustada iga noort. Suhtes noorega austatakse tema inimväärikust ja enesemääramisõigust ning lähtutakse tema eripärastest vajadustest ja soovidest. Austav ja võimestav suhtumine noortesse toetab ka lõimumist ja ühiskonna sidusust tervikuna. 	<ul style="list-style-type: none"> Maakondlik noorsootöö nõukoda. Noorsootõtajate kogemuste vahetamise päevad, koolitused, töövahetus, supervisioon jms formaadid. Koostöövormid noorte esindustega. Digitaalne tööriistakast ja töökeskkond (riiklikult arendatud rakenduste kasutamine: Harno digiterad, Huvihunt jne). Maakondlik eestvedamine on rahaliselt toetatud – SA Järvamaa poolt toetatud juht. Võrgustike (huvigruppide) koostöö (riskirühma noored, kaasamine, ettevõtlikkus ja keskkonnateadlikkus). Noorsootöö kvaliteedi kriteeriumitest lähtuvalt noorsootöö arendamine. Sihtgrupi uuringud: noorte ja noorsootõtajate uurinud.

VISIOON	VAJADUSED	TURISMIASJALISTE NÕUKODA	ROLLIJAOTUS	TULEMUSED
<p>Loodus- ja kultuurihuvilistele tuntud Järvamaa on külalislahke, turvaline ja hästi ligipääsetav sihtkoht ning paeluv peatuspaik Kesk-Eestis.</p> <p>Järvamaa turismi strateegiline vaade ja eesmärgid on kokku võetud Järvamaa turismi strateegilises tegevuskavas aastani 2030.</p> <p>Maakondlikus arengustrateegias on üheks peamiseks ühiseks väärtuseks säästlik ja keskkonnasõbralik eluviis – see on ka turismis strateegiliste valikute tegemisel aluseks. Järvamaa on sihtkoht roheline mõtteviisiga reisijale.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Loodus- ja kultuurihuvilistele tuntud: soovime kasvatada Järvamaa tuntuks, lähtudes meie põ(hi)listest väärtustest ja tõstes esile sihtkoha eripära. • Külalislahke, turvaline: soovime, et iga külastaja tunneks end Järvamaal hästi. • Hästi ligipääsetav: Järvamaale peab olema lihtne tulla ja siin peaksid olema võrdsed võimalused erinevate vajadustega külastajatele. • Sihtkoht ja peatuspaik: Järvamaa on väärt reisisiht ja siin, keset Eestit, on põhjust peatuda ka mujale teel olles. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mitmekesisemad turismiteenused • rohkem ja mitmekesisemaid ööbimisvõimalusi • teenuste kvaliteedi pidev areng • erivajadustega inimeste ligipääsetavuse parandamine • tihedam omavaheline koostöö • ühisturundus • taristu arenduste ja muudatustega kaasnevate võimaluste ärakasutamine • turismiobjektide füüsiline ja digitaalne nähtavus, sh viidastamine • koostöö reisikorraldajatega Eestis ja välisriikidel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Järvamaa turismi nõukoja liikmeteks on maakonna aktiivsemad turismiasjalised ja valdkonna eestvedajad. • Nõukoja eesmärgiks on sihtkoha arendamise, sh turundamise tulevik omavahel läbi rääkida, et olulised otsused ei sünniks kabinetivaikuses, vaid ühistes aruteludes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teenusepakkujad/turismiasjalised arendavad teenuseid, turundavad ja müüvad, võõrustavad külastajaid. • SA Järvamaa/Kesk-Eesti DMO koostöös LEADERi tegevusgruppidega turundab ja arendab sihtkohta tervikuna, nõustab ja edendab turismiasjaliste koostööd. • KOVid loovad infrastruktuuri, rahastavad sihtkoha arendust SA Järvamaa kaudu, toetavad ja/või algatavad konkreetseid ettevõtmisi ja piirkondlikke üritusi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Järvamaa turismiasjalistel on väljakujunenud ühishuvid ja tegevused maakonna turismiteenuste ja vaatamisväärsuste atraktiivsuse tõstmiseks. • Toimiv turismiettevõtjate koostöömudel eraldi organisatsioon võib, aga ei pruugi olla – peamine, et koostöö toimib ja on tulemuslik. • Teave Järvamaa turismivõimaluste kohta on kergesti kättesaadav ja ajakohane. • Turismitooted ja -teenused on kaasaegsed, konkurentsivõimelised ja kvaliteetsed. • Turismikorraldus on kestlik, loodust ja keskkonda võimalikult säästev. Kestliku turismi põhimõtete rakendamise tõenduseks on maakonna tasandil rohelist sihtkohtade võrgustikus osalemine, Green Key, EHE jms kvaliteedimärgised teenusepakkujatel. • Turismi arendustegevused põhinevad valdkondlikel uuringutel, sh külastaja teekond, kestlikkus jne.

VISIOON	VAJADUSED	TULEMUSED	ÜHISTEGEVUSED	KOOSTÖÖ
<p>Järvamaa inimesed on liikuvad, aktiivsed ja elujõulised ning liikumisel ja spordil on oluline ning kasvav roll Järvamaa inimese elujõu edendamisel.</p>	<p>Suurem liikumisaktiivsus noorte ja täiskasvanute seas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ühtne infoväli ja kalender, parem kommunikatsioon eri osapoolte vahel. • Liikumis- ja sporditaristud avalikus ruumis. • Treeningutel ja huviringide töös osalemist toetav transpordisüsteem. • Spordi suurem väärtustamine KOVides. • Uute maakonnaüleste projektide algatamine ja elluviimine. • Innovatsioon. 	<p>Järvamaa õpilased/elanikud on kehaliselt aktiivsed, liiguvad iga päev tund aega.</p> <p>Järvamaa koolid ja tööandjad on seadnud fookusesse liikumise.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kergliiklusteede rajamine (koolideni, lasteaedadeni), terviseraadade rajamine ja hooldamine. • Parimate praktikate jagamine ja nendest õppimine: koolide/lasteaedade jagatud parimad praktikad, kuidas muuta õpikeskkonda paremaks ning tõsta liikumisaktiivsust. • Võrgustumine ja koostöö: KOVi juht, koolijuhid, hoolekogud, lapsevanemad, KOVi terviseenduse spetsialist. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maakondlike ürituste korraldamine. • Ühisinvesteeringud taristusse. • On loodud ja toimib ühine inforuum, sh kalender Järvamaa Spordiliidu kodulehel jarvasport.ee. • Spordi turundus ja parem kommunikatsioon. • Koolikeskkondade ja avaliku ruumi muutmine liikumissõbralikuks. • Transpordi lahendamine koostöös KOVidega, treeneritele kompenseeritakse liikumine ühest KOVist teise. • Spordi nõukoda/ümarlaud teeb ettepanekuid. 	<p>Maakondliku spordikoostöö kordinaator on MTÜ Järvamaa Spordiliit.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maakonnaüleste kokkulepete sõlmimine. • Mitmekesised võimalused spordi harrastamiseks. • Koostöö nii professionaalse, harrastus- kui ka koolispordi tunnustamisel (nagu aineolümpiaadide võitjatel). • Ühise inforuumi jagamine. • Ühiselt korraldatavad maakondlikud sündmused. • Avatus uutele ja atraktiivsetele spordialadele ning objektidele. • Ühiselt kokku lepitud suured eesmärgid ja maakonnaüleised projektid.

VAJADUSED	EESMÄRGID JA TEGEVUSED		KOOSTÖÖ
	Eesmärk	Tegevussuunad	
<ul style="list-style-type: none"> Maakondlik kodanikeühenduste ümarlaud maakondlik veebipõhine infokeskus ühisürituste järjepidev korraldamine ruumid koos olemiseks ja toimetamiseks aktiivsete noorte järelkasv suurem ja mõjusam isemajandamise võimekus külavanemate ja eestvedajate rolli parem defineerimine missioonitundega eestvedajad ja ühenduste juhid eestvedajate tunnustamine ja motiveerimine erinevad toetusvõimalused meediakajastused uutest või õnnestunud ettevõtmistest kaasarääkimise kultuuri arendamine erinevad koolitused jms arendavad tegevused. 	<p>Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning parandavad elukeskkonda aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses.</p> <p>TEGEVUSSUUND 3.1.: Elanike teadlikkuse ja aktiivsuse tõstmine</p> <p>TEGEVUSSUUND 3.2.: Kogukondade võimekuse suurendamine</p> <p>TEGEVUSSUUND 3.3.: Vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekuse suurendamine</p> <p>TEGEVUSSUUND 3.4.: Soodsa tegutsemiskeskonna loomine</p> <p>TEGEVUSSUUND 3.5.: Usuliste ühenduste rolli suurendamine kogukondlikus tegevuses sotsiaalsete probleemide ennetamisel ja lahendamisel</p> <p>Järvamaa kodanikuühiskond on aktiivne ja tegus: väärtustatakse kodanikualgatusi, koostööd, tegevuste nähtavust ning kaasarääkimist olulistes küsimustes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Regulaarselt (kord kvartalis) kokku saava kodanikuühendustega tegeleva maakondliku aktiivgrupi ehk vabaühenduste nõukoja töö jätkamine (Nõukoda/SA). Strateegia uuendamine ja seire, sh tegevuste elluviimine (Nõukoda/SA). Noorte kaasamine (sh kogukonnapraktika) ja ühenduste tegevuse jätkusuutlikkuse teema käsitlemine (Nõukoda/SA). Vabaühenduste aastapäevade korraldamine, sh tunnustamine (Nõukoda/SA/KOV). 	<ul style="list-style-type: none"> Regulaarselt (kord kvartalis) kokku saav kodanikuühendustega tegelev maakondlik aktiivgrupp ehk vabaühenduste nõukoda (Nõukoda/SA). Eesmärk: seista hea Järvamaa vabaühenduste ja vabatahtlike tegevuse eest. Osalised: Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, KOVide arendusspetsialistid, Konna maja Türi kogukonnaselts, Järva Arengu Partnerid, MTÜ Kodukant Järvamaa, Järvamaa Spordiliit, Paide SRIK, Arvamusfestival jt. Koordineerimine: Järvamaa vabaühenduste nõukoja tegevust koordineerib SA Järvamaa vabaühenduste konsultant, kelle tegevust rahastab KÜSK. Vastutus: ülesandeid viivad ellu nõukoja liikmed ja KOVid.

Lähtume sidusa Eesti arengukavast 2030

VÄÄRTUSED	TUGEVUSED	EESMÄRGID JA TEGEVUSED		KOOSTÖÖ
		Eesmärgid:	Tegevussuunad:	
<ul style="list-style-type: none"> • Elukaareülene ennetus ja terviklik tugi ehk tõhus ennetustöö ja usaldusväärne abi. • Inimese väärikus ja iseseisev toimetulek: elukeskkond, ligipääsetavus, võimalus elada oma kodus ja osaleda kogukonna tegemistes. • Koostöö ja kolmepoolsus: abivajaja ja tema lähedased on headeks partneriteks. Koostöö viib paremate tulemusteni. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osutame kõiki seadusest tulenevaid kohustuslikke sotsiaalteenuseid ning suudame vajadusel pakkuda lahendusi. • Pakume (küll seni väikeses mahus) uuenduslikke teenuseid. • Sotsiaalvaldkond on mitmekümne aasta jooksul tõusnud oluliseks ning teenuste arendamist toetab erinevate programmide kaudu ka riik. • Inimesekeskne vaade hakkab üles kaaluma regulatsioonikesket, olulisimaks on kujunemas isikukeskne vaade abivajadusele. • Valdکonnas töötavad pädevad ja missioonitundega inimesed. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sotsiaalvaldkonna töötajad on hoitud, motiveeritud ja väärtustatud ning nende arenguvõimalusi toetatakse. 2. Abivajajad saavad vajaliku ja sobiva toe: toimib isikukeskne abivajaduse hindamine ning kiire ja paindlik teenuste pakkumine kõigis omavalitsustes. 3. Ühine valdkondlike probleemide analüüs, oskusteabe jagamine ja teenusdisain aitavad lahendada keerulisi ja kompleksprobleeme. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2023. aastaks lepatakse arengukava kehtestamisega kokku valdkondlike ühistegevuste eestvedajad ning ühisarutelude toimimine. • 2023. aasta korralised kohtumised toimuvad I, II ja IV kvartalis, vastavalt Türi valla, Järva valla ja Paide linna eestvedamisel. • 2023. aastal analüüsitakse vajadust valdkondliku koordinaatori järele, koormuse ja ülesannete ulatust ning koordinaatori ametikoha rahastamist (nt SA Järvamaa poolt kohalike omavalitsuste ühisrahastuse vahenditest). • Ühistegevuste ja ühisprojektide rahastamiseks (õppekäigud, koolitused, pilootprojektid) jm taotleb nõukoda või kohalikud omavalitsused lisaraha SA Järvamaa ja/või koordinaatori abil (Leaderi programmi, Euroopa Sotsiaalfondi jm). 	<p>Valdkondlikus maakonnapõhises koostöös sünnivad edaspidi targad tulevikuotsused: ühiste projektide ja tegevuste plaanid, valdkonna sisuanalüüsid, kordade ja regulatsioonide analüüs ja uuendamine, teenusdisain ja spetsialistide koolitus ning jõustamine.</p> <p>Koostöö tulemusena paranevad sotsiaalteenused piirkondades (jagatakse kogemusi, korraldatakse ühisüritusi või palgatakse ühispetsialiste) ning kavandatakse ja viiakse ellu maakondlikud ühisprojektid, mida toetavad kõik omavalitsused.</p> <p>Jagamine, ventileerimine, toetus kolleegilt!</p>

ÜLDEESMÄRK		JUURPROBLEEMID	KOOSTÖÖVORM
<p>Lähtume Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavast aastateks 2021–2035.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eesti (Järvamaa) ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadmusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja eksporti ning investeringuid kõigis Eesti piirkondades. Ettevõtluskeskkonna arendamise tulemusena luuakse eeldused majandusarenguks suurema tootlikkuse ja lisandväärtuse kasvu abil. Järvamaa ettevõtted teenivad kõrge lisandväärtusega toodetest ja teenustest rohkem tulu; ettevõtjad on pädevad, ettevõtted on hästi juhitud ja efektiivsed; Järvamaa majandus on rahvusvaheliselt lõimunud ja uuenduslik. 		<ul style="list-style-type: none"> madal ettevõtlusaktiivsus ja tarkade töökohtade vähe- sus tööealise elanikkonna vähenemine ja kohaliku oskus- tööjõu nappus tootmisprotsesside tööjõumahukus ja vähene efek- tiivsus ressursside ebaefektiivne ja jätkusuutmatu kasutamine 	<p>Ettevõtlusvaldkonda koordineerib maakondlikult SA Järvamaa, korraldades ettevõtetele suunatud teenuseid (nõustamine, investeringutoetuste vahendamine, inkubatsiooniteenused jms) ning vajaduspõhiselt ettevõtjate ümarlaudu ja koostöövõrgustikke. Ettevõtlusvaldkonna koordineerimisse tuleks kaasata veel KOVide arendusspet- sialistid ja valdkondlikud partnerid riigi ja regionaal- tasandil. Tulevikus peaks toimima ka regulaarne ettevõtjate nõukoda, kes käsitleks maakonna ettevõtlustemaatika- t ja suudaks algatada ühistegevusi.</p>
TEGEVUSSUUNAD	EESMÄRGID	EELISARENDAVAD VALDKONNAD	
<ul style="list-style-type: none"> arendatakse konkurentsivõimelist ja tarka ettevõtlus- ja tarbimiskesk- konda stimuleeritakse tehnoloogia- ja arendusmahukate investeringute tegemist 	<ul style="list-style-type: none"> keskkonnasõbraliku ettevõtlus- maastiku saavutamine tehnoloogiamahukas tootmine (digiteerimine, automatiseerimine) tarkade töökohtade loomine avaliku sektori ja ettevõtjate ühine maakonna kohaturundus 	<ul style="list-style-type: none"> kõrgtehnoloogiline agrotööstus toiduainetööstus IT-sektor ja teenusmajandus 	

VÄÄRTUSED	PROBLEEMID	EESMÄRGID JA TEGEVUSED	
		Eesmärgid	Tegevussuunad
<p>Elamumajandus on kohaliku omavalit-suse vastutusvaldkonda kuuluv valdkond. Sellest sõltub suuresti üksikisikute iga-päevaelu kvaliteet. Samas on omavalit-suste võimalused seda valdkonda otse-selt mõjutada väga piiratud.</p> <p>Järvamaa arengustrateegia 2035+ elamu-majanduse valdkond lähtub Genfi ÜRO jätkusuutliku elamumajanduse hartast.</p> <p>Elamumajanduse jätkusuutlikkuse aluseks on järgmised neli põhimõtet ja nendega seotud põhjendused:</p> <p>a) keskkonnakaitse – elamispindu tuleb projekteerida, ehitada ja kasutada viisil, mis minimeerib keskkonnamõjusid ja soodustab keskkonnasäästlikkust;</p> <p>b) majanduslik tasuvus – eluasemesektor on alati olnud rahvamajanduse oluline osa. Elamumajandus peaks olema nii aktiivse majandustegevuse jätkusuutlik osa kui ka sektor, mis on suunatud inimeste vajaduste rahuldamisele;</p> <p>c) sotsiaalne kaasatus ja osalemine – eluasemepoliitikat ja sellega kaasnevat mõttevahetust tuleks edendada, pannes suuremat rõhku kodanike kaasamisele ja diskussioonile, sotsiaalsele hõlmatusele, rahvatervisele, läbipaistvusele ja eetiliste protsesside järgimisele;</p> <p>d) kultuuriline sobivus – eluasemepoliitika peaks arvesse võtma teemasid, mis on seotud kultuurilise identiteedi, väärtus-hinnangute ja emotsionaalse heaoluga.</p>	<p>Kvaliteetse eluaseme ja selle loomise võimekuse puudumisest on saanud üks peamistest kohaliku elu arengutakistusest. Probleemiks on üürtavate elupindade vähesus ja nende vastamine kaasaegsete kvaliteetsete eluruumide nõuetele. Sama kehtib müüdavate elupindade suhtes, mida on rohkem pakkuda kui üüripindu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • turutõrge kinnisvaraarenduses (ehitus-hinnad müügihindadest kõrgemad) • vähene ostujõud, mille ühelt poolt tingib ka laenuraha raske kättesaadavus • vähene suutlikkus isiklike eluruume renoveerida • vähelevinud keskkonnasõbralikud ehi-tuslahendused ja tervislike eluruume loovad energiat säästvad tehnikad (nt soojustagastustega ventilatsioonisüs-teemid) • renoveerimata eramute ja korterela-mute suur energiakulu 	<ul style="list-style-type: none"> • eluaseme kättesaadavus Järvamaa elanikele • eluasemete energiatõhusus, kvaliteet ja jätkusuutlikkus • elamupiirkondade mitmekesisus ja säästev areng 	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsida eluasemeprobleemide põhjuseid ja töötada välja võimalikud lahendusideed koostöös Eesti vastava valdkonna võrgustikega. • Koostada strateegiline tegevuskava elamufondi puudutavate probleemide lahendamiseks ja kaasata selleks vaja-likke ekspertteadmisi. • Luua kolme omavalitsuse ühtsed kest-liku eluasemepoliitika lähtealused ja reeglistik koos toetuskeemiga eramu- ja korteriomanikele kestlike ja tervislike eluruumide kujundamiseks.

RUUMILOOME

Ruumiloome valdkonnas käsitletakse ruumiloome protsessi ja selle läbiviimise kvaliteeti, et sünniks terviklik ja toetav elukeskkond. Ruumiloome protsess läbib paljusid eluvaldkondi ja on seotud muuhulgas sügavalt meie identiteedi ning sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtustega.

Eesmärk on saavutada selline ruumiloome võimekus, mille tulemusena sünniks kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetele vastav ruum (Ruumiloome ekspertrühm 2018). Ruumiloome protsess ise vastaks rahvusvaheliselt tunnustatud Davosi deklaratsiooni ehituskultuuri (Baukultur) kvaliteedisüsteemile ja oleks ühendatud Euroopa uue Bauhausi liikumise põhimõtetega.

Selle järgi on ruumiloomes olulised kaheksa kriteeriumi: ruumiloomeprotsessi juhtimine, otstarbekohasus, majandus, keskkond, mitmekesisus, kontekst, kohatunnetus, ilu.

Kvaliteetne ruum on tehis- ja looduskeskkonna tasakaalustatud ruumiline tervik, mis hõlmab välisruumi ja siseruumi. Säätva ja tervikliku elukeskkonna kavandamine ja loomine (ruumiloome) sisaldab planeerimis- ja projekteerimistegevust (sh ruumilist planeerimist, arhitektuuri, maastikuarhitektuuri), ehitustegevust ning muude ruumiotsuste (nt liikluse ja liikumisvõimaluste, teenuste, metsamajandamise jm) ruumilist haldamist, eesmärgiga arendada olemasolevat elukeskkonda iga ruumiotsusega igaühele paremaks. Kvaliteetse ruumilahenduse eelduseks on hea ja läbimõeldud ruumiotsus ehk ruumi arengut mõjutav valitsemistasandi otsus.

Ruumiloome on ruumi arengut mõjutavate otsuste kujundamine ja elluviimine. Ruumiloome on kompleksne protsess, mis sünnib erinevate sektorite ja väga paljude osapoolte ja valdkondade üleses koosmõjus (Ruumiloome ekspertrühm 2018).

Ruumipädevus on asjatundlikkus ruumi arengut mõjutavate otsuste kujundamisel ja elluviimisel. Hea ruumipädevuse kõige olulisemaks eelduseks on vastava haridusega ja/või töökogemusega spetsialisti(de) õigeaegne kaasamine ruumiotsuste kujundamisse. Kutse- ja erialaste oskuste taset saab hinnata kutse- ja erialaühendus. Piisava ruumipädevuse saavutamiseks on vajalik erinevate valdkondade spetsialistide kaasamine.

VAJADUSED JA VÄLJAKUTSED

Enamik ruumiloome otsustest tehakse kohalikes omavalitsustes. Aastatel 2017–2018 Riigikantselei juures tegutsenud ruumiloome ekspertrühm tõi oma lõppraportis välja olulised probleemkohad, mis puudutavad või hõlmavad otseselt ka Järvamaad:

- ruumiloome kui tervikprotsessil puudub Eestis vastutaja
- planeerimine ja ehitamine ei lähtu ühiskonna kui terviku vajadustest
- ruumiloome ei lähtu kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest, vaid valdkondlikest huvidest ja strateegiatest
- arhitektide ja ruumiloome spetsialistide mõju kogu ruumiloome protsessile on vähene
- kohalike omavalitsuste ruumipädevus pole haldusreformi järel kasvanud ja endiselt on omavalitsustes vastava erialase väljaõppega inimestest puudus või on nad ülekoormatud ja nende mõju ruumiloomele on vähene
- vähene suutlikkus võrgustikupõhiselt ruumiloomet korraldada, tagamaks elukeskkonnas kvaliteet: rohepööre, ligipääsetavus ja esteetika

Olulised väljakutsed ruumi seisukorrast ja arengutest tulenevalt:

- elamute keskmine energiakasutus on suur
- madal korterelamute renoveerimise ja energiatõhususe parandamise tempo
- tühjad eluruumid
- suureneb kiirema interneti püsiühenduse osatähtsus
- üle jõu käiv ja vajadustele mittevastav teedevõrk
- üürieluruumide kehv kättesaadavus eeskätt väiksemates linnades ja asulates kui oluline regionaalarengu takistus
- Järvamaa mahajäämus korterelamute rekonstrueerimistoetuse kasutamisel
- aastast 2026 langev rekonstrueerimistoetuste maht ELi vahenditest

Olulisteks väljakutseteks on ka rahvastiku muudatustega kohanemine, väikeasulate ning maapiirkondade elukeskkonna parandamine ning linnapiirkondade arenguküsimuste koordineerimine, linnade koostöö ümbritsevate valdadega – huvide konflikti lahendamine, KOV-üleste piirkondade kooskõlaline areng, asustusmuutrite ja transpordipoliitika koordineerimine. Lisaks viimastel aastatel lisandunud julgeoleku ja turvalisuse tagamise küsimused: kuidas tõsta varjumisvalmidust, elanikkonna evakueerimise võimet ja taristu kasutamist sõjaolukorras või tsiviilkaitse eesmärgil.

LAHENDUSED/TEGEVUSSUUNAD

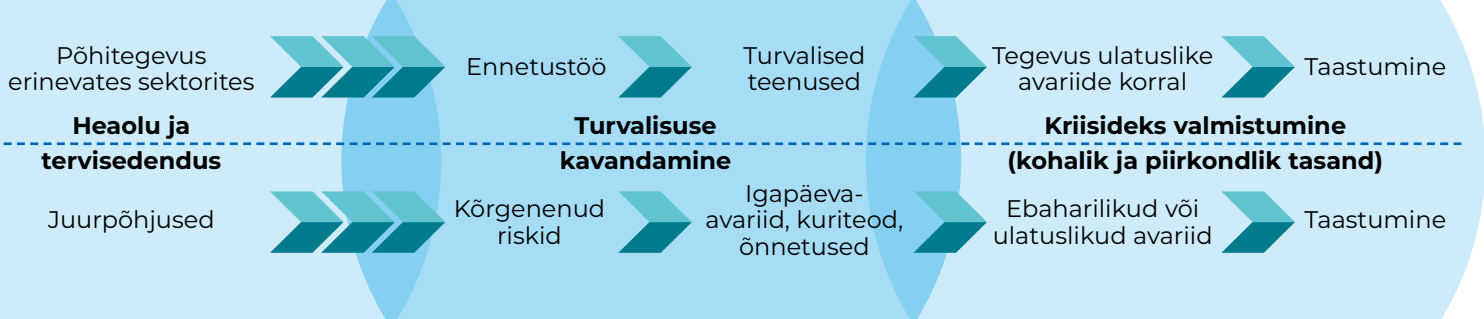
- ruumiloome nõukoja loomine maakonna tasandile koos valdkonna kompetentsi arendamisega
- korteriühistute toetamine renoveerimistoetuse taotlemisel ja ehitustegevuse läbiviimisel
- tervikliku ruumiloome protsessi mudeli kujundamine KOVides kvaliteetse avaliku ruumi kriteeriumitele ja Euroopa uue Bauhausi põhimõtetele rajanevalt
- ruumiloome võrgustikega liitumine ja valdkonna kompetentsi siirdamine maakonna omavalitsustesse
- teadlikkuse tõstmine kvaliteetse ruumiloome tingimustest ja selle olulisusest sotsiaalmajanduslikule arengule kohalikul tasandil

Tervisedenduse valdkonnas valmis 2022. aastal „Järva maakonna tervise ja heaolu strateegia ja tegevuskava“. See arengudokument on ühtlasi aluseks arengustrateegia tervisedenduse valdkonnale.

VAJADUSED	VISIOON JA EESMÄRK	TEGEVUSSUUNAD
<p>Järvamaa ennetustegevuse strateegia peamine fookus on järgnevat 12 aastaks suunatud laste ja noorte vaimse tervise probleemide ennetamisele.</p> <p>Selleks, et ennetustegevus oleks rajatud kindlatele alustele, on kaardistatud Järva maakonna laste ja noorte vaimset tervist kirjeldavad riski- ja kaitsetegurid. Tegurid on jaotatud kolme tunnusrühma, mis on omavahel tihedas vastastikusel seoses: individuaalsed, sotsiaalmajanduslikud (sh lasteaed, kool, pere) ja ühiskondlikud.</p>	<p>Järvamaa baasvisiooni toetab omakorda valdkonnapõhine ehk tervisedenduse visioon: Järvamaal elavate inimeste tervena elatud aastad ja keskmine eluiga on Eesti keskmisest kõrgemad.</p> <ul style="list-style-type: none"> Tervisedenduse visioonist lähtub tervise ja heaolu strateegiline peaesmärk: Järvamaa inimeste keskmine oodatav eluiga kasvab 2035. aastaks meestel 81,0 ja naistel 86,0 eluaastani ning keskmine tervena elada jäänud aastate arv kasvab meestel 64,0 ja naistel 65,0 eluaastani. <p>Strateegiline alaeesmärk nr 1 Laste ja noorte eakohaste enesejuhtimisoskuste toetamine läbi tõenduspõhiste sekkumiste.</p> <p>Strateegiline alaeesmärk nr 2 Vajadustele vastava arvu kompetentsete ja toetatud spetsialistide rakendamine.</p> <p>Strateegiline alaeesmärk nr 3 Teaduspõhise vanemahariduse süsteemi loomine ja rakendamine.</p> <p>Strateegiline alaeesmärk nr 4 Käitumisharjumusi mõjutavate tõenduspõhiste sekkumisprogrammide rakendamine.</p>	<p>Tegevussuund 1.1 Eesmärgipärase ennetustegevuse rakendamine haridusasutuses.</p> <p>Tegevussuund 1.2 Huvihariduse/tegevuse KOVi piire ületava süsteemi arendamine ja rakendamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> KOVide kui haridusasutuste omanike võimendamise koostööks vaimse tervise valdkonnas. Haridusasutuste võimendamine (vaimse) tervise valdkonna eesmärgipärasteks arenguteks. Huvitegevuse analüüsi koostamine ja piire ületava süsteemi toimimiseks ettepanekute rakendamine. KOV-i huvihariduse ja -tegevuse piire ületava süsteemi välja töötamine ja rakendamine (teenuse disainimine ja rahastuse optimeerimine). <p>Tegevussuund 2.1 Toetatud (tugi)spetsialistide baasi loomine ja rakendamine.</p> <p>Tegevussuund 2.2 Nn varajase märkamise praktika kirjeldamine ja rakendamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hariduse (tugi)spetsialistide ja vaimse tervise teenuste analüüs (sh olemasolev olukord, vajadus ja ettepanekud puuduste kõrvaldamiseks) ja arendused. (Tugi)spetsialistide võimendamine KOVi piiride üleselt. Varajase märkamise protsessi kirjeldus (lasteaiast kooli) ja protsessi juhend osapooltele. <p>Tegevussuund 3.1 Vanemahariduse (VH) maakondlik juhtimine ja järjepidevuse tagamine.</p> <p>Tegevussuund 3.2 VH olemasoleva praktika ja vajaduste infovälja koostamine.</p> <p>Tegevussuund 3.3 VH praktika loomine ja rakendamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> Järvamaa kohalike omavalitsuste ühisleppe sõlmimine vanemahariduse ühise juhtimise osas. VH protsessijuhi leidmine, finantseerimine ja rakendamine. Vanemahariduse olemasoleva olukorra valdkonnaülene kaardistamine (osapoolte info ja ressursid). Vanemahariduse süsteemi väljatöötamine ja praktikasse rakendamine (sihtrühm: noor 16+ ja 0-17aastaste laste vanemad). <p>Tegevussuund 4.1 Eesmärgipärase ennetustegevuse rakendamine haridusasutuses.</p> <p>Tegevussuund 4.2 Lasteaia- ja koolilaste kehalise aktiivsuse suurendamine ja toitumisharjumuste parandamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kooli- ja lasteaiatoidu kvaliteedi ja tervist toetava toitumise teadlikkuse tõstmine. Haridusasutustes sellise keskkonna loomine, mis soosib 60 minutit aktiivset liikumist päevas. Liikuma Kutsuva Kooli meetoodika rakendamine koolides.

EESMÄRK	VAJADUSED	SISEND	KOOSTÖÖ	TULEMUSED
<p>Teenuse keskmeks on abivajav inimene. Tervishoiuteenuste kättesaadavus on maakonnas hea ja lähtub individuaalsest vajadusest. Juhtumikorralduslik tegevus on paranenud ja teenuste info on kättesaadavam. Toimivad süsteemsed juhpõhised lahendused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> tubakast, alkoholist ja narkootilistest ainetest loobumise nõustamisteenuste suurem pakkumine rohkem tervishoiutöötajaid ja tugispetsialiste tervishoiusüsteemi ja sotsiaalsüsteemi tulemuslik koostöö patsiendipõhise juhtumikorralduse ja infosüsteemide rakendamine abivajajate vajadusi arvestav transpordisüsteem, sotsiaaltranspordisüsteem elanikkonna suurem teadlikkus tervishoiusüsteemi olemusest ja toimimisest suurem teadlikkus mittetöenduspõhiste ja alternatiivtegevuste ohtlikkusest jätkusuutlik esmatasandi tervishoiuteenuste säilimine ja areng 	<ul style="list-style-type: none"> valdkonnas tegutsevate inimeste aeg ja motiveeritus rahalsed vahendid info ja teadmised tegevuskeskkond kogukonna ja KOVi toetus 	<ul style="list-style-type: none"> maakonnaüleste kokkulepete sõlmimine ühtne arusaam ja eesmärkide kokkuleppimine valdkonnas valdkonna ühtse maakonnaülese koordineerimise kokkuleppimine ühise inforuumi jagamine tervishoiuteenuste osutajate, KOVide ja riiklikult koordineeritavate teenuste koostöö 	<ul style="list-style-type: none"> Järvamaal on toimiv tervishoiuteenuste süsteem koostöö teenuse osutajate, KOVide ja riiklike institutsioonide vahel on toimiv ning tulemuslik maakonnas on nõustamisteenused olemas ja kättesaadavad ühtne tervishoiuteenuste ja tugiteenuste osutajate infosüsteem toimib maakonnapõhine valdkonnaülene teenuste osutajate ümarlaud maakonnapõhiste tervishoiu ja hoolekandeteenuste vajadused on kaardistatud ja peetakse andmebaasi juhtumikorraldajate olemasolu esmatasandi tervisekeskustes ühtne transporditeenuse info koostöös avaliku ja erasektori vahel toimib sotsiaalvaldkonna, haigla ja KOVide ümarlaud KOVides toimivad turvatoad/hooldustoad loodud on terviseteeenuste äpp

VÄÄRTUSED	PROBLEEMID	MARO TEGEVUSED TURVALISUSE VALDKONNAS AASTATEL 2023-2028	KOOSTÖÖMUDEL
<p>Lähtume Eesti siseturvalisuse arengukavas 2020–2030 välja toodud eesmärkidest, mille järgi on Eesti ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisusriske märgata, neid vältida ja vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Tehakse mitmekesisist ennetustööd, mida iseloomustab valdkondadeülelus, kogukonnakesksus ja eri partnerite koostöö. Igaühe kaasatus ja panus iseenda ning kogukonna turvalisusesse vähendab ohtu elule, tervisele, keskkonnale ja varale.</p>	<p>Olulisemad lahendamist vajavad probleemid.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elanike teadmised, hoiakud, oskused ning neist tingitud käitumine ei aita piisavalt ära hoida ohtusid elule, tervisele ja varale. 2. Siseturvalisuse teenuste jätkusuutlik ja kvaliteetne pakkumine üle riigi on raskendatud. 3. Kriisiennetus ja hädaolukordadeks valmisoleku suutlikkus avalikus ja erasektoris pole piisav ning võib pärssida võimalike hädaolukordade ennetamist või nendega toimetulekut. 4. Sisejulgeolekut mõjutavad peale tavapärase tegurite üha rohkem välised ohud, nagu vägivaldsete ideoloogiate ülemaailmne levik, rahvusvaheline terrorism, selle rahastamine ja rahapesu lai levik, ohtlike tehnoloogiate areng, küberründed, vaenulike eriteenistuste tegutsemine, hübriidohud jne. 5. Inimeste ränne, välismaalaste elama asumine Eestisse ning sellest tulenev Eesti ühiskonna mõningane muutumine heterogeensemaks toob kaasa uued ohud, mis ühest küljest võivad pärssida Eesti arengut soodustava ning teisalt siseturvalisust tagava kodakondsus- ja rändepoliitika elluviimist. 	<p>Turvalisuse võrgustiku edendamine maakonna turvalisuse suurendamiseks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KOVide turvalisuse fookuste ja suundumuste nõustamine • maakonna ennetustöö kavandamise eestkõneleja ametikoha loomine • maakonna turvalisuse nõukogu töö eestvedamine • maakonna turvalisuse võrgustiku arendamine • maakonna turvalisuse valdkonna tegevuste kavandamine • valdkondlike koolituste, infopäevade korraldamine (turvaline küla, ÄKK, KEAT) • maakonnaülesed kogemustevahetused ja heade praktikate jagamine • maakonna KOVi toetus arenguprogrammiga „Kohalikus omavalitsuses turvalisuse tegevusmudeli rakendamiseks ning heade kogemuste jagamiseks“ liitumisel. Turvalisuse arenguprogrammiga edendatakse turvalisuse kavandamist kohalikes omavalitsustes ning arendatakse turvalisuse valdkonna võimekust 	<p>Järvamaa turvalisuse valdkonna koostööd juhib Järvamaa turvalisuse nõukogu. Järva maakonna turvalisuse nõukogu on moodustatud riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, vabaühenduste ja ettevõtjate koostöö ning siseturvalisuse arengukava elluviimise koordineerimiseks maakonnas.</p> <p>Nõukogu koosseisu kuuluvad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paide linnapea (komisjoni esimees) • Türi vallavanem • Järva vallavanem • Kaitseliidu Järva maleva pealik • Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri Kesk-Eesti politseijaoskonna juht • Päästeameti Lääne päästkeskuse Rapla-Järvamaa päästepiirkonna juht • Rahandusministeeriumi kohalike omavalitsuste poliitika osakonna Järva- ja Viljandimaa piirkonnajuht • Keskkonnaameti esindaja • AS Järvamaa Haigla esindaja • Punase Risti esindaja • Sihtasutuse Järvamaa esindaja <p>Nõukogu töö koordineerib sihtasutuse Järvamaa rahvatervise ja turvalisuse koordinaator.</p>

VÄÄRTUSED	ANALÜÜS	TEGEVUSKAVA	MÕÕDIKUD	KOOSTÖÖVORM
<p>Järva maakonna ühistranspordi arendamise peaülesanne on pikaajalise, stabiilse, kvaliteedinõuetele vastava, optimaalsete hindadega ja säästva arengu põhimõtteid järgiva ühistranspordi kindlustamine Järva maakonna ja ühiste liinivõrkudega haaratud naabermaakondade tarbijatele. Ühistranspordi õiguslik korraldamine, planeerimine ning arendamine toimub kehtivate seaduste, eelkõige ühistranspordiseaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide alusel.</p>	<p>Maakonnaliine oli Järvamaal 2022. aasta lõpus 44 ja aasta läbisõit 1 597 000 liinikilomeetrit. Reisijate arv oli 2022. aastal maakonnaliinidel 499 463.</p> <p>Arenguvajadused</p> <p>1. Ühiste teenustaseme normide kehtestamine</p> <p>Tagab normidel põhineva teenusvajaduse maakonnas ning sellest lähtuva rahastamisvajaduse. Liine on vaja tihendada maakonnakeskusest Paidest Tallinna ja Tartu suunal. Kolme lisaliini vajadus Türi-Paide suunal, et tagada ühilduvus rongiliiklusega. Paremaks teeninduseks vajalikud lisaliinid Paidest Koeru, Imavere, Väätsa, Tapa, Ardu ja Aegviidu suunal.</p> <p>2. Maakonnas on korrastatud bussiootepaviljonid ja peatuste platvormid</p> <p>Peatuste rajamine Tallinna-Tartu maanteele Mäo viaduktile Tallinna ja Tartu suunal kaugliinibussidele. Koostöös KOV-idega vajalik välja selgitada peatused, kus puuduvad peatuse platvormid ja osutusmärgid (bussipeatus), need välja ehitada ja paigaldada.</p> <p>3. Maakonnas on hästi korras hoitud teedevõrk</p> <p>Võimaluseks on maakonna asendist lähtuvalt hea ja mugava liikumisvõimaluse tagamine Eesti erinevates suundades ning Järvamaa piirkondade vahel.</p> <p>Tugevusteks ühtselt koordineeritud stabiilne liinivõrk, kasutuse ja võimaluste pidev analüüs ning sellest lähtuvate muudatuste sisseviimine ja hea teabekorraldus.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bussiootepaviljonide rajamine Mäo viaduktile riigieelarvest ning maakonna piires ooteplatvormid ja osutusmärgid kohalike omavalitsuste eelarvetest. 2. Teenindustaseme normidele vastav liinivõrk. 3. Informatsiooni edastamiseks Mäo reiserterminalis teabeekraanide töökindluse tõstmine ja kodulehel info tehnoloogia kaasajastamine. 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Optimaalne, kaasajastatud, nõudlusele vastav (reisijate rahulolu) liinivõrk. 5. Teenindustaseme normidele vastav liinivõrk. 	<p>Järvamaa ühistranspordi finantseeritakse peamiselt riigieelarvest ja kohalike omavalitsuste liikmemaksust. Kohalikud omavalitsused toetavad õpilaste veoga seotud maakonnaliine.</p>

MAAKONDLIK KOOSTÖÖMUDEL JA JUHTIMISSTRUKTUUR

Järvamaa arengustrateegia keskseks teemaks on koostöö ja selle korraldamine maakondlikul ja regionaalsel tasandil. Mõistlik on teha koostööd igal tasandil, nii kogemuste ja teadmiste vahetamiseks kui ka keerukamate probleemide ühiseks lahendamiseks ning ühistegevuste planeerimiseks ja elluviimiseks.

Järvamaa omavalitsuste keskseks maakondlikuks koostööorganisatsiooniks on SA Järvamaa (sihtasutus). Sihtasutus on ühtlasi määratud täitma maakondliku arendusorganisatsiooni (MARO) ülesandeid. Suund on võetud omavalitsuste liidu likvideerimisele ja ülesannete delegeerimisele sihtasutusele. Sihtasutuse asutajaks ja nõukogu liikmete nimetajaks on Järvamaa Omavalitsuste Liit. Sihtasutuse põhikirja järgi määratakse nõukogu liikmed asutaja lõppemise korral omavalitsuste poolt. Iga Järvamaa omavalitsus määrab nõukogusse kolm liiget. Sellega jääb sihtasutus täiel määral kohalike omavalitsuste valitseva mõju alla, võrdselt.

Arengustrateegia realiseeritavus sõltub otseselt koostöömudeli elujõulisusest, osaliste pühendumisest kokkulepetele ja vastutuse võtmisest tegevuste elluviimiseks.

Ilma eesmärkidele pühendunud ja tegevuste eest vastutuse võtvate osapoolteta jääb arengustrateegia deklaratiivseks ülddokumendiks, millest tegelik elu ennast segada ei lase.

KES ON ARENGUSTRATEEGIA OMANIK JA KUIDAS JAGUNEVAD KOKKULEPITUD ÜLESANDED?

Arengustrateegia omanikeks on maakonna kohalikud omavalitsused - Järva Vald, Paide Linn ja Türi Vald. Arengustrateegia kiidetakse heaks kohaliku omavalitsuse volikogus. Omavalitsuste arengudokumendid peaksid lähtuma sellest. Seega on kõik tingimused loodud, et omavalitsused võiksid võtta vastutuse arengustrateegias ühiste tegevuste eest.

Samas pole lõpuni selge, kuidas maakonna tasandi arengu terviklik koordineerimine käib ja kes sellega tegeleb.

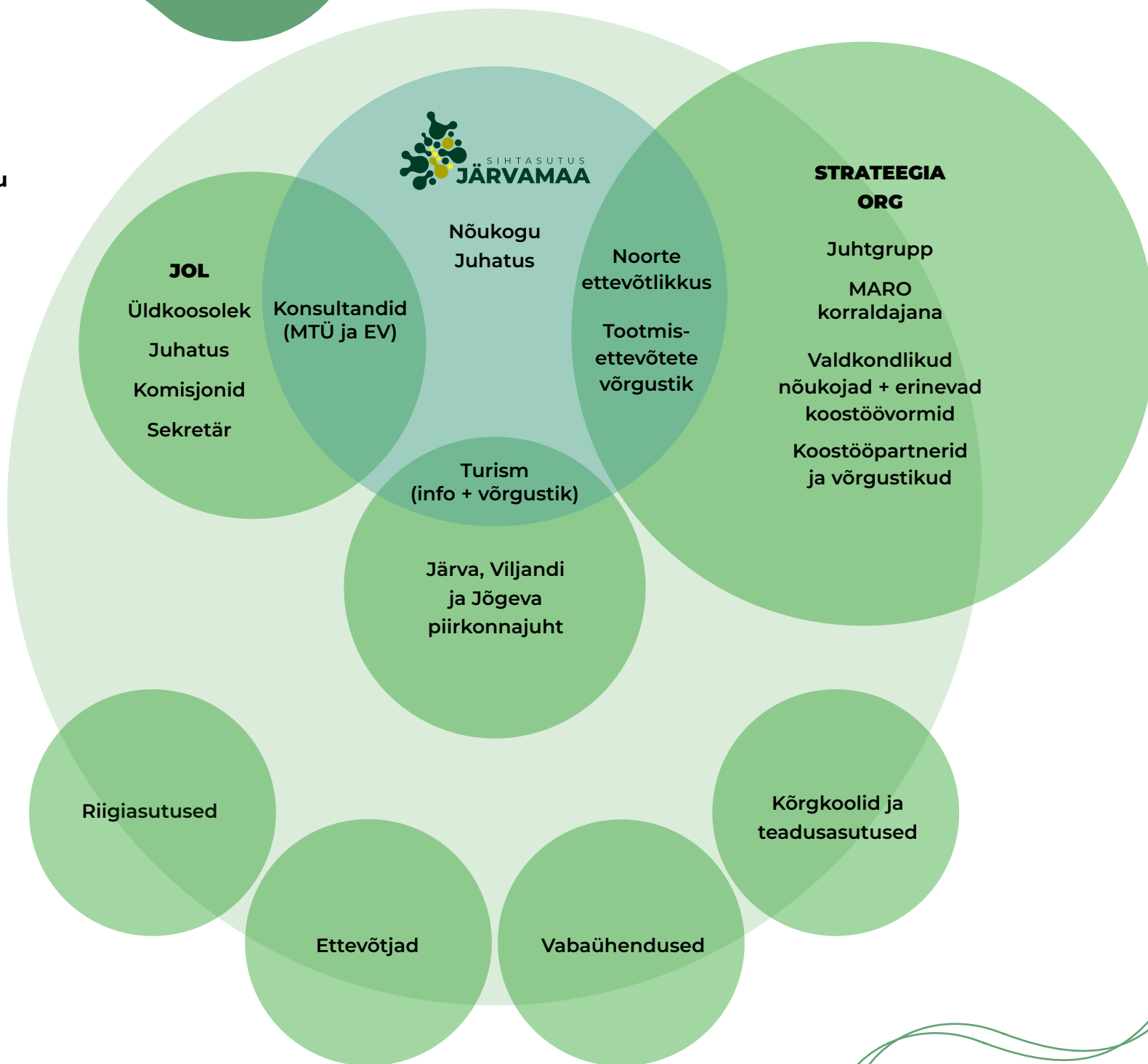
Maakondliku koostöö hetkeseis

Üldine maakonna arengu strateegiline juhtimine: kõige lähemal on sellele ülesandele hetkel sihtasutuse üks juhatuse liige, osaliselt tegeleb sellega ka JOLi üldkoosolek, juhatuse ja sihtasutuse nõukogu. Sellisel puhul on selge, et maakonna arengu terviklik ja strateegiline juhtimine ei ole rahuldavalt täidetud.

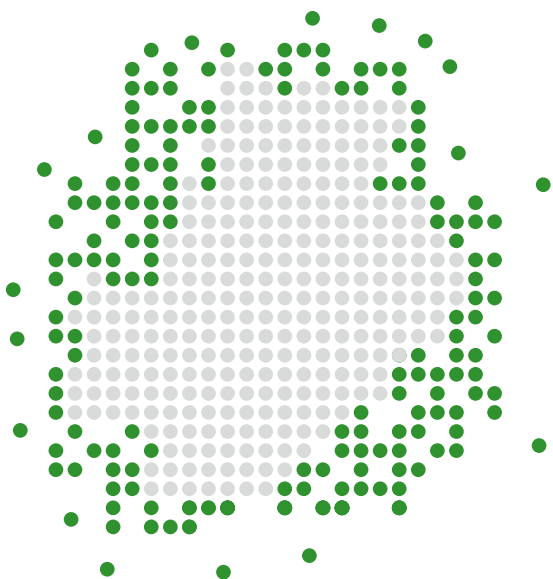
Valdkondades on seis mõnevõrra parem:

- **Kultuur** – toimiv nõukoda, sihtasutuse palgal (MARO vahenditest) on osakoormusega koordinaator;
- **Haridus** – nõukoda puudub, koostöö põhineb haridusjuhtide ühendusel;
- **Noorsootöö** – koordineerib vabatahtlikus korras koordineeritud noorsootöö nõukoda;
- **Tervisedendus** – MARO ülesandena moodustatud kohustuslik tervisenõukogu, koordineerib osakoormusega sihtasutuse rahvatervise koordinaator;
- **Turvalisus** – MARO ülesandena moodustatud kohustuslik turvalisuse nõukogu, koordineerib osakoormusega sihtasutuse turvalisuse koordinaator;
- **Sport** – koordineerib ja koostööd korraldab Järvamaa Spordiliit;
- **Turism** – koordineerib sihtasutuse turismivõrgustiku koordinaator (DMO vahenditest);
- **Ettevõtlus ja majandus** – koordineerib sihtasutuse ettevõtluskeskkonna arendusjuht (PATEE vahenditest);
- **Kodanikuühendused** – koordineerib sihtasutuse vabaühenduste konsultant (KÜSKi vahendid);
- **Tervishoid** – osaliselt koordineerib Järvamaa Haigla;
- **Keskfond** – koordineerimine puudub (arengustrateegia raames kokkukutsutud nõukoda);
- **Sotsiaalvaldkond** – koordineerimine puudub (arengustrateegia raames kokkukutsutud nõukoda);
- **Elamumajandus** – koordineerimine puudub (arengustrateegia raames kokkukutsutud nõukoda);
- **Ühendid** – osaliselt koordineerib JÜTK.

**Maakondliku
juhtimise hetkeseisu
iseloomustav joonis**

Lisanduvad ootused maakondlikule koostöötasandile (SA Järvamaale)

Järgnevalt väljatoodud ootused, mida arengustrateegia koostamise juhtgrupp maakonna koostöötasandile esitas:

- maakonna tervikliku arengu tagamiseks vajalik poliitiline koordineerimine
- maakonna arengu strateegiline juhtimine ja selle korraldamine/ koordineerimine omavalitsuste ja teiste arengustrateegia osaliste vahel, sh koostöö ja selle osaliste võimestamine
- regionaalse koostöö- ja innovatsioonisüsteemi loomine ja selle kestlikkuse tagamine
- maakonna esindamine ja huvikaitse, sh regionaalpoliitika osalemise ettevalmistus
- valdkondlike koostöövõrgustike ja organite koordineerimine ning võimestamine
- regionaaltoetuste programmeerimine ja projektide koostamine
- JOList tulenevate ülesannete täitmine
- maakonna mainekujunduse ja identiteediga tegelemine
- omavalitsuste pakutavate avalike teenuste hindamine ja järelevalve

SA Järvamaa hetkeseis ja tulevik

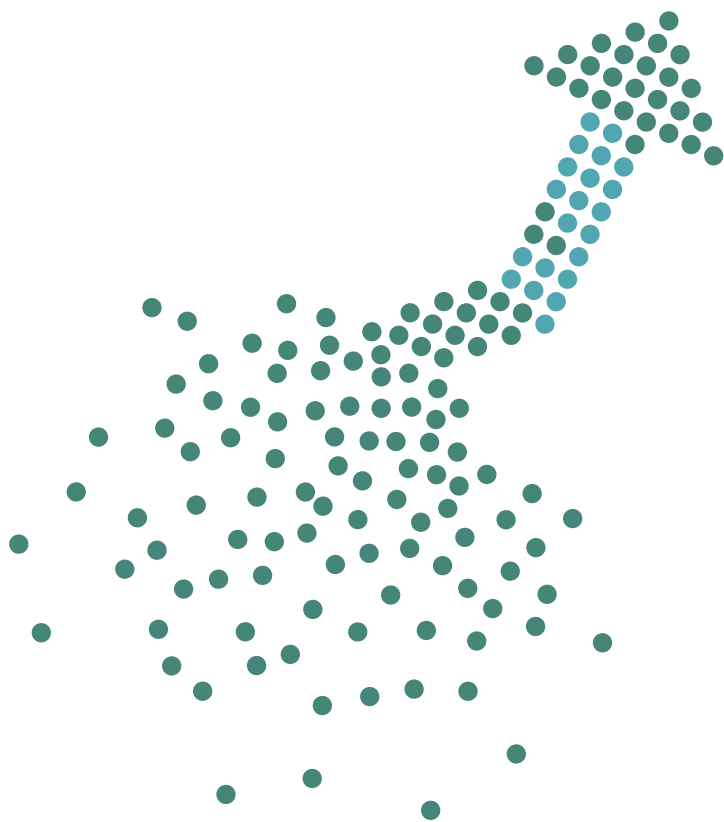
SA Järvamaad juhib omavalitsuste liidu määratud üheksaliikmeline nõukogu, igapäevaselt juhib üks juhatuse liige ja büroos töötab kokku üle kümne inimese, sealhulgas:

- **juhataja**
- **ettevõtluskonsultant (EVTP)**
- **vabaühenduste konsultant**
(KÜSK tellimus+ KOPi haldamine+KREDEX);
- **turismiinfokonsultant (EAS)**
- **rahvatervise ja turvalisuse koordinaator**
(osakoormusega MARO)
- **turismi koostöövõrgustiku koordinaator** (DMO, Viljandi)
- **kultuurikoordinaator** (MARO)
- **raamatupidaja-finantsjuht**
- **Kesk-Eesti ettevõtlusinkubaatori juhataja**
(0,33, kaasrahastus Jõgeva ja Viljandi, paikneb Viljandis)
- **noorte ettevõtlikkuse koordinaator**
(PATEE lõppeb 08.2023)
- **ettevõtluskeskkonna arendusjuht**
(PATEE lõppeb 08.2023)
- **tootmisettevõtete koostöövõrgustiku koordinaator**
(PATEE lõppeb 08.2023)

Kokku moodustub sihtasutuse eelarve kümnete erinevate rahastuste ridadest, millega kaasnevad otsesed ülesanded. Järvamaa omavalitsuste rahaline panus oli 2022. aastal alla 10% eelarvest ja läks peamiselt PATEE programmi omafinantseeringuks. Enamik töötajatest kuulub veel oma valdkonna üle-eestilisse võrgustikku, mida koordineerib ja rahastab võrgustiku partner. Sellele lisaks on enamik kaasatud arengustrateegia valdkondlike nõukodade eestvedamisse. Kuid see on ka maksimum, mida sellise ressursi juures maakondlikku arendustegevusse on võimalik panustada. Paljuski on sihtasutus praegu pigem rakendusüksus tellijatele ja sihtfinantseerijatele, mitte niivõrd maakondliku arengu ja koostöö initsiaator.

Seega puudub praegu maakonna tasandil ressurs/võimekus, millega arengustrateegia strateegilisi eesmärke ja sihtasutusele omistatud ootusi täita.

Lahendused

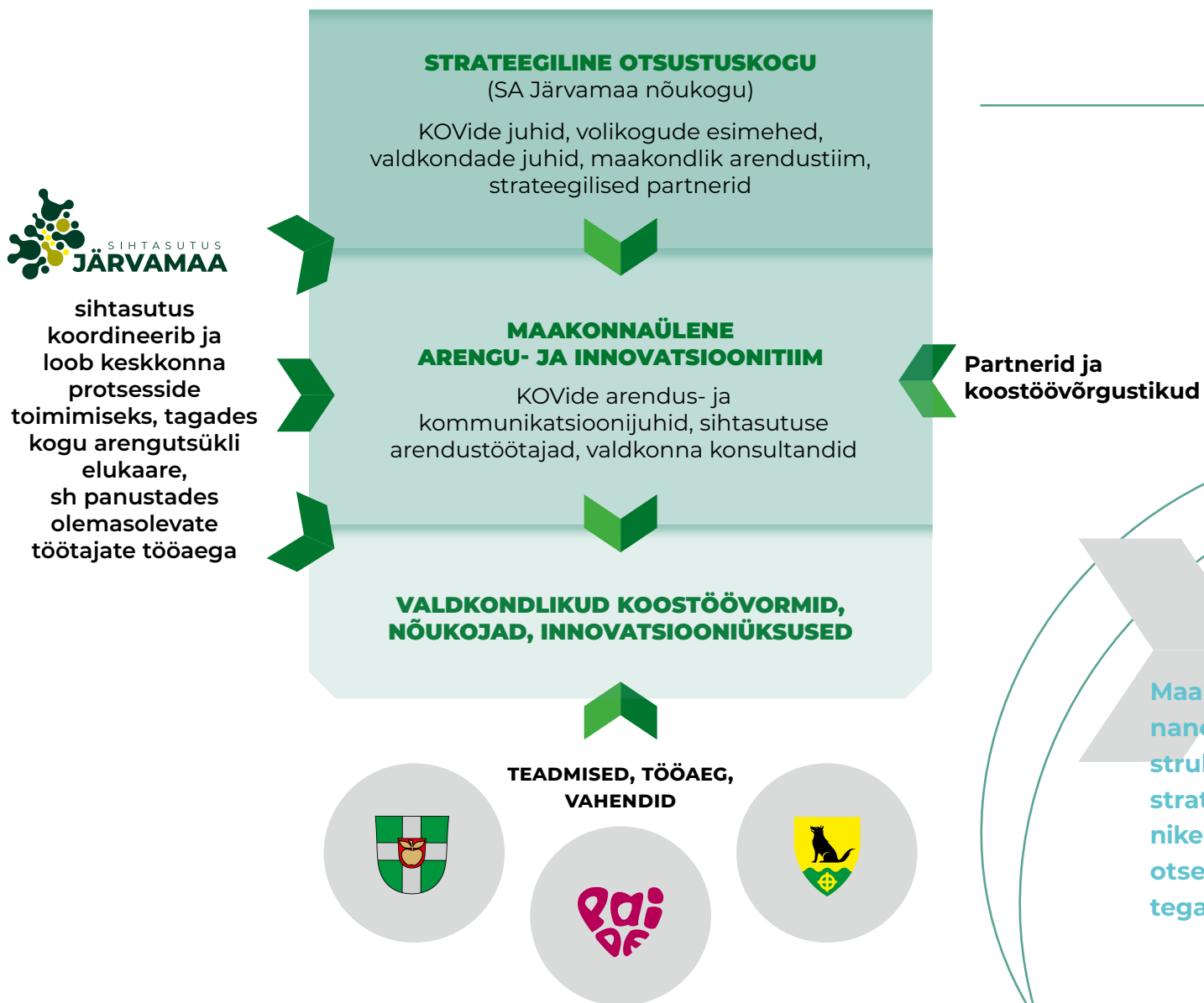

- Kohalike omavalitsuste töötajate tööaja eraldamine maakondliku koostöö- ja arendustegevuses osalemiseks.
- Täiendava ressursi sh rahaliste vahendite suunamine sihtasutuse ülesannete täitmiseks.

Kindlasti peaks tõusma omavalitsuste eelarveline rahastus sihtasutusse. Seda ka tulevaste regionaalmeetmete omafinantseeringu valguses aga ka omanikutunde tekkimiseks. Lisaks annavad uued ülesanded otsest kasu omavalitsuste tegevusele. Maakondlikuks arendustegevusteks on võimalik kasutada ka Eesti riigi eelarvelisi vahendeid maakondlike arengustrateegiate elluviimise meetmest (MATA). MATA programmi maht näiteks 2023 aastal on natuke üle 336 000 euro. Aastast 2024 tuleb teha rahandusministeeriumiga nelja aastane kokkulepe programmi kasutamiseks. See võimaldaks Järvamaal rahastada nii arendustegevusi kui ka arengustrateegia valdkondade kesksete probleemide ja arenguvajaduste lahendamist.

- Arendusmeeskonna (vähemalt ühe projektijuhi, arendusjuhi ja maakonna kommunikatsioonijuhi) loomine. Arendusmeeskonda kuuluksid ka teised sihtasutuse töötajad ja omavalitsuste arendusjuhid.
- Avanevate EL regionaaltoetuste kasutamine strateegiliste eesmärkide elluviimiseks. Näiteks meetme „Atraktiivne ettevõtlus – ja elukeskkond“ toetuse kasutamine maakondliku innovatsioonisüsteemi rajamiseks.

Juhtimistasandite vajadus

Maakonna arengu juhtimine peaks sarnanema arengustrateegia koostamise struktuuriga. Sellisel juhul on tagatud strateegia järjepidevus ja seotus omalikega. See tähendab, et iga tegevus on otseselt seotud konkreetsete inimestega terviksüsteemis.

Koostöömudeli toimimine

- kujundada innovatsiooniks sobilik kaasav ja koostööl põhinev juhtimine
- tõsta kogukondade ja partnerite usaldust ja koostöötahet, muutuste ellu kutsumiseks rohujuure tasandil
- luua sobiv keskkond ühiseks õppimiseks ja innovatsiooniprotsesside läbiviimiseks
- tagada avalike teenuste kestlik ja inimkeskne osutamine, selleks vajalik sisuline ja korralduslik teenusdisain

Maakonna tasandi arendustegevustes ja innovatsiooniprotsessis osalemine peaks muutuma kõikidele arengustrateegia osapooltele tavapäraseks rutiiniks ja osaks põhiülesandest. See eeldab selgeid kokkuleppeid ja ülesandepüstitust. Maakonna juhtimismudel ei ole üksnes kokkulepe paberil, see tuleb ka teadvustada ja selleks sobiv keskkond luua.

MAAKONDLIK INNOVATSIOONISÜSTEEM

Tutvustus

Regionaalsed innovatsioonisüsteemid on maailmas laialt levinud innovatsiooni ja teadmusloome ühendatud ökosüsteemid. Peamiselt lahendavad need teadmusloome ja selle siirde killustumise probleeme. Teadmus küll luuakse, aga uuringute ja analüüside omavaheline seotus ja tulemuste realiseerimine praktikas on liiga vähene, et teadmusele vastavad muutused ka tegelikus elus realiseeruksid. See on keskse probleemina välja toodud ka **Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavas 2021–2035 (TAIE):**

Järvamaal kui tööstusekeskse majandusega maakonnal on täita oluline roll: toetada tööstussektorit uute tehnoloogiate ja digiteerimise kasutuselevõtul, et tootlikkust ja lisandväärtust kasvatada. See kehtib ka väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kohta.

- Eesti ühiskonna ees seisvate proovikivide lahendamisel kasutatakse liiga vähe teadustulemusi ja teadlasi. TAIE poliitika ei ole piisavalt mõjus, et toetada majanduslike ja ühiskondlike eesmärkide saavutamist, sh majandusstruktuuri muutmist.
- Teadustöö tulemused ei leia rakendust ettevõtluses. Eestis sünnib vähe läbimurdelist innovatsiooni. Ülikoolidel ja ettevõtjatel napib motivatsiooni ja võimekust teha koostööd, ettevõtetesse ei palgata TA-spetsialiste. Teadussuunad on kasvanud lahku majandusest ja ühiskonnast ning seetõttu on TAIE ühiskondlik kasu (tõhusus) väike.
- Eesti majandust iseloomustab madal tulutase ja kesine koht rahvusvahelistes väärtusahelates. Kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid eksporditakse võrdlemisi vähe ning seetõttu on Eesti toodete ja teenuste rahvusvaheline tunnus väike.
- Ettevõtluskeskkonna teenused ei ole piisavalt automatiseeritud ega kasutajast lähtuvalt (sündmuspõhiselt ja proaktiivselt) disainitud ja arendatud, samuti ei kasutata uudseid lahendusi (tehisintellekt, reaajas toimivad teenused), mistõttu on ettevõtja halduskoormus suur. Eestil on risk jääda väikese lisandväärtusega allhankeriiigiks, ELi aeglase kasvutempoga liikmeks.

Kesk-Eesti regionaalne innovatsioonisüsteem

Järvamaal puuduvad otseselt teadmusloomele suunatud asutused. Organisatsioonidevaheline koostöö teadmuse jagamisel on valdkonniti väga erinev ja enamasti vähe koordineeritud. Süsteemset lähenemist teenuste ja toodete teadmispõhisel arendamisel leidub vähesel määral.

Samas on siin innovatsioonipotentsiaaliga osapooli, kes oleksid valmis süsteemi osana tegutsema ja teadmusloomes osalema.

SA Järvamaa – täites peamiselt riiklikke tellimusi, on võimalik olemasolevad tegevused ja inimkapital siduda innovatsiooniprotsesside ja koostöövõrgustike koordineerimiseks, nagu ettevõtjate ja vabaühenduste nõustamine, turismivaldkonna koordineerimine, maakonna tutvustamine, tervise- ja turvalisusenõukojad, ELi regionaaltoetustest teostatavad tegevused.

Kesk-Eesti ettevõtlusinkubaator – kolme maakonna peale jõudsalt käivitatud inkubaator oleks üks osa laiemast innovatsioonivõrgustikust ja innovatsiooniteenustest.

Paide linnavalitsus ja Türi ning Järva vallavalitsus – omavalitsuste tegevuskihid tuleks kõik siduda omavahel toimivateks koostöövõrgustikeks. Esmajärjekorras tuleb luua KOVide arendustöötajatest ja tulevastest maakonna arendustöötajatest üks tugev maakonna arendus- ja innovatsioonitegevusi koordineeriv ja korraldav üksus, mis toetaks ja võimestaks ka iga omavalitsuse arendusvõimekust. Siinkohal on väga oluline ka poliitilisel valitustasandil tehtav koostöö.

MTÜ Arvamusfestival – omab võimekust luua innovatsioonikeskkonda ja ühiskondlike probleemide lahendamiseks üliolulist aruteluformaati, kus tekiks osapoolte vahel usaldus ja teadmispõhine hästijuhitud arutelu. Arvamusfestivali arutelude korraldajad moodustavad kogu Eesti teadmusloome võrgustiku, keda saaks potentsiaalselt kaasata ka maakonna innovatsiooni- ja arendustegevustesse. Arvamusfestivalist võib saada maakonna innovatsioonisüsteemi tarbeks kõige olulisem lüli teiste teadmusvõrgustike kaasamisel. Lisaks on festivali meeskond valmis panustama kohalikku kogukonda arutelu hea tava levitamiseks.

Järvamaa kutsehariduskeskus – on kujunenud oluliseks täiskasvanute täiend- ja ümberõppe keskuseks. Innovatsioonisüsteemi lülitatuna saaks oma teenuseid täiendada ja ettevõtjatega koostööd suurendada.

Paide riigigümnaasium – on võtnud strateegilise positsiooni siduda keskhariduse tasemeõppe kogukonnapraktikaga ja kogukonnas õppega. Innovatsioonisüsteemi osalisena saaks siduda õpilased kohalike innovatsiooniprogrammidega ja anda innovatsioonisüsteemi jõudlust juurde.

Leader tegevusrühmad – otsesed piirkondade strateegilised planeerijad ja võimestajad kogukondade tasandil. Seovad ressursid innovatsioonisüsteemi tegevuste ja tulemustega.

Innovatsioonisüsteem

Järvamaa innovatsioonisüsteemi idee põhineb arengustrateegia juhtgrupi ja valdkondlike nõukodade arutelude tulemustel. Selle järgi on vaja rajasõltuvusest vabanemiseks ja muutuste ellukutsumiseks jõudu rohkem, kui seda igapäeva-tegevuste kõrvalt leidub. Ühtlasi eeldab see teadmist, mida ja kuidas muuta, ehk olukorra analüüsi. Selle tegemise võimekust aga napib. Samas leiti, et maakonda ei jõua ka piisavalt infot mujal väljatöötatud innovaatiliste lahenduste ja kättesaadavate uuringute ning analüüside kohta.

Seega on innovatsioonisüsteem koostööl ja teadmiste jagamisel põhinev lähenemine muutuste kujundamiseks ja elluviimiseks, loomaks uut teadmust ja viise probleemide lahendamiseks.

Regionaalne innovatsioonisüsteem koondab kõik muutustele suunatud tegevused ja planeeringud terviklikku koordineeritud süsteemi.

Lihtsustatul kujul öelduna võtab innovatsioonisüsteemi idee kokku soovi teha lahenduste väljatöötamisel koostööd, jagada teadmisi ja katsetada uusi lahendusi.

Selleks, et see aga päriselt toimima saada, tuleb üles ehitada hästi koordineeritud teadmispõhine koostöö, sh konkreetsed koostöövormid, tegevuskava ja ressursiplaan. Innovatsioonisüsteem ei ole seejuures piiratud sektoritest, vaid on suunatud kasutajatele, vaatleb teenuseid ja tooteid inimkeskselt – on suunatud eelkõige kogukondadele ja ettevõtlusele avalike teenuste arendamisel.

TULEMUSED

- paraneb avalike teenuste kvaliteet ja tõhusus
- sünnivad uued ettevõtted ja töökohad ning paraneb olemasolevate tootlikkus
- pidurdub ajude väljavool
- toimub sektoriteülene kolmikpööre (rohe-, digi- ja innovatsioonipööre)
- Järvamaa muutub Kesk-Eesti koostööd kujundavaks juhtmaakonnaks ja Eesti mõistes regionaalpoliitika uuendajaks

Võimalikud tegevussuunad:

Teenuste disain ja innovatsiooniprogrammid – teenuste ja probleemide etapiviisiline lahendamine läbi disainmõtlemise kolmikteemanti – analüüs, lahendused, elluviimine. Sh. teenuste võrgustikupõhine kujundamine maakonna ja regiooni tasandil ning selleks parimate teadmiste kaasamine valdkondlikest võrgustikest (nt rohevõrgustikud, haridus, noorsootöö jne).

Selle tulemusena tekib kolme omavalitsuse peale reaalne võimekus teenuseid analüüsida ja leida võimalused nende inimkesksemaks ja kestlikumaks osutamiseks.

Valdkondlikud ja valdkondade ülesed koostöövormid ja võrgustikud (arengustrateegia nõukojad, juhtgrupp, koostööorganisatsioonid jne sidumine ühtseks tervikuks)

Arengukavade ja strateegiliste plaanide koostamine sh võimekus kaasata ja toimivaid tegevuskavu koostada koos analüüsi ja seirega

Ettevõtluse kolmikpöörde programmid, mis toetaksid sektoriteülest koostööd ettevõtete rohe-, digi-, ja innovatsiooni pöördel.

Koosloome programmid - võimekus luua lahendusi koosloomes kogukondade, elanike, ettevõtjate ja kohalike omavalitsustega.

Kesk-Eesti Ettevõtlusinkubaator kolme maakonna Järva-, Viljandi-, ja Jõgevamaaga, inkubatsioonivõrgustik pluss reaalsed kohad töötamiseks.

Co-working space ehk ühine tööruum väikestele ja alustavatele ettevõtjatele sünergia ja koostöövõrgustiku toetamiseks. Oluline IT ja loomemajanduse valdkondades. Sh oleksid jagatud ühisteenused.

Valdkondlikud koolitus- ja arenguprogrammid mida saaks terviklikult teha tõhusamalt ja dubleerimist vältides.

Füüsilise kohtumispaiga kujundamine – oluline on kujundada ühisruum, inspireeriv ja koostööd tekitav, see on üks innovatsioonisüsteemi nurgakividest. Lisaks aitavad multifunktsionaalsed ja ühisteenuseid pakkuvad ruumilahendused säästa energiat ja raha.

Koodikool – kood/Jõhvi haruna Järvemaal alustav programmeerimiskool lisaks innovatsioonisüsteemi digipädevuse ja valdkonna eksperdid. Koodikool kui valdkondlik teadmuse looja ja missioonist lähtuv uudne ettevõtlusvorm on oluliseks nurgakiviks kogu innovatsioonisüsteemile.

Need on vaid esialgsed mõtted innovatsioonisüsteemi sisust. Siia lisandub kindlasti koostöö pajude erinevate võrgustike ja ka teiste maakondadega.

Partnerid väljaspool maakonda

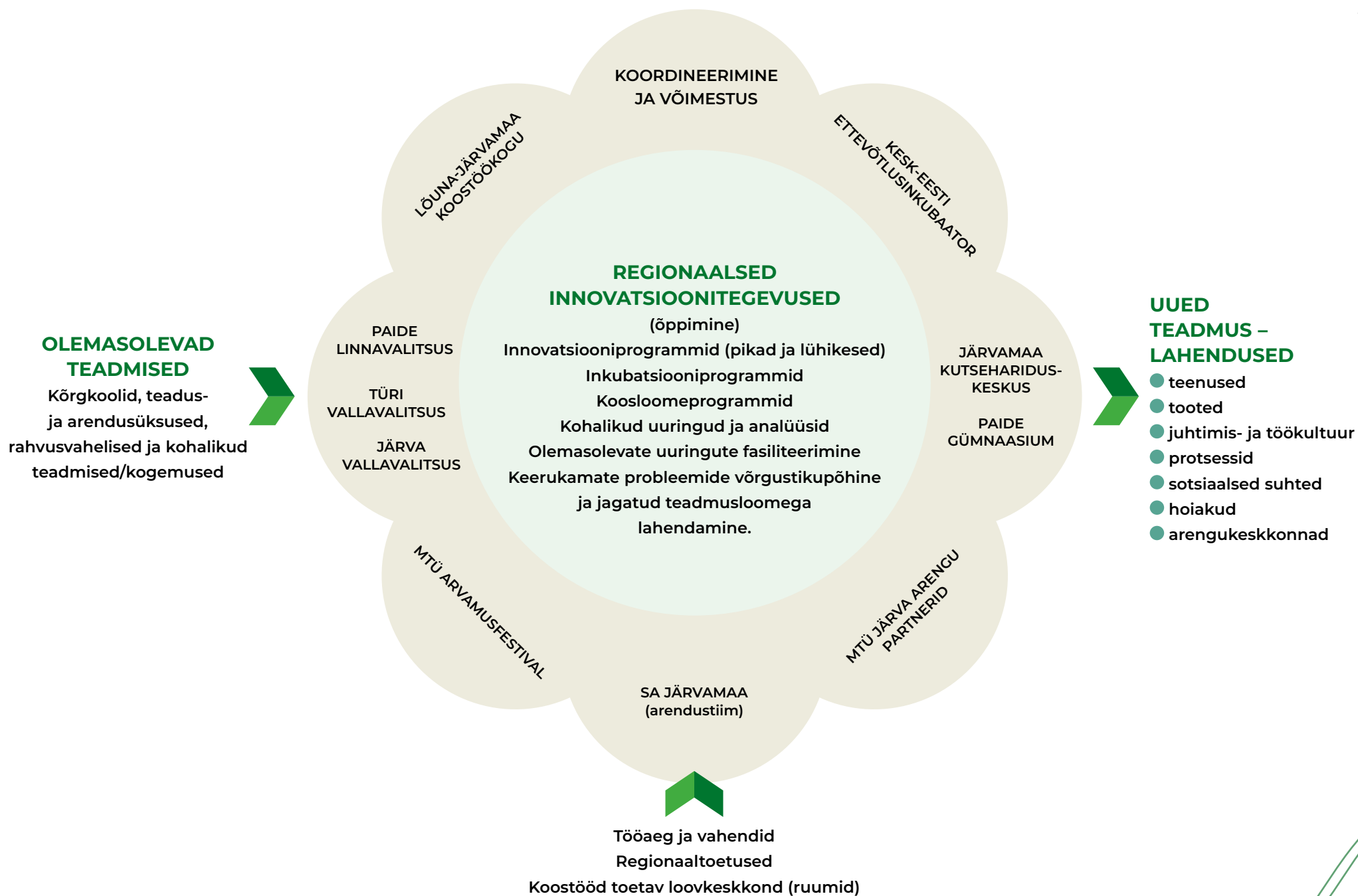
Järvamaa jaoks on strateegilise võtmetähtsusega siduda innovatsioonisüsteemiga riiklikud ja regionaalsed innovatsioonivõimekused. Eelnev analüüs näitas, et riik toetab teadmussiiret täiel määral ja innovatsioonivõrgustike kujunemine on järgmine samm. Seega on Järvamaa ees koostööaltid partnerid, kelle teadmisi ja oskusi maakondliku innovatsioonisüsteemi kaudu maakonna ettevõtjate, kogukondade ja kohalike omavalitsusteni tuua.

Riigikantselei innovatsioonitiim – nelja-viieliikmeline meeskond, kes on välja töötanud pikemad ja lühemad innovatsiooniprogrammid, millega arendatakse igal aastal kümneid avalikke teenuseid ja suunatakse sadu ametnikke mõtlema ja tegutsema inimkeskselt ja kestlikult. Innovatsioonitiim on valmis tegema meiega koostööd ja avama enda programmid ka Kesk-Eesti innovatsioonisüsteemis.

Lisaks on innovatsioonisüsteemi osalistena valmis panustama naabermaakondade omavalitsused ja arenduskeskused.

Naabermaakonnad – Raplamaa, Viljandimaa, Jõgevamaa ja Lääne-Virumaa koostavad juba ühiselt ühtset arengulepet. Selle kaudu on võimalik panustada ka naabermaakondade innovatsioonisüsteemi loomisesse.

Võiksime innovatsioonisüsteemidest erineda just kohalike omavalitsuste teenuste arendus- ja kompetentsikeskusena. Seda soosib ka meie asukoht ja üldine olukord selles valdkonnas.

regionaalne
innovatsioonisüsteem

inkubatsiooni-
programmid

co-working space
ehk kaug- ja
ühistööruumid

riiklikud arengu-
ja innovatsiooni-
meetmed

juhtimise ja
valitsemiskultuuri
innovatsioon

innovatsiooni-
programmid

koosloome-
programmid

teadmussiire

nõukogjad

ühisruum

SISU

OSALISED

sihtasutus

kogukonnad

Arvamusfestival

haridusasutused

KOVid

innovatsiooniim

Leaderi

ettevõtted

tegevusgrupid

JKHK

ministeeriumid

AFi arutelude
korraldajad

koodikool

arenduskeskused

naabermaakondade

KOVid

teadus- ja
arendusüksused

rahvusvahelised
partnerid

riigiasutused

kõrgkoolid

ETTEPANEKUD RIIGIVALITSEMISELE

Ettepanekud riigivalitsemisele

- 1. Kesk-Eesti programm.** Kesk-Eesti maakondadel on sarnased arenguvajadused, mis samas erinevad teiste regioonide vajadustest piisavalt, et neid eraldi analüüsida ja terviklikke regionaalseid lahendusi välja pakkuda. Regionaaluuringud näitavad Kesk-Eesti kõrget haavatavust ja kõrget piirkondlikku ebavõrdsust. Teeme ettepaneku alustada Kesk-Eesti toetusprogrammi loomiseks vajalike ettevalmistuste tegemisega sh analüüsi ja strateegiliste lahenduskäikude kujundamisega.
- 2. Riigiasutused peaksid rohkem arvestama regionaalsete vajadustega.** Eestis on Järva maakond jagatud kõige enamate riigiasutuste regionaalsete struktuuride vahel. See on tasakaalustatud regionaalse arengu tõsine riskifaktor, eriti kui arvestada riigiasutuste vähest omavahelist koordineerimisvõimekust ja huvi kohalikkude arenguvajadustesse panustamisel (vt EESTI REGIONAALTASANDI ARENGUANALÜÜS 2020) Teeme ettepaneku antud probleemi analüüsida ja töötada välja riiklik koordineerimismehhanism, mis seoks paremini riiklikud avalikud teenused regionaalsete vajaduste ja eesmärkide täitmisega ja võimaldaks riiklike planeeringute puhul arvestada regionaalseid vajadusi.
- 3. Regionaalsete innovatsioonisüsteemide loomine.** Kohalike omavalitsuste võimekus panustada arendustegevustesse ja innovatsiooni on madal (Regionaaltasandi analüüs 2020) Samas on Eestis kõrgel tasemel teadus - ja arendustegevus, mis ei jõua omakorda piisava kiirusega praktilisse ellu (TAIE 2021–2035). Arvestades olukorra analüüsi on mõistlik maakondlik ja regionaalne arendus - ja innovatsioonitegevus viia ühtse riikliku koordineerimise alla ja toetada regionaalsete innovatsioonikeskuste teket. Oluline on siin see, et sellised keskused ei jääks omavalitsustest liialt kaugemale vaid suudaks siduda omavalitsuste tegevusvaldkonna terviklikeks teenusvõrgustikeks. Maakonna arengustrategia uuendamise juhend 29.04.2021 annab küll suunised teenuste võrgustikupõhiseks planeerimiseks, kuid selleks puudub vajalik võimekus ja ressursid. Eeskätt väiksemates maakondades. Teeme ettepaneku alustada ettevalmistusi regionaalsete innovatsioonisüsteemide kui TAI süsteemi osaliste loomiseks ja teha selleks vajalikud eeluuringud ja analüüsid koos toetusmehhanismidega.

- 4.** **Elamumajanduse probleemide kui peamise arengutakistuse lahendamine.** Üheks peamiseks arengu takistuseks on kujunenud mittetoimiv kinnisvaraturg sh üüriturg. Kohalikel omavalitsustel puudub täna võimekus selle laialt levinud regionaalse probleemiga toimetulekuks. Teeme ettepaneku luua selle probleemi lahendamiseks eraldi töörühm, kes paljuski juba olemasolevate analüüside põhjal koostaks probleemi lahendamiseks strateegilise tegevuskava ühes rahastusmudeliga. Senised toetusmeetmed pole probleemi lahendamist oluliselt mõjutanud. Lahendus pakuks aga laialdasi võimalusi noorte tagasipöördumiseks maapiirkondadesse ja võimaldaks ettevõtetel värvata vajalikku lisatööjõudu.
- 5.** **Kohalike omavalitsuste finantsautonoomia suurendamine.** Teeme ettepaneku töötada välja meetmed KOV finantsautonoomia tõstmiseks ja teha selle teostamiseks vajalikud regionaalpoliitilised otsused. Kujundades seejuures omavalitsustes vajalikke stiimuleid ettevõtluse arendamiseks (vt „*Eesti arengumudeli muutmiseks tuleb muuta stiimuleid*” Riigikogu toimetised 37/2018)
- 6.** **Taristu ja ühenduste planeerimisel ja ehitamisel kohalike vajaduste ja eripäradega arvestamine.** Järvamaa üheks peamiseks arenguvõimaluseks on peetud asukohta keset Eestit. Seda on oluliselt täiendanud valminud neljarealine maantee Tallinna ja Mäo vahel. Samas on ühistranspordiga liikumise võimalused aastatega kahtlased. Halvaks näiteks võib tuua Mäo liiklussõlme ja kaugliinide peatumisvõimalusi, mille tõttu peatuvad Mäos alla 10% seda läbivatest liinidest. Ühistransport kui keskkonnasõbralik viis liikumiseks peaks olema riiklikult tagatud võimalus.
- 7.** **Kolmikpöörde keskne toetamine ja koordineerimine.** Valminud on riiklikud suunised kolmikpöörde (rohe-, digi- ja innovatsioonipöörde) läbiviimiseks ja kohalikel omavalitsustel on nendes keskne roll. Eriti rohepöörde eesmärkide saavutamisel. Samas pole selleks omavalitsusi piisavalt ettevalmistatud ega vajalike ressursidega varustatud. Kolmikpöörde õnnestumiseks rohujuure tasandil tuleb võimestada kohalikke omavalitsusi ja tagada ühtne koordineerimine jagatud teadmusruumi tekkimiseks.

Uuendamise protsess ja kaasamine

Keskne ülesanne oli analüüsida ja kavandada elujõulist valdkondlikku koostöövõrgustikku.

Arengustrateegia uuendamine toimus SA Järvamaa eestvedamisel 2022 aastal. Uuendamise läbiviimiseks palkas SA Järvamaa protsessi läbiviiva konsultandi ja kutsus kokku arengustrateegia uuendamise organisatsiooni, mis koosnes juhtgrupist ja valdkondlikest nõukodadest. Uuendamise protsessile koostati Järvamaa spetsiifiline lähteülesanne koos käsitluse ja juhtnõõridega valdkondlikele tööühmadele ja nende eestvedajatele. Lähtülesanne sõnastas protsessi **eesmärgid ja aluspõhimõtted**.

Juhtgruppi kuuluvad maakonna omavalitsuste valitsuse ja volikogude liikmed, valdkondlike nõukodade eestvedajad ja arendusspetsialistid. Kokku 20 inimese ringis. Juhtgrupi ülesandeks on tegeleda üldosadega ja valdkondi läbivate teemadega. Juhtgrupi kohtumisi valmistas ette tööühm, kuhu kuulus arengustrateegia konsultant koos omavalitsuste arendustöötajate ja SA Järvamaa juhatajaga. Kokku toimus 4 suuremat juhtgrupi seminari.

Valdkondlikud nõukojad ja tööühmad kaasasid valdkonna spetsialiste, ettevõtjaid ja kogukonna liikmeid. Valdkondi on arengustrateegias kokku 14. Kokku toimus 40 valdkondliku tööühma kokkusaamist, milles osales aktiivselt ligikaudu 100 inimest. Valdkondlikud nõukojad pidid koostama oma valdkonna strateegilise vaate maakondlikus ühisosas aluspõhimõtetes, hetkeolukorras (tugevused, nõrkused), eesmärkides, koostöövormis, tegevuskavas ja mõõdikutes. (vt ka arengustrateegia käsitlusmudelit).

Kõikide tööühmade ülesandepüstituses seisis ka vastutus seatud eesmärkide elluviimise ja seire osas. See tähendas, et tööühmad moodustati nii, et nad jääksid ka edaspidi toimima ja võtaksid vastutuse vähemalt osade tegevuste elluviimise ja ülejäänud tegevuste seire osas. See muutis eesmärkide seadmise tegelike võimalustega vastavaks ja andis igale tegevusele kindla omaniku.

ARENGUSTRATEEGIA UUENDAMISE JUHTGRUPP

Toomas Tammik – SA Järvamaa nõukogu esimees, Järva vallavanem
 Tiina Oraste – Järva abivallavanem
 Kati Nõlvak – Türi vallavanem
 Kulno Klein – Paide linnapea
 Piret Moora – Paide abilinnapea
 Rait Pihelgas – Järva Vallavolikogu esimees
 Andrus Eensoo – Türi Vallavolikogu esimees
 Tarmo Alt – Paide Linnavolikogu esimees
 Siret Pihelgas – SA Järvamaa juhatuse liige
 Rainer Eidemiller – Rahandusministeeriumi regionaalosakonna
 Järva, Viljandi ja Jõgeva piirkonnajuht
 Triin Tippi – Järva valla arenduse peaspetsialist
 Üllar Vahtramäe – Türi valla arendusjuht
 Karola Jaanof – Paide linna arenduse peaspetsialist

Valdkondade esindajad juhtgrupis:

Riina Hiob ja Katrin Puusepp – haridus
 Maimu Kelder – ettevõtlus ja majandus
 Rainer Eidemiller – keskkond
 Maile Kesküla – vabaühendused
 Pipi-Liis Siemann – sotsiaalvaldkond
 Elo Öösalu – turism
 Helje Mets – turvalisus ja tervisedendus
 Eva Linno – kultuur
 Sulo Särkinen ja Kirsika Ilmjärv – noorsootöö
 Arto Saar ja Piret Maaring – sport
 Külvar Mand – tervishoid
 Urmas Kupp – ühendused
 Maiko Kesküla – ruum ja elamumajandus

Esimene kokkuvõtte valmis 2023 aasta jaanuari alguseks. Jaanuaris toimus omavalitsuste volikogudes arengustrateegia esimene lugemine. Sellele eelnesid laiapõhjalised volikogude ühiskomisjonid, mis kutsuti kokku arengustrateegia käsitlemiseks. Ühiskomisjonides osales kokku veel täiendavalt 70 inimest.

2. veebruaril 2023 toimus Paide Muusika- ja Teatrimajas avalik arutelu ja arengustrateegia osaliste seminar, kus osales 30 inimest.

Kokku osales Järvamaa arengustrateegia koostamisel üle 200 inimese 60-st erinevast organisatsioonist.

Uuendatud arengustrateegiat käsitlesid põhjalikumalt ka kohalikud meediakanalid Järva Teataja ja TRE raadio.

Arengustrateegia loetavuse ja mõistmise tõstmiseks loodi eraldi alamleht strateegia.jarva.ee, mis koondab edaspidi ka kõik arengustrateegia muudatused ja valdkondlikud arengudokumendid.

Arengustrateegia uuendamist juhtinud konsultant:
Maiko Kesküla (SA Järvamaa)

Küljendus ja kujundus:
 Marek Lillemaa (Saarakiri OÜ)

A rustic wooden railing with a snow-covered log and a small wooden bowl on top, set against a background of a lake and a forest.

Lisa 1:
REGIONAALVALDKONNA
ANALÜÜS

VÄLJAVÕTE EESTI REGIONAALTASANDI ARENGU ANALÜÜSIST

Lk 14: **REGIONAALSE VALITSEMISE VAJALIKKUS**

Eesti riigi territoriaalsele väiksusele vaatamata iseloomustavad Eestit suured regionaalse arengu erisused. Selle põhjusteks on eelkõige inimeste koondumine linnapiirkondadesse, millel on negatiivsed sotsiaalmajanduslikud mõjud ääremaadele. Regionaalarengu kasvavaid erisusi on kajastatud paljudes uuringutes ja riiklikes poliitikadokumentides, mille kohaselt kesksed trendid saab kokku võtta järgmiselt:

- 1) regionaalsete sotsiaal-majanduslike erisuste kasv (nt Tallinn ja Tartu oma lähitagamaaga loovad üle kolme neljandiku Eesti sisemajanduse kogutoodangust);
- 2) inimeste regionaalse majandusliku ebavõrdsuse kasv (nt regionaalne palgalõhe: 2018. a oli väljaspool Harju- ja Tartumaad inimeste keskmine brutokuutasu 76% Harju- ja Tartumaa keskmisest; suur kinnisvara väärtuse ebavõrdsus regiooni: Eesti keskmise brutopalga eest saadav pind varieerus 2018. a sõltuvalt piirkonnast: 0,6 ruutmeetrit Tallinna kesklinnas ja 41,7 ruutmeetrit Järvamaal Peetri alevikus);
- 3) rahvastiku vananemine ja koondumine linnapiirkondadesse (nt Statistikaameti prognoosi kohaselt väheneb perioodil 2012-2040 enamikus Eesti maakondades elanike arv üle 25%).

**INIMKESKSEMAD
AVALIKUD TEENUSED**

**KOOSTÖÖ
EDENDAMINE**

**UUED TÖÖVIISID
VAATENURGAD JA IDEED**

Eesti regionaalne valitsemine on olnud nõrk. Maavalitsuse rolli tasalülitamine on toimunud alates millenniumi vahetusest kuni nende likvideerimiseni 2018. aastal. Paralleelselt on aset leidnud riigihalduse pidev tsentraliseerimine. Riigi regionaalhaldus on killustunud ning prevaleerib harukondlik juhtimine. Igal valitsemisalal on oma regionaalne loogika ning regionaalse mõjuga tegevused on vähe koordineeritud. Küsimus pole niivõrd selles, et ametkonnad sihipäraselt eiravad regionaalseid huve, vaid teevad vähe koostööd kohaliku tasandi institutsioonidega. On loomulik, et ministriumid kannavad vastutust oma vastutusvaldkondade plaanide ja nende elluviimise tulemuste eest.

Küsimus on selles, kas ja mil määral valitsemisorganid ka regionaalses vaates osalevad riiklike poliitikate kujundamises ja võtavad vastutuse riigi tervikliku juhtimise ja regioonide tasakaalustatud arengu eest. Eestis puudub toimiv horisontaalset ja vertikaalset regionaalset koordinatsiooni tagav haldussüsteem. Kohalike omavalitsuste pehme (sh vabatahtlik) maakondlik koostöö ei võimalda tagada regionaalpoliitika kujundamist ja rakendamist ega regionaalarengu sihtide saavutamist. Riigil puuduvad valitsemiskorralduslikud instrumendid, et valitsemisalade vahelisi regionaalse mõjuga tegevusi sidustada nii tegevuste elluviimise kui nende juhtimise tasandil. Kaks tsüklit regionaalarengu strateegia rakendamist on näidanud, et pehme strateegia tasandil koordinatsioon võimaldab parimal juhul regionaalse tasakaalustamatuse trende pidurdada, aga mitte arengutasemete vahesid vähendada rääkimata negatiivsete trendide ümberpööramisest. Eesti regionaalselt tasakaalustatud arengu tagamiseks on investeeritud ulatuslikult vahendeid Euroopa Liidu raamprogrammide ja siseriiklikest meetmetest. Siiski ei ole regionaalsed lõhed oluliselt vähenenud, kuid nende süvenemine on viimastel aastatel mõnevõrra pidurdunud. Maavalitsuste likvideerimise järel on kohalikele omavalitsustele lisandunud mõned kohustuslikud

maakonnatasandi koostööülesanded: maakonna arengukava koostamine, tervisedendus, turvalisusnõukogud, ettevõtlusarendus läbi MAK-de. Samas nende ülesannete täitmise formaadid on killustatud – ülesannete delegeerimine maakondlikule omavalitsusliidule, arenduskeskusele, nende erinevate kombinatsioonide rakendamine maakondades (Saaremaa ja Hiiumaa eraldi mudel, kus rolli täidab kohalik omavalitsus). Osades maakondades on omavalitsuste liit kaotatud (näit. Jõgevamaa) või pandud liidu tegevus „riiulisse“ (Võrumaa, Läänemaa).

Arendusorganisatsioonide killustumisega on raskendatud maakonna tervikliku arengu tagamiseks tarvilik poliitiline koordinatsioon ja olemasoleva võimekuse maksimaalse ära kasutamine. Välja on toodud probleem, kus sihtasutus ja selle organid ei ole parim mudel, et tagada omavalitsuste vaheline poliitiline koordinatsiooni ja maakonna omavalitsuste esindamine. Tõhusaim regionaalse arengu poliitika tugineb piirkondlikele huvidele ja vajadustele ning neid esindavate institutsionaalsete struktuuride koordineeritud tegevusele. Piirkondlikud huvid kujunevad riigivalitsemise struktuuride (esmajoonel riigi regionaalpoliitilisest visioonist lähtudes), kohaliku omavalitsuse, piirkonna ettevõtete ning kodanikeühenduste kokkulepitud ühisosast. Selle formuleerimine ja elluviimine eeldab eri sektorite tihedat koostööd. Regionaalse tasandi arenduspoliitika peaks olema kooskõlas sotsiaalse, majandusliku, keskkonnavalase ja kultuurilise sihiseadega, samas arvestama mastaabisäästu võimalusi ja kulu efektiivsuse argumente.

OECD on arenenud riikide valitsemispraktikale tuginedes soovitanud nii regionaalses kui kohalikus valitsemises detsentraliseerimist ja kõigi valitsemistasandite ning huvipoolte rolli kasvu selle tasandi ülesannete täitmisel, sest see toob kaasa suurema majandusliku edu, demokraatliku valitsemise ja vastutavuse.

Raagmaa (2018:274) viitab oma artiklis Baseli majandusinstituudi detsentraliseermisindeksile, mille alusel ilmneb, et jagatud võimuga maade regionaalsed erisused on väiksemad ja keskmine heaolu suurem. Eesti on detsentraliseermisindeksi riikide nimekirjas eelviimane. Detsentralisatsioon teenib vahetu riigihalduse kergendamist, suurema objekti- ja kodanikuläheduse saavutamist, suuremat paindlikkust ja võimude jaotust vertikaalses suunas. Ta avaldab vastumõju tsentraliseeritud süsteemile omasele võimu kontsentratsioonile ja nivelleerimise tendentsile ning võib konkreetset olukorda sageli elulähedasemalt ja seega õiglasemalt hinnata kui tsentraliseeritud haldus.

LK 22: **3.3 REGIONAALSE INNOVATSIOONIPOTENTSIAALI REALISEERIMINE**

Selleks, et maksimeerida innovatsioonipotentsiaali ja teadusuuringute tulemusi, on mõistlik koondada teadmist ja investeeringuid regiooni tasandil. Rohkem investeeringuid teadusuuringutesse, innovatsiooni ja ettevõtlusse on ka Euroopa 2020 strateegia keskmes ja need aitaks paremini reageerida majanduskriisile. Regioonidel on teadmistepõhises majanduses oma roll, kui nad suudavad kindlaks teha oma eelised ja potentsiaali ning eesmärgid konkreetsetes sektorites või turuniššides. Innovatsiooni all peame siinkohal silmas laiemat mõistet, mitte ainult investeeringuid teadusuuringutesse või tootmissektorisse, vaid ka konkurentsivõime suurendamist disaini- ja loomemajanduse kaudu, sotsiaalset ja teenusinnovatsioone, uusi ärimudeleid ja praktikapõhist innovatsiooni.

Regiooni ja kohaliku tasandi kontekstis on oluline nii teadusuuringute ja innovatsiooni sidumine majandusarenguga tihedas

koostöös kohalike osapooltega kui ka teiste riikide regioonide jälgimine, mis võiks sundida olema ambitsioonikad, kuid realistlikud selle suhtes, mida on võimalik saavutada kui ühendada kohalikud ressursid ja võimalused väliste teadmiste ja väärtusahelatega. Innovatsiooniks on oluline ökosüsteem, mis oleks piisavalt paindlik keskkond ning kaasaks kõiki ühiskonna osapooli.

Tööstus-, haridus- ja teadusasutuste ning valitsuse osalusel põhinevast ehk kõige levinumast kolmepoolsest valitsemismudelitest (nn Triple Helixi mudel) **ei piisa enam innovaatiliste regioonide arendamiseks. Uuenduste kasutajad või nõudlust esindavad rühmad ning tarbijad, kodanikud ja töötajaid esindavad asjakohased mittetulundusühingud peaksid olema arenguprotsessidesse kaasatud (nn Quadruple Helix mudel).**

Innovatsiooniks sobilik kaasav valitsemismudel peaks hõlmama nii avalikku sektorit, turgu kui ka kodanikuühiskonda ning juhtimisstruktuur peaks suutma takistada konkreetsete huvigruppide, lobistide või peamiste traditsiooniliste piirkonna sidusrühmade kaasamist. Innovatsiooniks sobilik juhtimisstruktuur peaks võimaldama „koostööl põhinevat juhtimist“ (*collaborative governance*), see tähendab, et hierarhiad otsuste tegemisel peaksid olema piisavalt paindlikud, et võimaldada igal osalisel oma roll võtta.

Taalise sageli konfliktse ja keeruka koostöö jaoks peaks juhtimisstruktuur olema paindlik. Innovaatilise koostöö koordineerimise struktuur peaks hõlmama spetsiaalset juhtgruppi või juhtimisrühma, teadmiste juhtimisrühma ning see peaks võimaldama ka temaatilisi või projektipõhiseid töörühmi. Kuna innovatsioonid võivad esineda eri vormides ja valdkondades ning mitte ainult kõrgtehnoloogilistes linnaregioonides, siis puudutab see paljusid poliitikaid ning kõikide valitsemistasandite strateegiaid ja tegevuskavu, mitte ainult teaduse- ja tehnoloogia omi. Poliitika

mitmetasandiline mõõde eeldab, et juhtimismehhanismid peavad hõlmama nende eri tasandite sidusrühmi ja otsustajaid.

Innovatsiooniprotsess on üha enam kollektiivne ühiskondlik ettevõtmine, mille edu nii regioonide kui ka ettevõtete jaoks sõltub organisatsioonidevahelisest suutlikkusest teadmisi õigeaegselt genereerida, vahetada, juurutada ja teha seda tõhusalt. Kõige olulisemad organisatsiooni tüübid, mida tuleb innovatsiooniprotsessi kaasata, on riigiasutused, ülikoolid ja muud teadmispõhised asutused, investorid ja ettevõtted, kodanikuühiskonna osalised. Avatud innovatsiooni ajastul, püütakse tervise, vaesuse ja kliimamuutustega seotud probleemide lahendamiseks sotsiaalse ja ökoloogilise innovatsiooniga muuta käitumist individuaalsel ja ühiskondlikul tasandil ning seega peaks regionaalne juhtimissüsteem kaasama uusi sidusrühmi kodanikuühiskonnast, et leida teistsuguseid lahendusi tavapärase *status quo* asemel.

Järvamaa arengustrateegia määratlus ja valdkonnad

Arengustrateegia määratlus

Eesti kogemus on näidanud, et maakondlik arenguplaan võib kergesti muutuda deklaratiivseks üldsõnaliseks dokumendiks, mis võtab kokku selle osaliste (peamiselt omavalitsuste) juba plaanis olevad tööd ja eesmärgid, andes nendele rõhuasetuse (n-ö strateegilisuse) ja tuues esile peamised maakondlikud suundumused.

Tulemuseks võib olla, et plaan ei suuda ellu kutsuda tegelikke muutusi, teekaarti nendeni jõudmiseks ega olulisi poliitilisi kokkuleppeid osaliste vahel (vt ka strateegilist konteksti allpool).

See tuleneb peamiselt järgmistest probleemidest:

Hõlmavuse (haarde) küsimus – käsitledes korruga kõiki valdkondi ja elukeskkonna probleeme, muutub kogu strateegia väga mahukaks ja laiali-valguvaks, olles nii-öelda regionaalne versioon Eesti 2035+ strateegiast ja selle valdkondlikest arengukavadest. Isegi ühisosad paisuvad väga suureks, sest suures plaanis tegelevad kõik omavalitsused sarnaste probleemidega.

Omanikuküsimus – isegi kui arengustrateegia käsitleb uusi ja täiendavaid ülesandeid omavalitsuste arengukavadele, puudub maakonna tasandil piisav strateegiline ja sisuline juhtimisvõimekus (vt ka allpool koostöömudel ja strateegilise konteksti analüüsi).

Rahandusministeeriumi juhend arengustrateegiate uuendamiseks seab maakondadele ülesandeks kujundada KOVi avalikele teenustele maakonna-ülene võrgustikupõhine vaade ja vajadusel disainida sellest lähtuvalt kogu teenus ühtseks maakonnaüleseks teenusvõrgustikuks. See on kahtlemata vältimatu samm regionaalses arengus, aga ainuüksi ühe teenuse analüüs ja arengusoovitused on oma mahult võrreldavad käesoleva arengustrateegia koostamise kogumahuga.

Lisaks soovitab juhend viia maakonna tasandi juhtimis- ja koordineerimissüsteem ühtse strateegilise juhtimise alla. See on jõukohane ja kindlasti vajalik samm kogu maakonna arengu kujundamisel.

Eesmärgid arengustrateegia koostamise protsessile

Eesmärgid

Jagatud uue teadmuse loomine maakonna arenguküsimustes.

Omanikutunne – kasvanud on omavalitsuste ja koostööpartnerite motivatsioon arengustrateegiat ellu viia ja maakondlikule tasandile panustada.

Maakondliku tasandi koostöö on koondunud ühtse strateegilise juhtimise alla.

Koostöövormid on korrastatud, ülesanded ja rollijaotus kokku lepitud, vajaduspõhiselt on loodud uusi koostöövorme ja koostööteenuseid.

Maakonna identiteet on mõtestatud ja sõnastatud.

Uuendamise protsess

Lähtudes arengustrateegia määratlusest ja eesmärkidest, on uuendamise protsess ise kirjapandud tulemusest veelgi olulisem. Just protsessis ehk osaliste kokkusaamistel ja mõtestamistegevuses toimub arengustrateegia uuendamise eesmärkide täitumine, tekib omanikutunne, koostöövaim ja uus teadmus. Seega on kriitilise tähtsusega strateegilise mõtestamisprotsessi edasine jätkumine ja inimestes kooskämise harjutamine.

Uuendamise protsess toimus aastatel 2021–2022. Juhtgrupp ja nõukojad kohtusid peamiselt 2022. aastal. Suurem sisuline töö arengustrateegia koostamisel tehti 2022. aasta oktoobrist detsembrini.

Kokku toimus neli suuremahulist juhtgrupi kohtumist ja 40 valdkondliku nõukoja kohtumist 12-s erinevas valdkonnas.

Nõukodadele ja juhtgrupile koostas sihtasutuse arengustrateegia konsultant detailsed lähteülesanded, lisaks korraldas sihtasutus enamike nõukodade kohtumised ja nende fasiliteerimise.

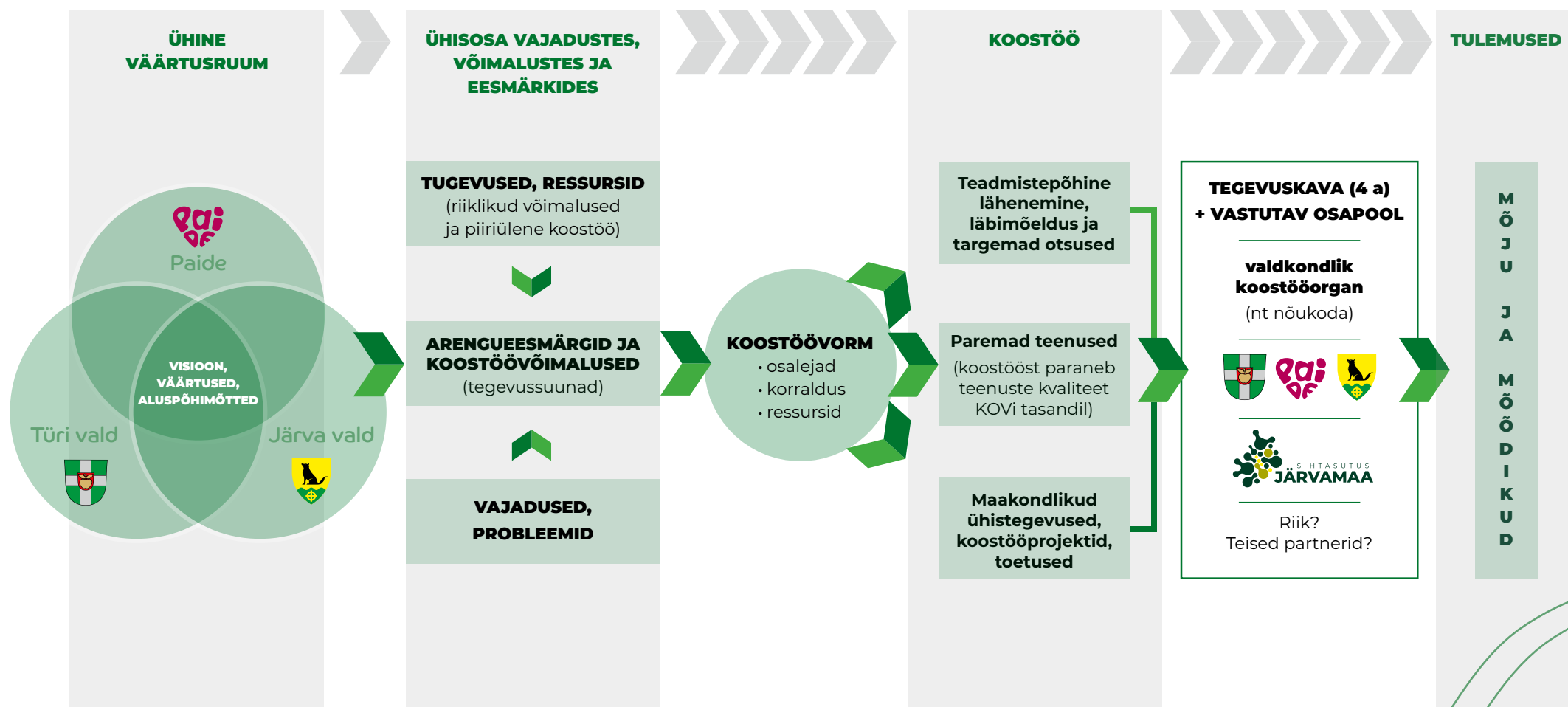
TAIE seab ülesandeks ettevõtluskeskkonna toetamise:

„Ettevõtluskeskkonna suuna ülesanne on tagada ettevõtlust soosiv keskkond kõigis Eesti piirkondades. Sihiks on kujundada tingimused, mis loovad soodsa pinnase uute äriideede kasvuks ja ettevõtete konkurentsivõime tõstmiseks kogu Eestis, sh toimiva kvaliteeditaristu abil. Ettevõtluse suund toetab teadusmahuka ettevõtluse kasvu ja sellise ettevõtluskeskkonna kujundamist, mis soodustab lisandväärtuse suurenemist. Kujundada tuleb ettevõtluskeskkond, mis hoiaks ja meelitaks ligi võimekaid ettevõtjaid, investeeringuid ja talente, soosiks kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste ekspordit ja uutele turgudele sisenemist ning toetaks Eesti ettevõtluse, eriti tööstussektori konkurentsivõime kasvu, sh tõusu väärtusahelates, arvestades säästva arengu eesmärke. Eritähelepanu tuleb pöörata tootmisvõimsuste ja ekspordimahtude suurendamisele, et ettevõtjate juba tehtud ja rahastatud teadusuuringute tulemusena valminud innovaatilised tehnoloogilised lahendused (nt töötlevas tööstuses, energeetikas, meditsiinis) jõuaksid kiiresti rakendusse majanduses (nt katsetehased). Selleks tuleb piisavas mahus kasutada nii riigieelarvelisi kui struktuuritoetuste vahendeid.“

Keskkel kohal on teadmussiire piirkondadesse ja kohalike ettevõtjateni.

Arenustrateegiat läbiv käsitlusmudel – selle järgi saadakse vastused kõikele olulistele strateegilistele küsimustele üldisel ja valdkondlikul tasandil.

1. **Olukorra kirjeldus** – kuidas läheb, millised on tugevused ja nõrkused, võimalused ja ohud? Milliseid andmeid on selle teadasaamiseks vaja koguda ja kuidas analüüsida? Kui see on puudulik, siis tuleks seada see eraldi eesmärgiks järgmisesse arengustrateegia perioodi. Millised on ühised vajadused ja probleemid, mida saaks koos lahendada?

2. **Väärtused ja aluspõhimõtted** – milles tuleks maakonna tasandil kokku leppida ja lähtuda? Suuresti saab siin sisendit riiklikest arengudokumentidest ja arengukavadest. Samas tasub küsida, milline on sellejuures Järvamaa eripära?

3. **Arengueesmärgid ja koostöövõimalused** – mis peaks järgmise kolme-nelja aasta jooksul valdkonnas muutuma ja kuidas selleni jõuda? Võimalikud lahendused ja koostöövõimalused nende elluviimiseks, üldised eesmärgid ja sihid.

4. **Koostöövorm** – kes ja kuidas maakonna tasandi koostööd teeb ja kelle vahel jaguneksid ülesanded? Millised on selleks ressursivajadused ja kellelt ressursid tuleb? Lahendused ja ettepanekud.

Koostöövormist ja arengueesmärkidest lähtuvalt tuleks mõelda, mida saab teha, et oleks tagatud:

- a) Tark lähenemine – kuidas toimub edasine andmete kogumine, analüüs ja tulemusnäitajate hindamine maakonna tasandil? Kes ja kuidas korraldab edasist strateegilist planeerimist?
- b) Paremad teenused – kuidas koostöö kaudu paranevad osapoolte teenused? Mida selleks tehakse?
- c) Toimivad ühistegevused – millised on konkreetsed maakonnaülesed ühisprojektid, investeringud ja tegevused?

5. **Tulemusnäitajad** – milliste peamiste tulemusnäitajate kaudu on võimalik eesmärkideni jõudmist hinnata?

6. **Tegevuskava 2022–2026** – tegevused koos vastutajatega ja ajaraamistikuga.

Valdkondade kokkuvõte

Kultuur:

● Koostöövorm ja osalised:

toimiv nõukoda omavalitsuste kultuuritöötajatest ja teistest kultuurikorraldajatest. Sihtasutuse palgal (MARO vahenditest) on osakoormusega kultuurinõukoja koordinaator (Eva Linno).

● Peamised teemad:

rahvakultuuri jätkusuutlikkus, kultuuriline mitmekesisus, KOVide kultuuritöötajate töötasu.

● Olulisemad tegevused:

maakonnaülese kultuuripoliitilise vaate kujundamine, digipööre, keskkonnasõbralike sündmuste hea tava, ühine koolitus- ja arendussüsteem, kultuurisündmuste kvaliteet.

EVA LINNO
Kultuurinõukoja
koordinaator

Haridus:

● Koostöövorm:

koostöö põhineb haridusjuhtide ühendusel, valdkonna uuendamist vedasid eest ühenduse juht Katrin Puusepp ja sihtasutuse Ettevõtlik Kool koordinaator Riina Hiob.

● Peamised teemad:

rohkem kvalifitseeritud õpetajaid, nüüdisaegse õpikäsituse rakendamine, koolikultuuri kaasajastamine, omavaheline koostöö, haridusvõrk, elukestev õpe täiskasvanute seas.

● Olulisemad tegevused:

haridusnõukoja moodustamine, haridusleppe loomine, mitteformaalsete õpi- ja arengukeskkondade kujundamine, õpetajate arengu- ja koostööprogramm, haridusvaldkonna palgalise koordinaatori ellukutsumine.

KATRIN PUUSEPP,
ühenduse eestvedaja,
Türi Ühisgümnaasiumi
direktor

RIINA HIOB,
Ettevõtliku Kooli
koordinaator ja
maakondlik
haridusuudendaja

Noorsootöö

● Koostöövorm ja osalised:

koordineerib vabatahtlikus korras loodud noorsootöö nõukoda, uuendamist juhtis juhatuse liige Sulo Särkinen.

● Peamised teemad:

puudub ennetustöö programmide rahastus, kvalifitseeritud spetsialistide puudus, ebaühtlane teenuste kättesaadavus (16+ vanuses), noorte ettevõtlikkuse vähene toetamine, noorsootöötajate motivatsioon.

● Olulisemad tegevused:

noorte esinduste jõustamine, noorsootöö nõukoja jõustamine omavalitsuste poolt, digitaalse tööriistakasti ja keskkonna loomine, sihtgrupi uuringud, võrgustikega koostöö arendamine.

SULO SÄRKINEN,
Järvamaa noorsootöö
nõukoja juhataja

Tervisedendus

● Koostöövorm:

MARO ülesandena moodustatud kohustuslik tervisenõukogu, koordineerib osakoormusega sihtasutuse rahvatervise koordinaator Helje Mets.

NB! Tervisedenduses valminud 2023. aastal „Järva maakonna tervise ja heaolu strateegia“

● Peamised teemad (vajadused):

laste ja noorte vaimse tervise probleemide ennetamine.

● Olulisemad tegevused:

vanemahariduse programmi loomine, eesmärgipärase ennetustegevuse rakendamine haridusasutuses, huvihariduse/tegevuse KOVi piire ületava süsteemi arendamine ja rakendamine, toetatud (tugi)spetsialistide baasi loomine ja rakendamine, varajase märkamise praktikad.

HELJE METS
Rahvatervise ja turvalisuse
koordinaator

Turvalisus

● Koostöövorm ja osalised:

MARO ülesandena moodustatud kohustuslik turvalisuse nõukogu, koordineerib osakoormusega sihtasutuse turvalisuse koordinaator Helje Mets.

● Peamised teemad (vajadused):

turvalisus kogukondades ja avalikus ruumis, ennetusprogrammid, kogukondade kaasamine, ohutu elukeskkond.

● Olulisemad tegevused:

turvalisuse nõukoja tegevuse käivitamine, hädaolukordadeks valmisoleku koolitus, kohtumised külades ja kogukondades.

HELJE METS
Rahvatervise
ja turvalisuse
koordinaator

KULNO KLEIN,
Järvamaa turvalisuse
nõukogu juht

PIRET MAARING,
Järvamaa spordiliidu
tegevjuht

Sport

● Koostöövorm:

koordineerib ja koostööd korraldab MTÜ Järvamaa Spordiliit, tegevjuht Piret Maaring.

● Peamised teemad (vajadused):

ühtne infoväli ja kalender, parem kommunikatsioon eri osapoolte vahel, liikumis- ja sporditaristud avalikus ruumis, treeningutel ja huviringide töös osalemist toetav transpordisüsteem, spordi suurem väärtustamine KOVides, uute maakonnaülest projektide algatamine ja elluviimine.

● Olulisemad tegevused:

spordi nõukoja ja ühtse inforuumi loomine, ühisinvesteeringud taristusse, transpordiküsimus koostöös KOVidega.

Turism

● Koostöövorm:

turismiasjaliste nõukoda koordineerib sihtasutuse turismivõrgustiku koordinaator Elo Öösalu.

● Peamised teemad (vajadused):

mitmekesisemad turismiteenused, rohkem ja mitmekesisemaid ööbimisvõimalusi, teenuste kvaliteedi pidev areng, erivajadustega inimeste ligipääsetavuse parandamine, tihedam omavaheline koostöö, ühisturundus, taristu arenduste ja muudatustega kaasnevate võimaluste ärakasutamine, turismiobjektide füüsiline ja digitaalne nähtavus (sh viidastamine), koostöö reisikorraldajatega Eestis ja välisriikides.

● Olulisemad tegevused:

koostööprojektid, turismitoodete ja -teenuste kvaliteedi tõstmine, teavitussüsteem, kvaliteedimärgiste arendamine, *Green Destinationi* arendamine.

ELO ÖÖSALU,
Turismi koostöövõrgustiku
koordinaator

Ettevõtlus ja majandus

● Koostöövorm:

põhineb sihtasutuse ettevõtlusvaldkonna töötajatel, püsiv koostöövorm puudub.

● Peamised teemad (vajadused):

tööstusvaldkonna tootlikkuse ja lisandväärtuse pakkumise langus, tarkade töökohtade vähesus, teadus- ja innovatsioonimahukate ettevõtete vähesus, ettevõtjate väike motivatsioon maakondlikus arendustegevuses osaleda, tööjõupuudus.

● Olulisemad tegevused:

ettevõtlusvaldkonna nõukoja tegevuse käivitamine, tööstusvaldkonna kolmikpööre, praktikabaaside võimestamine, innovatsiooni- ja inkubatsiooniprogrammide käivitamine, tugiteenuste väljatöötamine.

MAIMU KELDER,
ettevõtluskeskkonna
arendusjuht

Kodanikuühendused

● Koostöövorm:

vabaühenduste nõukoda, koordineerib sihtasutuse vabaühenduste konsultant Maile Kesküla.

● Peamised teemad (vajadused):

vabaühenduste eestvedajate vähesus, noorte osalus vabaühenduste tegevuses ja vabatahtlikus töös on madal, KOVides ei kaasata ega võimestata kogukondi süsteemselt ja igapäevaselt, Järvamaa vabaühenduste huvikaitsevõimekus on teiste maakondadega võrreldes madal, vabaühenduste tegevuskeskkond ei toeta nende jätkusuutlikkust.

● Olulisemad tegevused:

vabaühenduste nõukoja võimestamine, vabaühendustele suunatud nõustamised, arenguprogrammid ja ühisüritused, koosloomeprogramm igas omavalitsuses, KOVidel kaasamise ja vabaühenduste toetusvõimekuse suurendamine, kogukonnapraktika noortele, kogukonnateenuste ja kogukonna toel toimivate teenuste arendamine ühingute ja aktiivsete kogukonnaliikmete baasil (KOVid), kaasav eelarve.

MAILE KESKÜLA,
Vabaühenduste konsultant

Sotsiaalvaldkond

● Koostöövorm:

koostöövorm ja koordineerimine puudub, arengustrateegia uuendamise raames kokkukutsutud nõukoja tulemused sõnastab vabatahtlik osaline Pipi-Liis Siemann.

● Peamised teemad (vajadused):

sotsiaalvaldkonna töötajate väärtustamine (sh palgatase) ja neile vajaliku arengukeskkonna tagamine, sotsiaalvaldkonna teenuste maakonnaülene tervikvaade ja võrgustikupõhine lähenemine.

● Olulisemad tegevused:

arengukava kehtestamisega lepitakse kokku valdkondlike ühistegevuste eestvedajad, ühisarutelude toimumine ning korralised kohtumised, analüüsitakse vajadust valdkondliku koordinaatori järele, õppekäigid, koolitused, pilootprojektid.

PIPI-LIIS SIEMANN,
Sotsiaalvaldkonna
nõukoja kokkuvõtte
koostaja

Keskkond

● Koostöövorm:

koostöövorm ja koordineerimine puudub, arengustrateegia uuendamise raames kokkukutsutud nõukoja tulemused sõnastab vabatahtlik osaline Rainer Eidemiller.

● Peamised teemad (vajadused):

madal suutlikkus roheleppest (rohepöördest) tulenevaid eesmärke koordineeritult valdkondadeüleselt ellu viia, keskkonnasõbralike käitumisharjumuste visa juurdumine, madal võimekus rakendada kestlikkust tõstvaid tehnoloogiaid ja digilahendusi, omavalitsuste keskne roll roheleppe (pöörde) elluviimisel rohujuure tasandil.

● Olulisemad tegevused:

ringmajandus, ruumiplaneerimine, kliimakava, zero waste, roheametniku kaasamine, keskse roheteadmusevõrgustiku kujundamine ja teiste maakondade võrgustikega liitumine. Kolm põhivaldkonda: kliimakriis, loodusressursside nappus ja mitmekesisuse vähenemine, ringmajandus.

Tervishoid

● Koostöövorm:

osaliselt koordineerib Järvamaa Haigla.

KÕLVAR MAND,
Järvamaa Haigla juhataja

Elamumajandus

● Koostöövorm:

koordineerimine puudub (arengustrateegia raames kokkukutsutud nõukoda).

Ühendused

● Koostöövorm:

osaliselt koordineerib JÜTK.

URMAS KUPP,
JÜTK juhataja

Lisa 2:
SEIREANALÜÜSI
KOKKUVÕTE

Järvamaa arengustrateegia strateegilise konteksti ja strateegiliste eesmärkide seadmisel oli peamisteks tõenduspõhisteks alusteks:

1. EESTI REGIONAALTASANDI ARENGUANALÜÜS Regionaalse valitsemise mudelite kujundamise ettepanekud lõpparuanne 2020
2. Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni OECD ning Eesti ekspertide ja Euroopa Komisjoni koostöös on valminud uuring „Nutikas kahanemisega kohanemine Eestis: regionaalne valmistumine demograafilisteks muutusteks“
3. TalTech/SPINUni uurijad üleriikliku analüüsi „**Tühjenemise must-rid: rahvastiku kahanemise mõju elamufondile ja elamute kasutusest väljalangemisele**“
4. Arenguseire Keskus 2019 koostatud Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid 2035.
5. Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ analüüsid ja valdkondliku arengukava. Üheks olulisemaks valdkondlikus arengukavaks Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (TAIE)

Kirjeldatud dokumendid pakuvad kõige kaasaegsemat ja laiapõhjalisemat regionaalarengu teadmust, mis on hetkel Eestis kättesaadav.

Maakonna ülevaade

Järva maakonna omavalitsused (3): Paide linn, Türi vald, Järva vald

	Elanike arv RR andmetel 01.01.2022	Elanike arvu muutus 2018 vs 2022 (%)	Pindala
Paide linn	10 117	-7,2%	442,87 km ²
Türi vald	10 674	-3,5%	1 008 km ²
Järva vald	8 813	-3,4%	1 223 km ²
Järva maa- kond kokku	29 604	-4,8%	2 673,87 km²

KOVide põhitegevuse tulem ja netovõlakoormus (KOV konsolideerimisgrupp)

/Allikas: www.rahandusministeerium.ee/

Elarve täitmine 2021	Paide linn	Türi vald	Järva vald
Põhitegevuse tulud	15 685 076	17 910 352	15 720 173
Põhitegevuse kulud	-14 308 467	-16 130 203	-15 249 289
Netovõlakoormus	8 153 789	13 587 087	7 547 380
Netovõlakoormus (%)	51,98%	75,86%	48,01%

Omavalitsuste maakondlik koostöö

MTÜ Järvamaa Omavalitsuste Liit

(koduleht <https://jarva.ee/>).

Liikmed on kõik kolm Järvamaa omavalitsust (igaühel 5 esindajat).

SA Järvamaa

(varasema nimetusega SA Järvamaa Arenduskeskus)

(koduleht <https://jarva.kovtp.ee/>).

SA asutaja on Järvamaa Omavalitsuste Liit, kaheksaliikmelisse juhatusse kuuluvad Järvamaa kolme omavalitsuse juhid, ettevõtjad, kolmanda sektori esindaja, juhatuse on üheliikmeline.

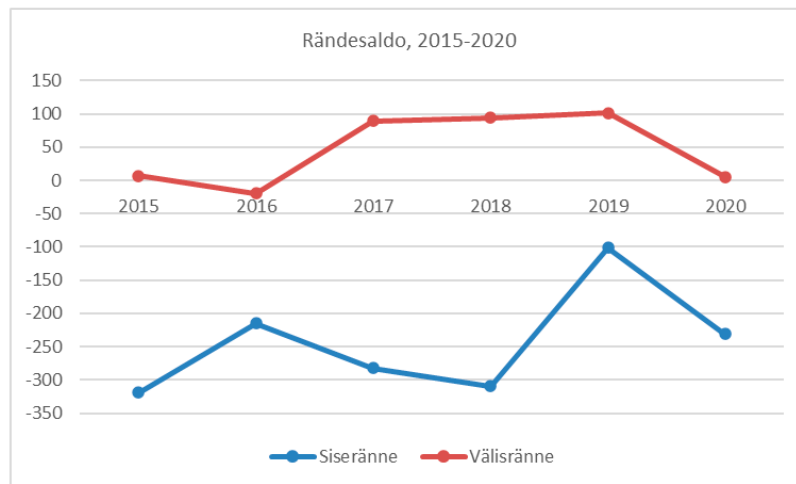
Aktuaalsed teemad omavalitsuses/maakonnas

Järvamaa on liitunud kestliku turismi rahvusvahelise võrgustikuga Green Destinations ehk rohelised sihtkohad. EAS Turismiarenduskeskuse eestvedamisel Eestis käivitatud pilootprogrammis osaleb Järvamaa ühena seitsmest Eesti sihtkohast ning kevadel 2021 omistati Järvamaale hõbetaseme tunnustus Green Destinations Silver Award.

Järvamaa sotsiaal-majanduslik areng

Rändesaldo

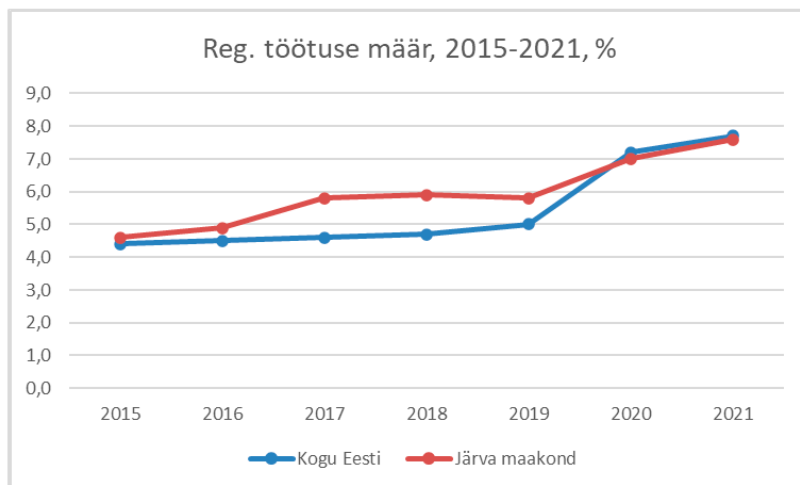
Allikas: Statistikaamet

- **Loomulik iive** oli 2020. aastal -132 (elussünde 300, surmasid 432), **rändesaldo** -226 (sisseränne 733, väljaränne 959): kokkuvõttes kahanes aastaga Järva maakonna elanike arv 357 inimese ehk 1,2% võrra.
- Demograafiliselt iseloomustab Järvamaad **Eesti keskmisest kiirem kahanemine**. Statistikaameti poolt 2019. aastal koostatud rahvastikuproгноosi järgi **kahaneb** maakonna elanikkond veel ligi 6300 inimese võrra 23 983-ni **aastaks 2035** (st strateegia „Eesti 2035“ ajahorisondiks). Elanikkonna kasvu prognoosimine puudutab ainult Harju- (+11,7%) ja Tartumaa (+2,7%), ülejäänud 13 maakonna kohta prognoositakse **kahanemist**: suurimad kahanejad on Ida-Virumaa (-22,5%), Valgamaa (-21,1%) ja Järvamaa (-20,8%).
- Töötukassa viimaste andmete (seis 31.03.2022) järgi oli **registreeritud töötuse määr** oli 7,8% (Eesti keskmine 7,1%). Maakonnas oli 989 registreeritud töötut (Eesti kokku 46 023). Vabade töökohtade pakkumisi oli siis 196 (Eestis 8876).
- Mõnede väga oluliste rahvatervise näitajate järgi on maakond nõrkeskmi keskmike seas. **Tervena elada jäänud eluaastate poolest (sünnimomendil)** näitaja poolest on Järvamaa 57,50 eluaastaga Eestis (keskmine 56,64) 7. kohal. Soolises lõikes: meeste näitaja on 55,02 (6. koht Eestis) ja naistel 60,22 (7. koht).

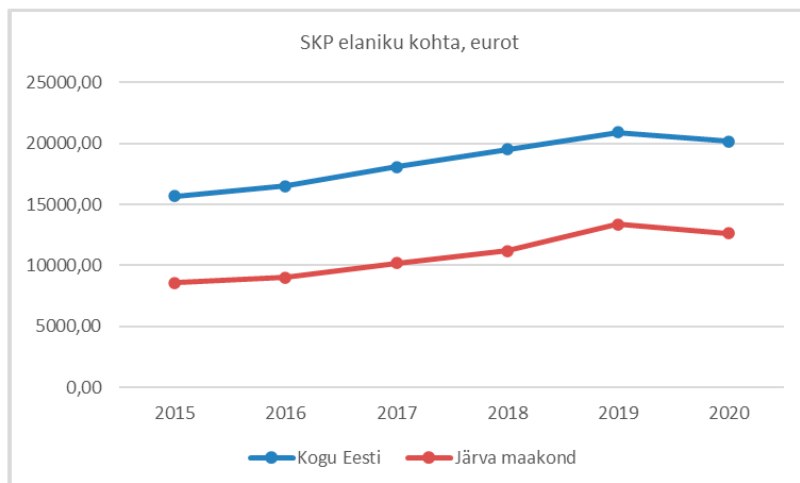
Registreeritud töötuse määr

Allikas: Töötukassa

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) elaniku kohta

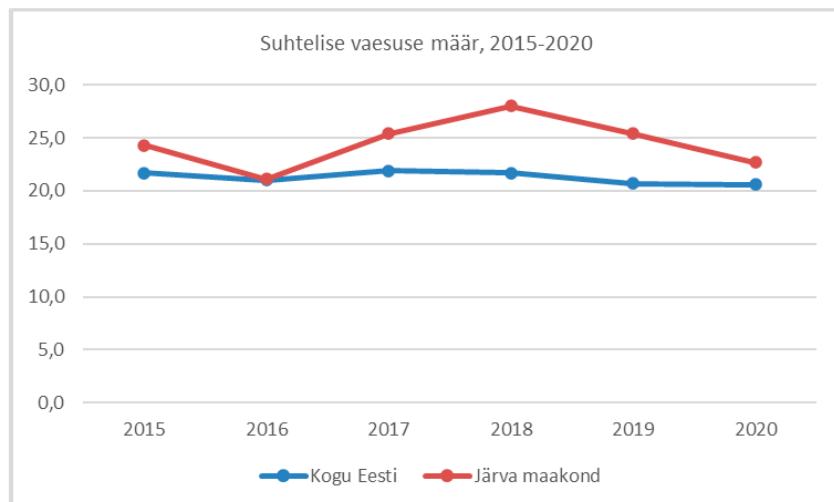
Allikas: Statistikaamet

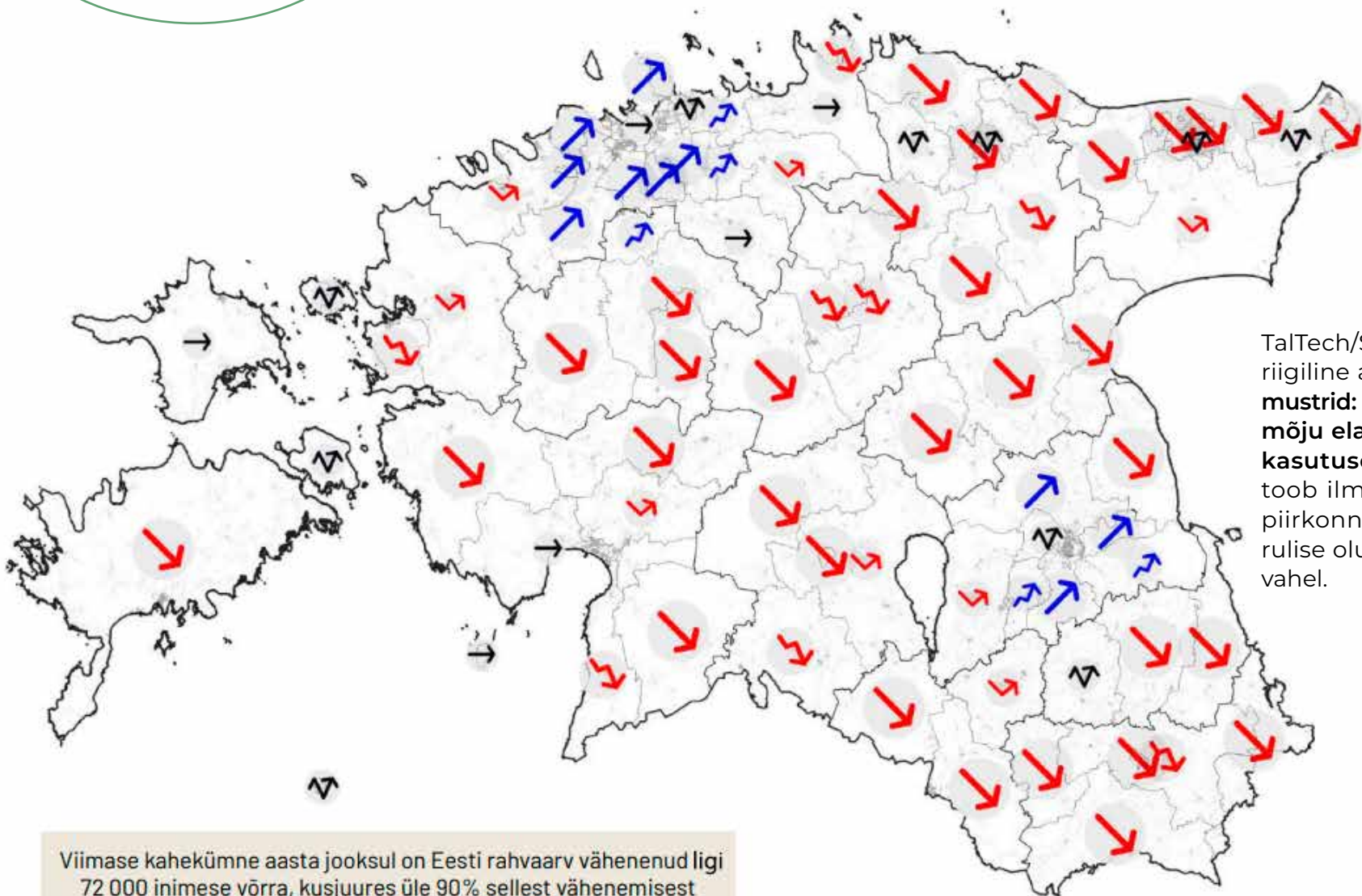
- Viimaste (2021. a) tulemuste järgi oli maakonna **keskmine brutopalk** (1340 eurot) Eestis (keskmine 1548 eurot) 3. kohal. Kahe aasta võrdluses (2020/2021) kasvas brutopalk 58 eurot, olles selle näitajaga Eesti keskmisest (+100 eurot) maas – kasvu ulatuselt 12. koht.
- Viimastel, 2021. aasta andmetel oli maakond **kaupade ekspordi** (231 mln eurot, tegeles 192 ettevõtet) poolest 8. kohal ja **teenuste ekspordi** (36 mln eurot) poolest 7. kohal. Ajalooliselt on Järvamaa olnud üks Eesti „viljaaitadest“, põllumajanduse ühes tähtsaimas harus – piimatootmises (140 tuh t (2021)) ollakse 1. kohal Eestis. Teatavasti on Paide lähedale kerkimas uus piimatööstus. Tööstustoodang oli 668 mln eurot, 10. koht (2020). Alates maikuust 2022 kannab Järvamaa Eesti toidupiirkonna tiitlit ja on otsustatud, et Järva maakond kui „**piimamaakond**“ tõstab au sisse piima ja sellest valmistatud tooted. Siinkohal on üheks ambitsiooniks luua Eestis toimivate „siidritee“ ja „veinitee“ kõrvale ka oma „**piimatee**“.
- Majanduse arengupotentsiaali vaadates on EASi pakkumine fookusvaldkondade osas Järva- (ja ka Jõgevamaa) puhul: **põllumajanduse, agrotehnika ja uue põlvkonna toidutootmise tehnoloogiad**.
- **Elukeskkonnaga rahul või pigem rahul olevate elanike osatähtsus (2020. aastal läbiviidud uuringu järgi)** oli Järvamaal 83%, mis on veidi alla Eesti keskmise (85%).
- Järvamaal on küllaltki maakonnakeskne tööjõuareaal **kaksikkusega Paides-Türil**, lisaks kohalikuma tähtsusega Järva-Jaani. Tähtsaimaks maakonnapiire ületava tööalase pendelrände sihtkohaks on Harjumaa (eelkõige Tallinn).

Suhteline vaesus

Allikas: Statistikaamet

- Järvamaa **transpordigeograafilist ja logistilist potentsiaali** võimendab asukoht keset Eestit, mis oluline nt põllumajandusele ja toiduainetööstusele. Koos Raplamaaga on arendatud **Süda-Eesti**, koos Jõgevamaaga aga **Kesk-Eesti** koostööformaati (mille raames toimusid 9.-13. augustil 2021. aastal **Kesk-Eesti välitööd** neis kahes maakonnas). Mõlemat Kesk-Eesti maakonda iseloomustab suur hulk Eesti keskmisest ebasoodsamaid sotsiaal-majanduslikke näitajaid alates rahvastiku kahanemisest, st väljakutseid jagub piisavalt.
- **EL rahastusperioodi 2014-2020 struktuurifondide toetuste mahult (EL osalus projektides) elaniku kohta** on Järvamaa Eestis esikohal: üle 2600 euro/elaniku kohta – põhjusteks sh suured taristuprojektid maakonna territooriumil (nt Mäo liiklussõlm) ja maakonna suhteliselt väike rahvaarv.
- **Järvamaa on ärksate eestimaalaste elu- ja kohtumispaik, kus läbi koostöö saavutatakse edu ja ollakse teejuhiks teistele**
- Järvamaa üheks tugevuseks strateegilisel planeerimisel on läbi aegade olnud **tugev kaasamise traditsioon** (mõelgem ka Paides igal aastal toimuva **Arvamusfestivali** peale), mis avaldub nt 14 valdkondliku nõukoja tegevuses.

Viimase kahekümne aasta jooksul on Eesti rahvaarv vähenenud ligi 72 000 inimese võrra, kusjuures üle 90% sellest vähenemisest toimus vahemikus 2000-2011, mistõttu võib eeldada, et selle muutuse mõju eluruumide asustatusele võis samuti aset leida samal perioodil, kuid mõningase ajalise nihkega.

TalTech/SPINUniti uurijate üleriigiline analüüs „Tühjenemise mustrid: rahvastiku kahanemise mõju elamufondile ja elamute kasutusest väljalangemisele“ toob ilmekalt esile Kesk-Eesti piirkonna haavatavuse ja keerulise olukorra suurte keskuste vahel.

HAAVATAVUSEINDEKS VÄÄRTUSED VÖRRELDES RIIGI KESKMISEGA

.....

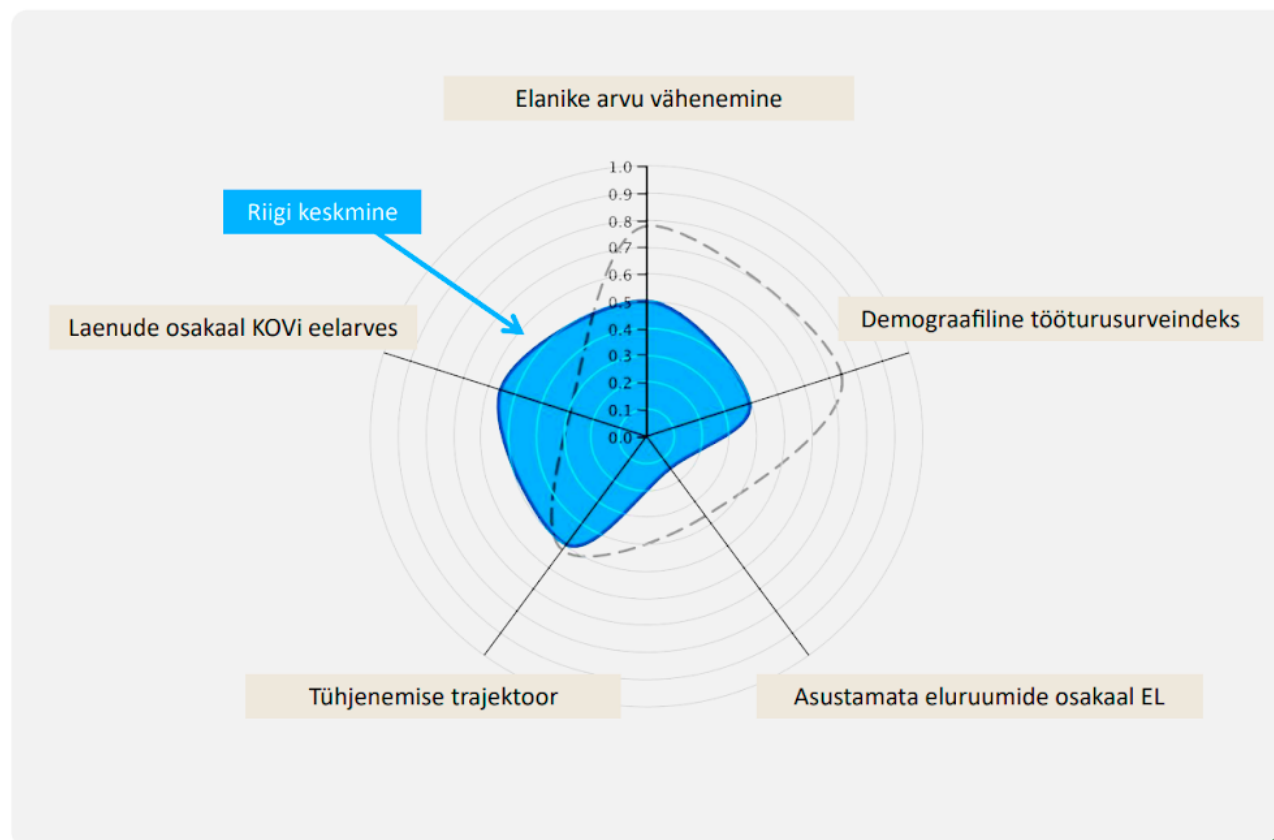
Millistel omavalitsustel on kõrgem risk edasiseks tühenemiseks?

Haavatavuse hindamiseks koostati iga omavalitsuse kohta võrkdiagramm, mis koosneb viiest indikaatorist, mis omavahel põimib demograafilisi, ruumilisi ning sotsiaal-majanduslikke näitajaid. Riskitaseme võrkdiagrammi kasutati KOVi valimi koostamiseks koos teiste oluliste näitajatega, nagu hoonefond.

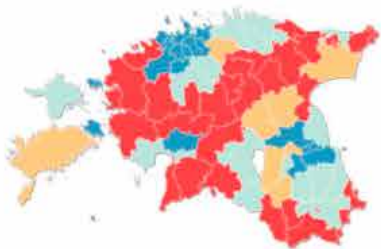
Omavalitsus on elamute tühenemise osas haavatavam kui:

- elanikkond on vähenenud
- elanikkond on vananemas
- asustamata eluruumide osakaal on kõrge
- tühjade eluruumide kasv on tõusuteel
- laenude osakaal KOVi eelarves (ehk milline on võimekus elukeskkonda investeerida)

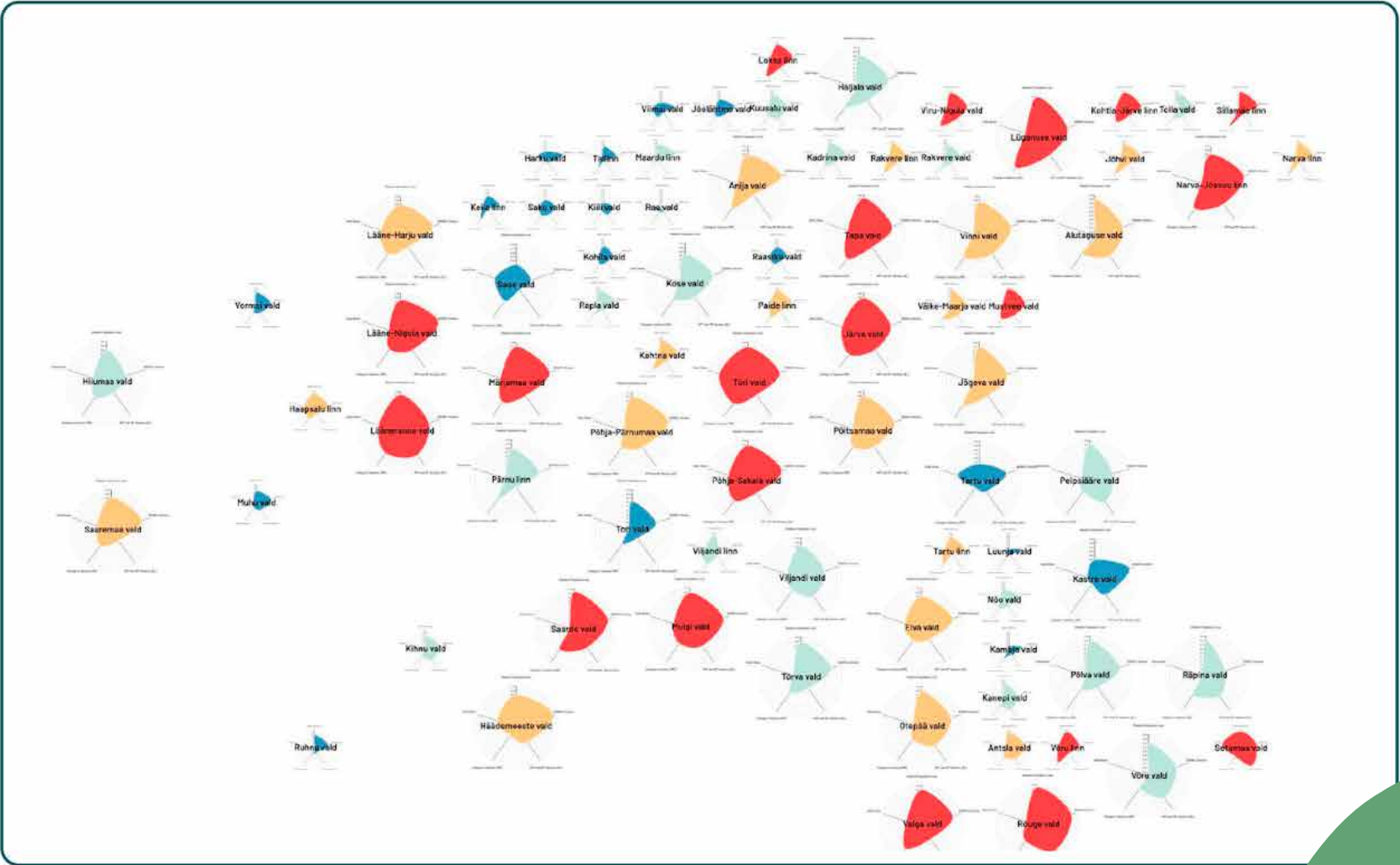
Näide Saue omavalitsuse indeksist, mis on üks kõige väiksema haavatavusega omavalitsusi tühenemise seisukohalt

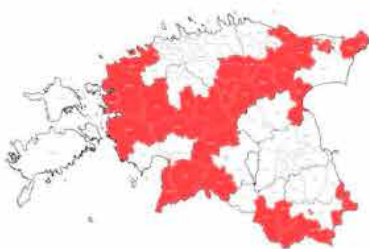
HAAVATAVUSE INDEKS – VÄÄRTUSED VÕRRELDES RIIGI KESKMISEGA

- KÕIGE HAAVATAVAM
- HAAVATAV
- VÄHESEL MÄÄRAL HAAVATAV
- EI OLE HAAVATAV

**HAAVATAVUSE INDEKS-
VÄÄRTUSED VÖRRELDES RIIGI
KESKMISEGA**

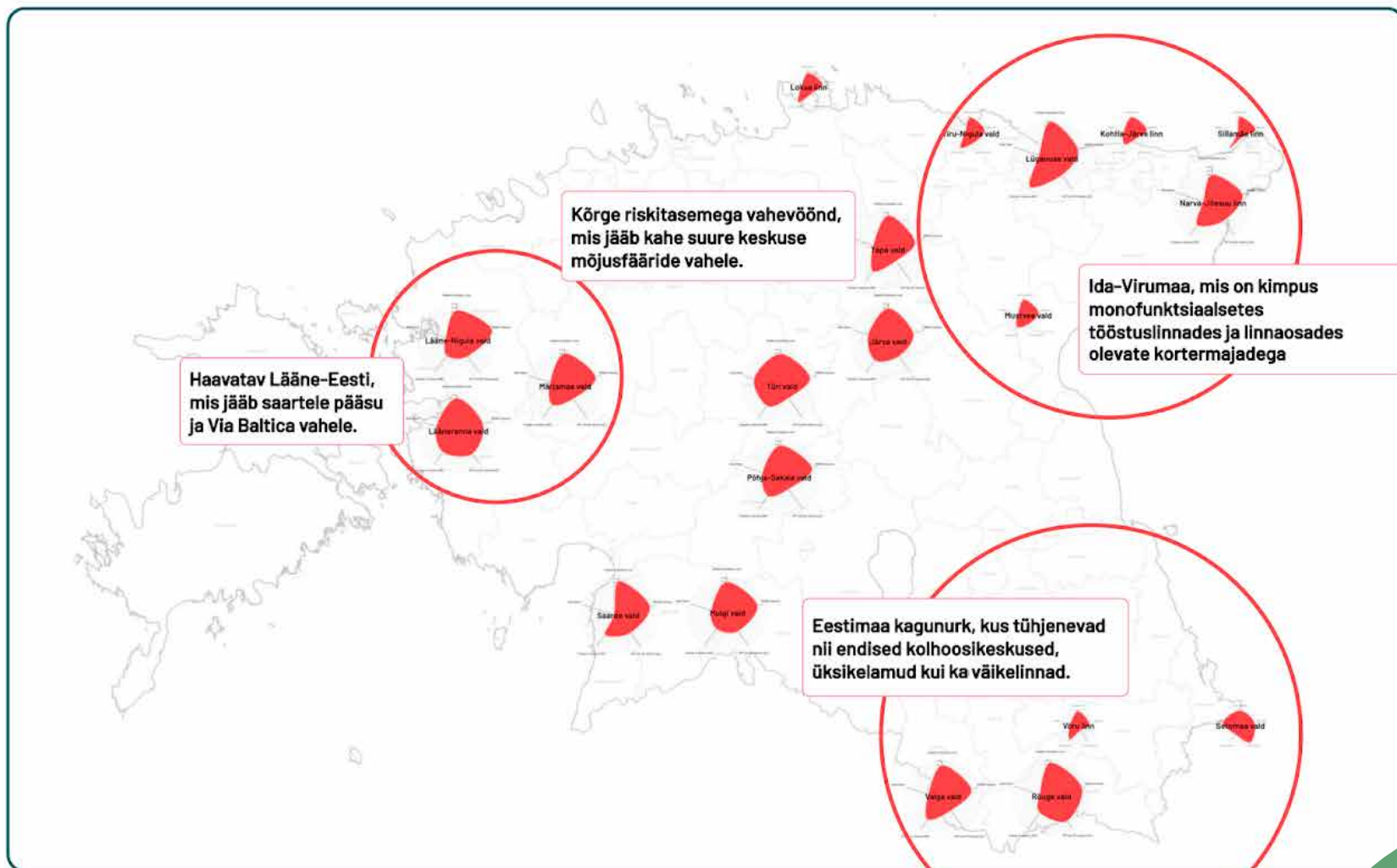

KÖIGE HAAVATAVAM

HAAVATAV

VÄHESEL MÄÄRAL HAAVATAV

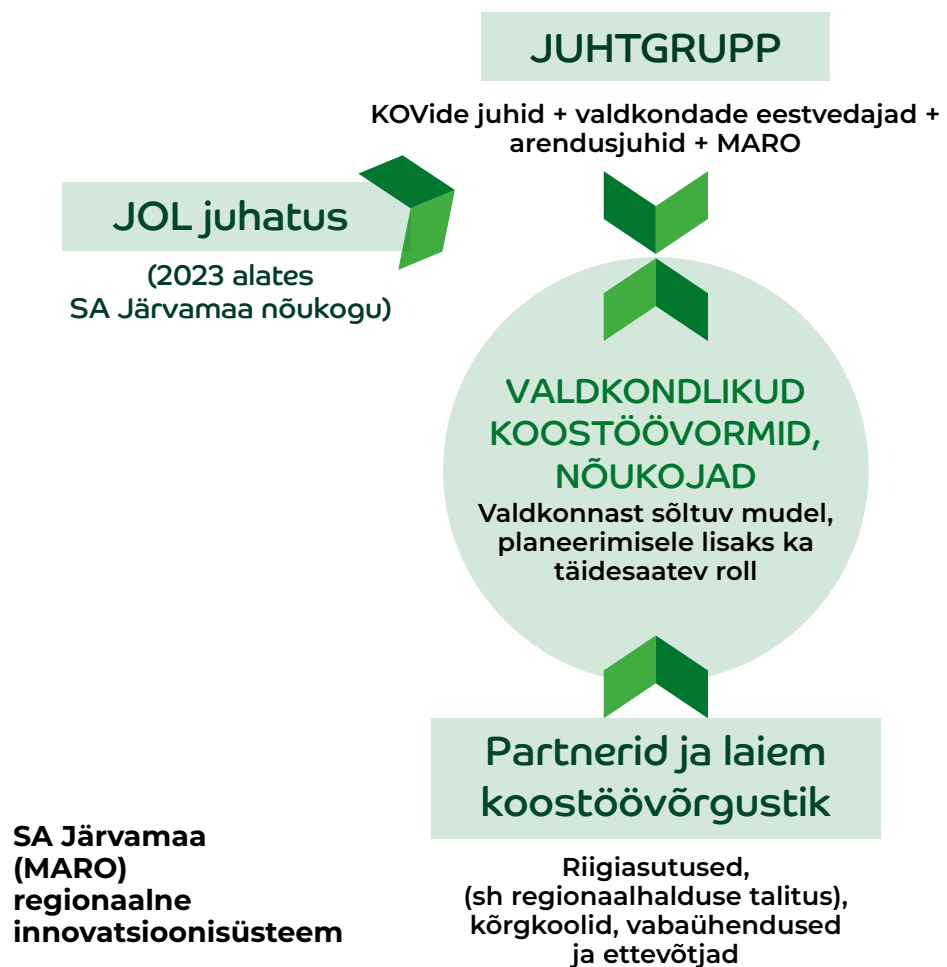
EI OLE HAAVATAV

Lisa 3:
KESK-EESTI REGIONAALSE
INNOVATSIOONISÜSTEEMI
KÄSITLUS

Arengustrateegia koostamise protsess, juhtimisstruktuur ja seire

Arengustrateegia seiret jäävad edaspidi tegema juhtgrupp ja valdkondlikud koostöö nõukojad. Tegevust korraldab SA Järvamaa kui keskne maakondlik koostööorganisatsioon.

Arengustrateegia seire ja vajadusel täiendamine toimub kord aastas. Tulemused ja uuendamise ettepanekud võetakse kokku igal kevadel, et omavalitsused jõuaksid sügisel maakondlikust arengustrateegiast lähtuvalt planeerida oma eelarveid ja arengukava muudatusi.

Selleks on plaanis hakata korraldama igal kevadel maakonna päeva, kus olulisemaid teemasid koos käsitletakse. Samal ajal korraldatakse ka maakonna omavalitsuste ühisvolikogu, et muudatused arengustrateegiasse kanda ja volinike kaasatus tagada.

vt ka täpsemalt lisa 1: Järvamaa arengustrateegia määratlus ja valdkonnad

Innovatsioonivõimekuse tõstmiseks peaksime kasvatama suutlikkust läbida innovatsiooniprotsessile omane kolmikteemant:

DISAINMÕTLEMISE KOLMIKTEEMANT

Innovatsioon kui uuenduslik ja kasutajakeskne viis tegevusi paremini teha peaks saama normaalseks praktikaks ka avalike teenuste ja kogukondlike probleemide lahendamisel.

Seejuures on tähtis kaks esimest sammu ehk kaksikteemant:

Sotsiaalne innovatsioon on keerukamate ühiskondlike ja kogukondlike probleemide lahendamine uuel viisil ja omavahelises koostöös.

Head näited teistest maakondadest ja Riigikantselei innovatsioonitiimist näitavad, et isegi suurte muutuste ellukutsumiseks piisab uue teadmuse ja koostöö loomisest. Peamisteks takistusteks on seejuures vanad käitumisharjumused ja institutsionaalsed raamid, nt organisatsioonide, omavalitsuste ja maakondade vahel, ning koostöö koordineerimatus.

**INIMKESKSEMAD
AVALIKUD TEENUSED**

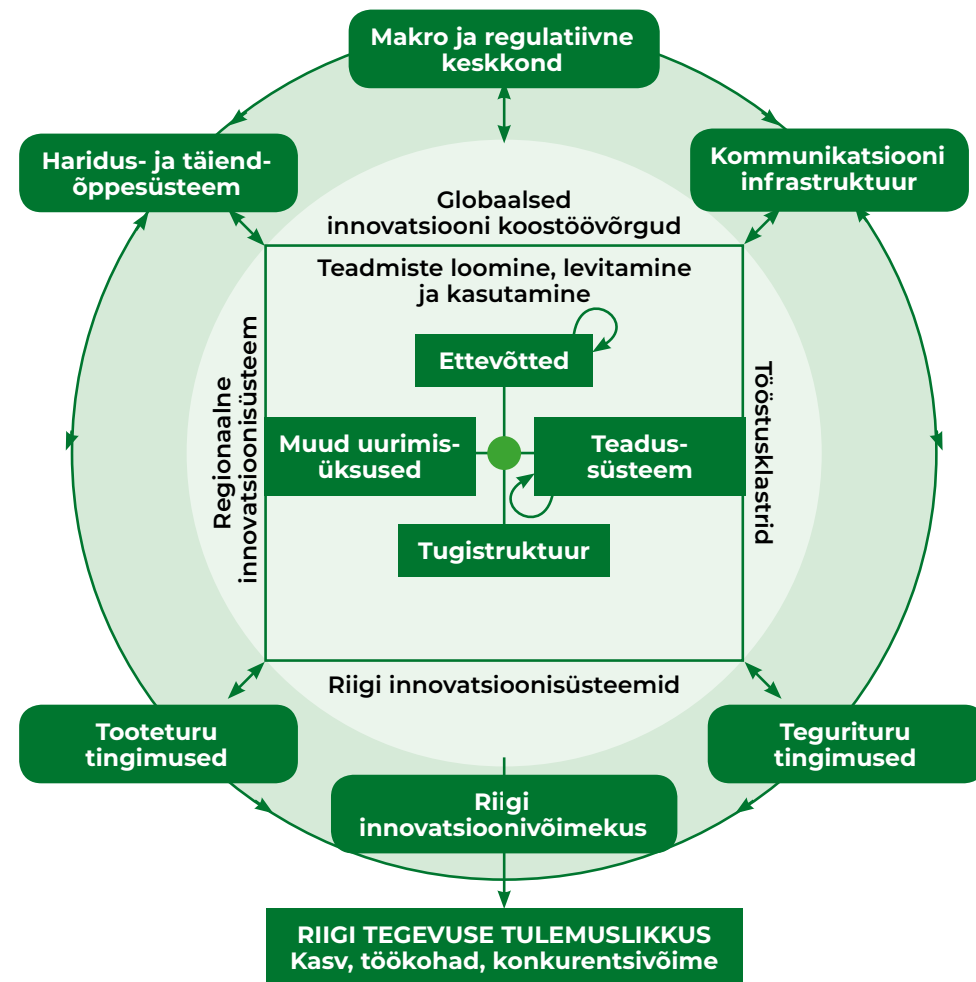
**KOOSTÖÖ
EDENDAMINE**

**UUED TÖÖVIISID,
VAATENURGAD JA IDEED**

Regionaalne innovatsioonisüsteem

Regionaalsed innovatsioonisüsteemid koondivad endas kohalikud ja regionaaltasandi teadmussüsteemid ja isikud ning seovad nad ühtseks koordineeritud teadmussüsteemiks koos luuakse kasulikke teadmisi ja uuendusi süsteemi osalistele ja innovatsiooniprogrammides osalejatele.

Eestis mõistes tähendab see maakondade või mitme maakonna (regiooni) koondumist ühtseks teadmussüsteemiks, et innovatsioonipotentsiaali realiseerida. Eraldivõetuna on väiksemates maakondades teadmussüsteemide üksusi nii vähe, et nende tegevus ja mõju jäävad marginaalseks. Eriti, mis puudutab teadmussüsteemide osas praktiliselt tasandil.

OECD järgi kuulub regionaalne innovatsioonisüsteem laiemasse innovatsioonivõrgustikku.

A winter landscape featuring a snow-covered field in the foreground with patches of brown reeds. In the middle ground, a wooden structure, possibly a dock or a small building, is partially visible. The background shows a line of trees under a bright, hazy sky. The overall scene is peaceful and serene.

Lisa 4: ARENGUSTRATEEGIA TEGEVUSKAVA

Kasutatud lühendid

DMO – Turismisihtkoha arendusorganisatsioon
EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EL – Euroopa Liit
EVTP – Ettevõtlusteadlikkuse tõstmise programm
JOL – Järvamaa Omavalitsuste Liit
JÜTK – Järvamaa Ühistranspordi Keskus MTÜ
JKHK – Järvamaa Kutsehariduskeskus
KIK – Keskkonnainvesteeringute Keskus
KEAT – kaitse end ja aita teist
KEVAD – Keskkonna valdkonna arengukava 2030
KuM – Kultuuriministeerium
KOP – kohaliku omaalgatuse programm
KOV – kohalik omavalitsus
KOKS – kohaliku omavalitsuse korralduse seadus
KVAT – kvaliteetsed avalikud teenused toetusmeede
KÜSK – Kodanikuühiskonna Sihtkapital
MARO – maakondlik arendusorganisatsioon
MATA – maakonna arengustrateegiate elluviimise meede
MEM – Maaeluministeerium

MKA – Muinsuskaitseamet
MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
OECD – Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon
PATEE – Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks
PEEK – Atraktiivse piirkondliku ettevõtlus- ja elukeskkonna meede
RaM – Rahandusministeerium
RIA – Riigi Infosüsteemi Amet
RIKS – Riigi Infokommunikatsiooni
RIS – regionaalne innovatsioonisüsteem
RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus
RTK – Riigi Tugiteenuste Keskus
TA – teadus - ja arendustegevus
TAI – Teadus, arendus ja innovatsioon
TAIE – Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035
SA – Sihtasutus Järvamaa
ÄKK – ohutusõppus